

Prace Historyczno-Archiwalne t. XXXVII, Rzeszów 2025
ISSN: 1231-3335

Izabella Frużyńska

ORCID 0000-0002-7979-0775
DOI: 10.30657/pha.37.2025.11
(Archiwum Państwowe w Rzeszowie)
e-mail: izabella.fruzynska@rzeszow.ap.gov.pl

Władysław Tabasz

ORCID: 0000-0002-8930-0522
DOI: 10.30657/pha.37.2025.11
(Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Ropczyckiej)
e-mail: wtabasz@wp.pl

Wacław Wierzbieniec

ORCID 0000-0001-8830-9982
DOI: 10.30657/pha.37.2025.11
[Uniwersytet Rzeszowski]
e-mail: wwierzbieniec@ur.edu.pl

**Listy osób narodowości żydowskiej poszukujących
członków swych rodzin i znajomych w Rzeszowie z lat
1944–1945 (korespondencja w języku jidysz oraz
niemieckojęzyczna z ZSRR)**

Streszczenie

Publikowana korespondencja dawnych mieszkańców Rzeszowa i pobliskich miejscowości przebywających w Związku Radzieckim przechowywana jest w zasobie Archiwum Państwowego w Rzeszowie. Stanowi cenny zbiór listów i kart pocztowych osób narodowości żydowskiej z lat 1944–1945. Część tego zbioru dokumentów napisanych w języku rosyjskim została opublikowana w tomie XXXVI/2024 „Prac Historyczno-Archiwalnych”. Prezentowane w niniejszej publikacji listy pisane były w języku jidysz oraz w języku niemieckim. Korespondencja została zestawiona alfabetycznie według nazwisk nadawcy. Każdy z pisanych ręcznie w języku jidysz i niemieckim, przetłumaczonych na język polski listów oraz każda karta pocztowa

otrzymały kolejny numer i tytuł. Podobnie jak w przypadku opublikowanej w poprzednim tomie korespondencji w języku rosyjskim, prezentowane listy i karty pocztowe stanowią ważne źródło historyczne, zarówno do badań nad zagładą Żydów, jak i migracjami ludności.

Słowa kluczowe:

język jidysz, język niemiecki, korespondencja, II wojna światowa, Holocaust, Rzeszów, Żydzi, migracje wojenne, Związek Radziecki

W zasobie Archiwum Państwowego w Rzeszowie jest dość duży zbiór listów i kart pocztowych osób narodowości żydowskiej przebywających w Związku Radzieckim datowanych na lata 1944–1945. Korespondencja ta znajduje się w zespole Zarząd Miejski w Rzeszowie, sygn. 80-83¹. Część tego zbioru dokumentów napisanych w języku rosyjskim została opublikowana w tomie XXXVI/2024 „Prac Historyczno-Archiwalnych” (ss. 193-289), wydanym nakładem Archiwum Państwowego w Rzeszowie (dalej: APRz) i Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział w Rzeszowie.

Publikowana korespondencja w języku jidysz i niemieckim, przetłumaczona na język polski,² zawiera informacje zawarte w kolejnych listach dawnych mieszkańców Rzeszowa i okolic, którzy zdołali ewakuować się przed agresją hitlerowską w 1939 r. i trafili do różnych miejscowości w ZSRR. Mając wiedzę o przesuwającym się froncie radziecko-niemieckim w 1944 r., podjęli trud nawiązania kontaktu korespondencyjnego z członkami swoich rodzin i znajomymi, którzy prawdopodobnie zostali w Rzeszowie. Prezentowane listy pisane były w języku jidysz oraz w języku niemieckim. Nie mając jednak wiedzy o losach swoich bliskich, o dramatycznych losach ludności żydowskiej pod okupacją hitlerowską, ślali kolejne listy z nadzieją na otrzymanie odpowiedzi. Nadawcy listów wykorzystywali dawne zapamiętane adresy w Rzeszowie, a wobec braku reakcji na nie ślali listy m.in. na adres swoich znajomych, osób urzędowych (jak wspomniany w poprzednim opublikowanym zbiorze listów w języku rosyjskim adwokat dr Thaler) oraz gminy żydowskiej i rzeszowskich władz miasta.

Zachowane listy do dziś tchną troską o los – jak myślano – pozostających w domu rodzinnym rodziców, współmałżonków czy rodzeństwa. Pisane były do żywych, bo taka była tęsknota piszących. Żyli nadzieją, że brak korespondencji od rodzin z Rzeszowa jest przejściowy, prosili więc adresatów (czasem obcych ludzi) „aby ten list [...] przekazać [...] i tym samym spełnić wszystkie nasze stęsknione życzenia. W tym wypadku chciałbym Was zapytać, co się dzieje z moimi rodzicami, a także z całym moim rodzeństwem. Jak się teraz miewają?”³

¹ Archiwum Państwowe w Rzeszowie. Zarząd Miejski w Rzeszowie, sygn. 80. Korespondencja osób poszukujących swych członków rodzin w Rzeszowie 1944–1945, sygn. 81, sygn. 82, sygn. 83.

² Przekładu listów na język polski z języka jidysz dokonała Magdalena Siek, a z języka niemieckiego Wanda Tarnawska.

³ List od Szprung [Sprung] Simcha z Buchary Uz[becka] SSR do Berty Grosser, sygn. 80, k. 115.

Współczesny czytelnik ma świadomość, że adresaci listów nie mogli odebrać korespondencji, bo od przeszło dwóch lat spoczywali w dołach śmierci w podgórowskim lesie lub w innych miejscach zagłady. Piszący wówczas mieli jednak nadzieję na rychłe spotkanie z bliskimi, a przynajmniej na listowny kontakt. Przegłądając korespondencję po latach, czytelnik odbiera ją emocjonalnie, jak pisanie listów do nieobecnych (zmarłych) rodziców i innych bliskich osób. Przyjmuje do świadomości jako intymny sposób na wyrażenie uczuć, wspomnień i ludzkiej ciekawości, przy czym nadawcy pisali w swoim przekonaniu do osób żyjących. Świadczą o tym informacje o miejscu pobytu, rodzaju wykonywanych zajęć, napotykanym znajomych i nadziei na rychłe spotkanie. Niemal we wszystkich analizowanych listach są informacje niejako uspokajające rodziny: „Jesteśmy, Bogu niech będą dzięki, zdrowi, pracujemy i zarabiamy, Bogu dziękować”⁴.

Charakterystykę dawnych mieszkańców Rzeszowa narodowości żydowskiej oraz okoliczności przymusowego exodusu wielu z nich na wschód zaprezentowano we wspomnianym tomie XXXVI „Prac Historyczno-Archiwalnych”. Tym razem warto zwrócić uwagę na poziom świadomości piszących listy co do swojej sytuacji życiowej, ale także postrzegania geopolitycznego i społecznego miejsca, do którego listy były adresowane. Z jakichś nieznanych powodów listy w okolicy Rzeszowa najpierw trafiały do adresatów w mieście ze wskazaniem na adres docelowy, np. Polska miasto Rzeszów wieś Ranizów.⁵

W korespondencji (w części adresowej) przeplatają się określenia przynależności administracyjnej miasta Rzeszowa. Raz autorzy listów wskazują na Krakowski obw[ód]/ Krakowskie woj[ewództwo], innym razem piszą Polska Lwowski obwód. Zdarzało się także określenie w adresie odbiorcy: Zachodnia Ukraina Obw[odu] Lwowskiego/ woj[ewództwo] Lwowskie m[iasto] Rzeszów.⁶ Jest pewne, że informacje o nowym porządku geopolitycznym docierały na wschód, skoro w korespondencji z 2 kwietnia 1945 r. podano: Polska Województwo rzeszowskie Rzeszów ul. Szpitalna 2.⁷ Nieco wcześniej, bo w liście datowanym na 30 lipca 1944 r., jest stwierdzenie: „Szanowny Przyjacielu reb Szymonie Szarfie, obyś żył długie lata, Rzeszów. Jako że wkrótce Wasze miasto zostanie zajęte przez Armię Czerwoną, zwracam się do Was z prośbą, abyście mnie poinformowali o Waszym życiu i zdrowiu”⁸. Trudno dziś zrozumieć dlaczego mimo tak precezyjnych wieści z frontu dramatyczne wieści o mieszkańcach rzeszowskich narodowości żydowskiej nie docierały do rodzin w Gruzji czy Kazachstanie. Jednak z chwilą przesunięcia się frontu wojennego na zachód, dramatyczne wieści zaczęto odbierać na wchodzie, np. w kazachstańskim Dzambule. Stamtąd nadszedł list z 13 marca 1945 r. o treści: „Proszę bardzo uprzejmie. Być może jest Pan w stanie powiedzieć mi, gdzie oni wszyscy się znajdują. Może udało im się uratować przed hitlerowskimi

⁴ List od Chuns [Huns] Szyf [Schiff] z Samarkandy do Minc [Münz] Pinkus, sygn. 81, k. 232.

⁵ List od Frenkel [akub] I., z m. Tiumień do Birnbach we wsi Ranizów, sygn. 81, k. 378.

⁶ List od Bek [Beck] Izr[ael] z m. Bijsk do Bek [Beck] Cyla w Rzeszowie, sygn. 81, k. 203.

⁷ List od Rajch [Reich] A.M. z Moskwy do Josef Korn w Rzeszowie, sygn. 81, k. 395. Województwo rzeszowskie zaistniało po raz pierwszy 7 lipca 1945 r., a faktycznie zaczęło funkcjonować od 18 sierpnia 1945 r.

⁸ List od Szainman [Scheinmann] Pinkus z Samarkandy do Szarf [Scharf] Szymon w Rzeszowie, sygn. 81, k. 376. Rzeczywiście, bitwa o Rzeszów miała miejsce w dniach od 29 lipca do 2 sierpnia 1944 r.

mordercami. Słyszymy tu i czytamy w gazetach o straszliwych czynach tej bandy zbrodniarzy”.⁹

Szczególnym zjawiskiem w kulturze żydowskiej tamtego czasu jest ufność w Bożą pomoc i stawiennictwo. Wiele listów zaczyna się od religijnego wezwania „Z Bożą pomocą”, a przywołanie jakiejś osoby z imienia sąsiaduje w sposób naturalny z wyrażaniem pod jej adresem życzeniem „oby żyła wiecznie”. Jednocześnie rzuca się w oczy polityczna poprawność piszących ze względu chyba na pobyt w ZSRR, kiedy zwracają się do adresata, np. Rzeszowie per Towarzysz Horowitz.¹⁰

Jeśli chodzi o zatrudnienie na terenie ZSRR udzielane żydowskim uciekinierom przed nawałą hitlerowską, z listów nie wynikają szczegóły uprawianych zawodów lub konkretnych miejsc pracy, ale zadowolenie z podejmowanych zajęć i źródeł utrzymania. Dla młodszych pojawiały się szanse nauki, jak w przypadku Landau Mala S., studentki trzeciego kursu uczącej się w Irkucku (F[ilia] A[kademii] N[auk medycznych]), ul. Bolnicznyjperieułok [Zaułek Szpitalny] Nr 1.¹¹

Wygląd i treść samych kopert lub kartek pocztowych także niesie wiele informacji. Każda przesyłka przechodziła cenzurę wojskową, zarówno radziecką, jak i polską, a w listach z Palestyny także angielską. Ponadto władza radziecka wykorzystywała przesyłki do krzewienia zaangażowania bitewnego (spontanicznego lub wymuszonego), dając graficzne przykłady bohaterstwa. Przykładem tego jest koperta z cytowaną wyżej przesyłką od Landau Mala S., tj. tylna część kwadratowej koperty zaopatrzona była nadrukiem propagandowym, grafiką w kolorze czerwonym – młody czerwonoarmista z pepeszą (tu: bohater „Młodej Gwardii” Oleg Koszewoj). Z prawej strony wiersz: „W imię wolności ukochanej ojczyzny Żył i walczył Oleg Koszewoj. Obraz bohatera zachowujemy w sercach, Chwała jego nie zgaśnie na wieki!”.[Po lewej stronie informacje edytorskie:] „Wydanie Irkuckiego Z[wiązku] S[owieckich] A[rtystów] i obw[odowego t[owarzystwa] „Chudożnik” [Artysta]. Malarz N. Szabalin.”¹²

Prezentowane listy, zarówno w oryginale, jak i w edytowalnej formie, jeszcze długo będą wzbudzać emocje wśród badaczy i archiwistów. A jeśli natchną kogoś z członków rodziny osób będących adresatem, a nawet nadawcą któregoś z listów, będzie to satysfakcją dla grupy ekspertów zaangażowanych w archiwizowanie, tłumaczenie czy redagowanie listów na potrzeby kolejnych badań naukowych.

Podobnie jak w korespondencji w języku rosyjskim, każdy z pisanych ręcznie w języku jidysz i niemieckim i przetłumaczonych na język polski listów oraz każda karta pocztowa otrzymały kolejny numer i tytuł, który obejmuje (jeżeli dało się to ustalić) imię i nazwisko nadawcy oraz odbiorcy. Listy zestawiono alfabetycznie według nazwisk nadawcy. W przypadku większej liczby listów od tego samego nadawcy do tego samego odbiorcy pogrupowano je chronologicznie, dokonując krytyki wewnętrznej tekstu.

⁹ List od Tauba Kampf z m. Dżambuł 2 Bulwana 41 do Dr Taler [Thaler] A[braham] w Rzeszowie, sygn. 82, k. 224.

¹⁰ List od Juda Samuelowicz Gorowic [Horowitz] z m. Leninabad do Gorowic [Horowitz] Samuel Eliasowicz w Rzeszowie, sygn. 81, k. 191.

¹¹ List od Landau Mala S. z Irkucka do Süsskind Landau w Rzeszowie, sygn. 81, k. 106.

¹² *Ibidem*, sygn. 81, k. 106.

W części korespondencji zgodnie z zasadami stosowanymi w Związku Radzieckim zapisane jest na drugim miejscu za imieniem nadawcy imię patronimiczne – od imienia ojca, lub pierwsza litera imienia nadawcy, a potem pierwsza litera imienia patronimicznego. Niekiedy zapis taki dotyczy również odbiorcy. Gdy na kopercie lub karcie znajdowała się informacja o odbiorcy i nadawcy pisana cyrylicą oraz literami łańskimi, za najbardziej poprawny przyjęto zapis literami łańskimi. Zapis informacji o nadawcy i odbiorcy często jednak występuje wyłącznie cyrylicą. Nie wszystkie nazwiska pisane wyłącznie cyrylicą udało się zweryfikować. Tam, gdzie się to nie udało, przy prawdopodobnym brzmieniu nazwiska wstawiono znak zapytania. Gdy niemożliwa okazała się weryfikacja imienia, obok prawdopodobnego jego brzmienia również postawiono znak zapytania. W celu identyfikacji poszczególnych osób, głównie nadawców i adresatów wraz z rodzinami, sięgnięto do przechowywanych w zasobie Archiwum Państwowego w Rzeszowie ksiąg przynależności oraz kartotek kontroli ruchu ludności.¹³

Korespondencja¹⁴

Nr 1. List od Schild Alter z Semipałatyńska do Do Urzędu gminy izraelskiej w Rzeszowie, sygn. 82, k. 106.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR oraz grafika propagandowa: natarcie czołgów z piechotą i wsparciem lotniczym; poniżej cytata:] „Armia Czerwona powinna jeszcze mocniej bić wroga, bezlitośnie niszczyć niemieckich okupantów, niezmordowanie rugować ich z Sowieckiej ziemi! J[osif] Stalin. Rozkaz Najwyż[szego] Dowódcy [Sił Zbrojnych ZSSR] 1 maja 1943 r. Nr 195”. [Z boku nadruk:] Cena 30 kop[iejek]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Stempel pocztowy z datą:] SemipałatyńskKaz[achska] SSR [...] 10.11.44. [U góry dopisano odręcznie cyrylicą:] Polecone.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów Żydowskie Biuro Informacyjne Do Urzędu gminy izraelskiej.

[Nadawca cyrylicą:] K[azachska] SSR [miasto] Semipałatyńsk ul. Dostojewskiego 83 Szild [Schild] A.

„Z Bożą pomocą, Semipałatyńsk, 8/XI 44. Szanowny Panie Prezesie! Proszę o udzielenie mi informacji o moich najbliższych, tzn. o moim szwagrze Chaimie Topelu

¹³ Archiwum Państwowe w Rzeszowie. Akta Miasta Rzeszowa. Księgi przynależności z r. 1927. sygn. 2715-2717 oraz Kartoteki kontroli ruchu ludności, sygn. 3865-3956.

¹⁴ Archiwum Państwowe w Rzeszowie. Zarząd Miejski w Rzeszowie, sygn. 80-83.

[Tepper]¹⁵, zamieszkałym przy Marszałkowskiej, o jego żonie i dzieciach oraz mojej szwagierce Goldzie Szild, z domu Offen¹⁶. Wraz z czwórką dzieci mieszkała ostatnio przy Szpitalnej. Nazywało się to ulica garncarzy. A także o moim kuzynie Szaulu Arszecerze. Proszę o jak najszybszą odpowiedź. Mój adres: KZSR Semipałatyńsk, Dostojewskiego 83, Schild Alter. Wdzięczny Alter Schild”.

Nr 2. List od S. Aszkenadze¹⁷ z m. Samarkanda do A[braham] Taler [Thaler]¹⁸ dla M[ala][Amalia?] Alter¹⁹ z Rzeszowa, sygn. 81, k. 243.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Pieczętka listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 478 Samarkand. [Pieczętka pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Samarkand Nr 478 [poniżej dopisano odręcznie po rosyjsku:] przez Lwów. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...]. [Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul. Matejki Nr 10 D[okto]r Taler [Thaler] A[braham] dla Alter M[ala]

¹⁵ Tepper Chaim ur. w 1880 r. w Bukowsku. Urzędnik bankowy. Żona Rachela z d. Landau ur. w 1881 r., c. Isaaka Krużel z d. Dym. Dzieci: Markus ur. w 1907 r. w Kańczudze, Izaak ur. w 1910 r. w Kańczudze, Leon ur. w 1911 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Baldachówka 573, przy ul. Kościuszki 20-21. W latach 30-40. mieszkali pod adresem Baldachówka 7. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3944, s. 269-270.

¹⁶ Offen Chaim Simche ur. w 1887 r. w Sokołowie, s. Mordke i Feigi z d. Wachspres. Rymarz. Żona Gitla ur. w 1884 r. w Rzeszowie. Dzieci: Samuel ur. w 1916, Sara Lea ur. w 1921 r., Markus ur. w 1923 r., Sabina ur. w 1927 r., Tania Rachela ur. w 1919 r., Osiasz ur. w 1913 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Joselewicza 149, a w latach 30-40. przy Joselewicza 3. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3919, s. 71-72.

¹⁷ Aschenazy Samuel ur. w 1916 r. w Budapeszcie, s. Henocha Beera (ur. w 1891 r. we Frysztaku, s. Israela i Cahany z d. Wagschal) i Sary z d. Fränkel ur. w 1890 r. w Sanoku, c. Salomona i Gitli z d. Fränkel. Rodzeństwo: Abraham ur. w 1909 r. w Jodłowej, Chiel ur. w 1910 r. w Jodłowej, Anna ur. w 1917 r. w Budapeszcie, Regina ur. w 1919 r. w Budapeszcie, Joel ur. w 1922 r. w Rzeszowie, Jechiel ur. w 1910 r. w Jodłowej. Do 1920 r. mieszkali w Budapeszcie, a w latach 30-40. w Rzeszowie przy ul. Grottera 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3866, s. 111-112.

¹⁸ Dr Abraham Thaler, syn handlarza drewnem Józefa Thalara i Goldy z d. Salzman, ur. 3 listopada 1897 r. w Rzeszowie. W 1922 r. ożenił się z Zofią z d. Tobias, farmaceutką i przeprowadził się do Rozwadowa. Ukończył studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1934 r. rozpoczął samodzielną praktykę adwokacką w Rozwadowie. Przewodniczący Gminy Żydowskiej. APRz. Urząd Metrykalny Izraelicki w Rzeszowie, sygn. 64, akt 260B, s. 10-11.

¹⁹ Alter Amalia, ur. w Brzostku w 1916 r., c. Simche (ur. w 1889 r. w Sokołowie, s. Izaaka i Sary Mindel z d. Brendwein) i Ester z d. Schönwetter (ur. w 1888 w Zawadce, pow. Pilzno, c. Finkla i Zlaty z d. Wurzel). Rodzeństwo: Anna ur. w 1914 r. w Dziedzicach, Fryderyk Frischel ur. w 1918 r. w Rzeszowie i Otylia Fan ur. w 1922 w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 558, a w latach 30-40. przy Grunwaldzkiej 28. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3865, s. 219-220

[Nadawca cyrylicą:] Uzb[ecka] SSR mias[to] Samarkanda ul. Frunze 46 Aszkenadze S. „Samarkand, 16 XII 44. Serwus Mala! Donoszę Ci, że cieszę się dobrym zdrowiem i to samo mam nadzieję usłyszeć o Tobie. Napisałem do Ciebie list, na pewno go dostałaś. Proszę, napisz mi, w jaki sposób przeżyłaś wojnę. Z pewnością odwiedzasz dra Thalera, na pewno przychodzi do niego poczta od mojej rodziny Aszkenazy, a także od rodziny Lando. Bardzo Cię proszę, abyś była tak dobra i przekazała im mój adres i jednocześnie mnie przekazała ich adresy. Jeśli to możliwe wyślij do mnie ich listy. Mam nadzieję, że spełnisz moją prośbę. Pozdrawiam Cię serdecznie, Twój przyjaciel, Szyja Aszkenazy”.

Nr 3. List od Izr[ael] Bek [Beck]²⁰ z m. Bijsk do Dr Abr[aham]Taler [Thaler]²¹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 422.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”.

[Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M]. [Pieczętka listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 418 Bijsk. [Pieczętka pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Biisk [Nr] 418. [Stempel pocztowy z datą:] [...] Ałt[ajski] Kraj [...]. [U góry dopisano odręcznie cyrylicą:] Polecone.

[Adresat cyrylicą:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Matejki 10 Dr Taler [Thaler] Abr[aham] [Nadawca cyrylicą:] ZSSR Ałt[ajski] Krajmias[to] Bijsk [ul.] Graždanskaja [Obywatelska] 49 Bek [Beck] Izr[ael].

„20/II. Szanowny Panie Doktorze Thaler! Otrzymałem smutne wiadomości. Mimo to proszę Pana, aby napisał mi o ocalałych z Rzeszowa, abym mógł z nimi nawiązać kontakt korespondencyjny. Nie chciałbym Pana fatygować. Jeżeli to możliwe proszę powiedzieć jakiemuś znajomemu, który mnie zna, aby napisał mi szczegóły, może przetrwał ktoś z mojej dalszej rodziny. Proszę przesłać mi korespondencję, która przychodzi do mnie od rodziny z Ameryki. Co się stało w Tyczynie z rodziną Osiasa Steinmetza? Może są Panu znani Goldberg, Ring i Mörsel z Kańczugi. Proszę napisać co się stało z moim domem przy Joselewicza 6. Z góry Panu dziękujemy”.

Nr 4. List od Echem Bek [Beck?] z m. Samarkanda do Izaak Szturm w Żołyńi, sygn. 81, k. 249.

[Prowizoryczna karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa poliniowana i zapisana odręcznie] [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 12/T]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 267. [Stempel pocztowy z datą:] (nieczytelny). [U góry dwa dopiski ołówkiem kopiowym po polsku:] Adresat wyjechał Rzeszów [i parafka]; Zwrot Rzeszów 16 IV [1945].

²⁰ Bek Izrael ur. w 1895/1996 r. we Frysztaku, s. Meilecha i Bruchy. Żona Cypra z d. Goldberg ur. w 1989 r. w Kańczudze, c. Samuela i Udli z d. Mörsel. Dzieci urodzone w Rzeszowie: Debora ur. w 1920 r, Leon Sima ur. w 1926 r, Sara ur. w 1928 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 41, w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Przesmyk 6 nr domu 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3868, s. 343-344.

²¹ Dr Abraham Thaler, patrz zypis 17.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska m[iasto] Żołynia koło Łańcuta [skreślono] Szturm [Sturm] Izak.

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR m[iasto] Samarkanda [ul.] Jakobagska 27 Bek [Beck] Echem.

„Drodzy! Ja i Jechiel jesteśmy zdrowi i znajdujemy się w Samarkandzie. Moim jedynym życzeniem jest dostać od Was jakiś znak życia. Ester. Samarkand, 27/VII 44”.

Nr 5. List od Izr[ael] Bek [Beck]²² z m. Bijsk do Cyla [Cypra?] Bek [Beck]²³ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 203.

Kartka z reprodukcją portretu Adama Mickiewicza na awersie – wykorzystana jako pocztówka. Na rewersie tekst listu i część adresowa]. [Stempel pocztowy z datą:] [Ałtajski] Kraj [...]. [U góry dopisano ołówkiem kopiowym po polsku:] nie ma.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Zachodnia Ukraina Obw[odu] Lwowskiego / woj[e-wództwo] Lwowskie m[iasto] Rzeszów [ul.] Joselewicza 6 Bek [Beck] Cyla

[Nadawca cyrylicą:] Ałt[ajski] Kraj m[iasto] Bijsk [ul.] Graždanskaja 49 Bek [Beck] Izr[ael].

„31/7 44. Moi kochani! Nareszcie dożyliśmy tej chwili, kiedy Armia Czerwona wyzwoliła Was spod władzy hitlerowców. Pragnę Was poinformować, że mieszkamy w Byjsku, jesteśmy zdrowi i niczego nam nie brakuje oprócz usłyszenia od Was, że wszyscy żyjecie. Jeśli możecie zatelegrafujcie do Ameryki. My już od ponad roku nie otrzymaliśmy stamtąd listu. Napiszcie nam wszystko. Jak się ma Abramcie Lejbek²⁴? Pozdrawiam i całuję każdego z osobna, Izrael”.

²² Beck Izrael ur. w 1896 r. we Frysztaku, s. Meilecha i Bruchy z d. Lehr. Kupiec. Żona Cypra z d. Goldberg, ur. w 1889 r. w Kańczudze, c. Samuela i Udli z d. Mörssel. Dzieci: Debora ur. w 1920 r. w Rzeszowie, Leon Sima ur. w 1926 r. w Rzeszowie i Sara ur. w 1928 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 41, a w latach 30–40. przy ul. Przesmyk 6 m. 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3868, s. 343-344.

²³ Beck Cypra z d. Goldberg, ur. w 1889 r. w Kańczudze, c. Samuela i Udli z d. Mörssel. Mąż Beck Izrael ur. w 1896 r. we Frysztaku, s. Meilecha i Bruchy z d. Lehr. Kupiec. Dzieci: Debora ur. w 1920 r. w Rzeszowie, Leon Sima ur. w 1926 r. w Rzeszowie i Sara ur. w 1928 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 41, a w latach 30–40. przy ul. Przesmyk 6 m. 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3868, s. 343-344.

²⁴ Beck Leib ur. w 1926 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 41. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

Nr 6. List od Chaim Bertram z m. Samarkanda do Lazar Weiss²⁵ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 250.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Taszkient [...] 10.11.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Drukierówka 14 Wais [Weiss] Lazar

[Nadawca cyrylicą:] Uzb[eck]a SSR [miasto] Samarkanda [ul.] Namuna[?] 38 Bertram Ch.

„3/8 44. Moi najdrożsi! Jesteśmy wolni i mieszkamy w Samarkandzie. Mania znajduje się w internacie w Palestynie. Napiszcie albo zatelegrafujcie, że żyjecie. Pozdrawiam i całuję, Chaim”.

Nr 7. List od I. Bieriezowski dla Abram Fefer [Pfeffer]²⁶ z m. Kokand do Rachela Pfeffer²⁷ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 84.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”.

[Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 6/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Kokand Fer-g[anski] Uzb[eck]a SSR [...] 23.8.44. [Pieczętka pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Kokand Nr 400. [Poniżej pieczętka listu poleconego (cyrylicą) – nieczytelna]: [...] Nr 400.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Obw[ód] Krakowski / Woj[ewództwo] Krakowskie Powiat Rzeszów miasto Rzeszów ul. Tanenbauma [Tannenbauma] 8 Pfeffer Rachela

²⁵ Weiss Lazar ur. w 1906 r. w Głogowie, s. Wolfa i Blimy z d. Erlich. Kupiec. Żona Beila Rachel z d. Bertram ur. w 1910 r. w Głogowie, c. Izaaka i Itte Leji z d. Zucker. Dzieci Gitla ur. w 1934 r., Tauba ur. w 1936 r., Chaja Golda ur. w 1939 r. Do 1933 r. mieszkali w Głogowie pod adresem Rynek 35, a następnie w Rzeszowie przy ul. Naruszewicza 14. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3950, s. 97-98.

Lub

Weiss Lazar Herman ur. w 1927 r. w Rzeszowie, s. Sary Breindli (ur. 1894 w Rzeszowie, c. Markusa i Adeli, rytualna żona Abrahama Eisinga). Rodzeństwo: Jakób ur. w 1928 r., Aron ur. w 1931 r., Alina Cyła ur. w 1933 r. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie Baldachówka 12. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3950, s. 105-106.

²⁶ Pfeffer Samuel ur. w 1902 r. w Nisku. Żona Rachela ur. w 1893 r. w Radomyślu, c. Herscha i Ryfki z d. Brod. Dzieci: Sara ur. w 1923 r. w Radomyślu, Józef ur. w 1925 r. w Rzeszowie, Markus ur. w 1930 w Radomyślu. Do 1936 r. mieszkali w Radomyślu, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 29. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3922, s. 385-386.

²⁷ Pfeffer Rachela ur. w 1893 r. w Radomyślu, c. Herscha i Ryfki z d. Brod. Żona Samuela ur. w 1902 r. w Nisku, s. Mozeza. Dzieci: Sara ur. w 1923 r. w Radomyślu, Józef ur. w 1925 r. w Rzeszowie, Markus ur. w 1930 w Radomyślu. Do 1936 r. mieszkali w Radomyślu, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 29. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3922, s. 385-386.

[Nadawca cyrylicą:] ZSSRUzbecka [SSR] Fergański obw[ód]mias[to] Kokandul. Oktia-brskaja 94 Bieriezowski I. dla Fefer [Pfeffer] Abram.

[Prowizoryczna koperta – strona odwrotna koperty [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M]. [Fragment stempla pocztowego z datą:] Omsk [...].

„Z Bożą pomocą, dzień trzeci czytana paraszy Re`eh, Kokand, 15 VIII 1944. Do mojej najukochańszej Racheli, oby żyła wiele lat i całej rodziny, oby żyli. Kochana, najdroższa Rachelo i dzieci, niech Bóg pomoże, abyście byli zdrowe, oto co jest napisane [...]! Pragnę Wam donieść, że my wszyscy, to znaczy ja i szwagier z dziećmi, jesteśmy zdrowi. Mam nadzieję usłyszeć od Was same dobre nowiny. Proszę napiszcie szybko wszystko o sobie i podajcie dokładny adres. Z niecierpliwością czekamy na jakiegokolwiek wieści. Twój mąż, Abram Szmul Fefer, Jakub Tochman z synem, Chanan-Nusbaum z trzema synami, Józef i [...]²⁸ Feder. Kochana Rachelo, pozdrawiam bardzo serdecznie Ciebie, a także Esterkę oraz moje i Twoje dzieci. Całuję wszystkich, Jakub Tochman.”

Nr 8. List od Pejsach Brand z m. Rowieński rejon Sowchoz 102 do Mozes Goldsand [Goldsand]²⁹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 220.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 84/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1007. [Z boku numer listu poleconego i dopisek po polsku:] Nr 372 polec[ony]. [Stempel pocztowy z datą:] Rownoje Saratow[ski] Obw[ód] 31.1.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska miasto Rzeszów ul. Bluma 5 Goldsand [Goldsand] Mozes

[Nadawca cyrylicą:] Saratowski obw[ód] Rowieński rejon Sowchoz 102 Brand Pej-sach

„Z Bożą pomocą, Kochany bracie i szwagierko³⁰. Bardzo Was prosimy, napiszcie do nas, czy jesteście zdrowi i macie z czego żyć. O nas nie mamy nic istotnego do napisania. Bogu dzięki jesteśmy zdrowi i mamy co jeść. Najważniejsze to usłyszeć do Was jakieś wieści. Bądźcie zdrowi. Pozdrawiamy Was serdecznie, ucałowania od nas wszystkich. Sara. 25 I 45.

²⁸ Imię niezrozumiałe.

²⁹ Goldsand Mozes ur. w 1878 r. w Rzeszowie, s. Jakóba i Elki z d. Knopf. Żona Etlą z d. Schindelheim (ur. w 1883 r. w Sokołowie, c. Meilecha i Scheindli z d. Teitelbaum). Dzieci: Sara Rachelą ur. w 1911 r., Samuel ur. w 1912 r., Dawid ur. w 1914 r., Jakub ur. w 1921 r. Goldsand Samuel (Szmuel) ur. w 1912 w Rzeszowie. Mieszkali w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Bluma 144, a w latach 30–40. przy ul. Bluma 5a. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3887, s. 239-240.

³⁰ Być może Sara Rachelą z d. Goldsand, żona Ozjasza Brand ur. w 1908 r. w Przeworsku. Od 1940 r. mieszkała z synem Jakóbem ur. w 1940 i zmarłym w 1941 r. w Rzeszowie przy ul. Matejki 18. Rodzina Goldsand mieszkała w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Bluma 144. Według spisu ludności rodzina Goldsand to: Mozes, Etlą ur. w 1878 r., Ita ur. w 1909 r., Sala ur. w 1913 r., Szmul ur. w 1915, Jankiel ur. w 1921 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Bluma 144. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, sygn. 3872, s. 87-88.

*³¹Moje kochane dzieci, napiszcie mi jak Wasze zdrowie. Z Bożą pomocą wszyscy się wkrótce zobaczymy. Wszystkiego dobrego i napiszcie o sobie wszystko. Wasza matka, Rachel³².

Nr 9. List od S. Brinner[Brenner]³³ z miasta Kansk do Rózia [Rachela?] Goles [Holes]³⁴ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 234.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 01269. [Stempel pocztowy z datą:] ZSSR [...] Zawod Krasnojars[ki Kraj] 15.8.44. [U góry dopisano odręcznie po polsku:] nie [żyje].

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Wyzwol[ona] Polska Rzeszów Krakowski obw[ód]/Krakowskie wojew[ództwo] ul. Szpitalna 8 Goles [Holes] Rózia.

[Nadawca cyrylicą:] Krasnojarski Kraj Mias[to] Kansk/z[awod] Gawań [zakład przemysłu drzewnego?]BywyszjiKłub [dawny klub/świątlica] Brinner S.

„Z Bożą pomocą 14/8.

Najukochańsza szwagierko, obyś żyła długie lata.

Już 2 tygodnie jak Rzeszów został zajęty, a ja nie mogę się zdecydować, aby Ci napisać i opowiedzieć. Jak było u Ciebie ten cały czas? Z pewnością wiele przeszłaś. Jak się ma k.[ochana] Regina, oby żyła długie lata. Już od ponad 3 lat nie mam od Was żadnych wieści. Jak się mają moja k.[ochana] Matka i k.[ochane] siostry, oby żyły długie lata. Z pewnością miałaś od nich [...]wiadomości. Jak się miewa U. Klajn[?] i rodzina i w ogóle wszyscy. Bardzo Cię proszę napisz o wszystkich wyczerpująco.

³¹ Od * inny charakter pisma.

³² Być może chodzi o Brand Rachelę, matkę Ozjasza ur. w 1908 r. w Przeworsku. Od 1940 r. mieszkała z synem i synową Sarą Rachelą z d. Goldsand w Rzeszowie przy ul. Matejki 18. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3872, s. 87-88.

³³ Być może Brenner Szymon, s. Estery, ur. w 1908 r. Kupiec. Zamieszkały w latach 1938–1939 w Kraczkowej 231, pow. Łańcut, a następnie w Rzeszowie przy ul. Abrahamsberga 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3872, s. 159-160. Być może Brenner Sala ur. w 1911 r. zamieszkała w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Marszałkowskiej 928 wraz z Rebeką ur. w Rzeszowie w 1907 r., Leja ur. w 1909 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa sygn. 2716. Pod tym adresem mieszkała także rodzina Brenner: Frymeta zamężna z Dawidem, c. Eli Dawida i Estery ur. w Strzyżowie w 1877 r. Dawid s. Naftalego i Chany z d. Klausner ur. w 1870 r. w Hyżnem. Córki: Estera ur. w 1915 r i Fajga/Fani ur. w 1917 r. w Rzeszowie. W 1900 r. zamieszkali w gm. Rzeszów przy ul. Marszałkowskiej 23 mieszkania 1, aż do 1941 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3872, s. 155-156.

³⁴ Holles Rachela ur. w 1919 r. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Kreczmera 779. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716. Córka Josefa (s. Berla i Estery z d. Thürm ur. w 1882 r. w Rzeszowie) i Beili Golde (c. Jakóba i Chaji Sary z d. Brod ur. w 1885 r.). Jej rodzeństwo: Jeremiasz ur. w 1905 r., Serla ur. w 1912 r., zamężna Luka Fryda ur. w 1915 r., Sacher Berish ur. w 1921 r., Symche ur. w 1924 r., Jakób ur. w 1926 r. Od r. 1935 do 1939 r. rodzina mieszkała w Krakowie przy ul. Św. Katarzyny 2, a następnie w Rzeszowie, Rynek, nr domu 21, nr mieszkania 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3893, s. 107-108.

Mam nadzieję, że dostałaś już list od Twojego męża, oby żył. Napisz mi jego adres, a także Josefa Kelmana [Kalchman?]³⁵, oby żył. My, Bogu niech będą dzięki, jesteśmy wszyscy zdrowi i pracujemy, zarabiamy tyle, ile potrzebujemy. Proszę, napisz i zatelegrafuj o swoim położeniu[...] Mam nadzieję, że Bóg sprawi, że wkrótce się zobaczymy. Herszl”.

Nr 10. List od L[eib][Liba?] Broch³⁶ z m. Leninabad do Gminy Żydowskiej w Rzeszowie, sygn. 82, k. 107.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 84/M]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów Gmina Żydowska.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] T[adżycka] SSR [miasto] Leninabad [ul.] Czukurak 45 Broch L[eib]

„Z Bożą pomocą,

Leninabad, 18/XII 944. Proszę o poinformowanie mnie, czy pozostał przy życiu ktoś z rodziny Josefa Rajznera,³⁷ mianowicie jego żona i dzieci. On sam przebywa w Ameryce. Ewentualnie może znacie jego amerykański adres i moglibyście mi go przekazać. Jest to mój wuj, a w dodatku mój bardzo dobry przyjaciel. Jestem z Jarosławia, jestem tu z moją rodziną, tzn. z żoną i córką. Z góry dziękuję i pozostaję z szacunkiem, Lejb Broch, Leninabad, TSSR, ul. Czukurak 45.”

Nr 11. List od B.L. Czerkierz (poczta polowa) do Bold Mania [Botie?]³⁸ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 344.

³⁵ Być może chodzi o Józefa Kchalmana, s. Samuela i Ite z d. Miller, ur. w 1880 r. w Lubyczy Królewskiej, pow. Rawa Ruska. Do 1925 r. mieszkał w Rawie Ruskiej, następnie w Rzeszowie przy ul. Jabłońskiego 9. Zmarł we Lwowie w 1936 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3897, s. 145-146.

Lub

Kalman [Kalchman] Józef ur. w Lubyczy Królewskiej w 1915 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Jabłońskiego 848. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

³⁶ Broch Liba z d. Schneweis ur. w 1894 r. w Borku Starym, c. Schnaje i Nescha. Mąż Eisig. Dzieci Dawid ur. w 1921 r., Salomon ur. w 1923 r., Sabina ur. w 1931 r. Do 1936 r. mieszkali w Borku Starym, a następnie w Rzeszowie przy ul. E. Orzeszkowej 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3872, s. 193-194.

³⁷ Być może chodzi o Reisner Józefa ur. w 1909 r., s. Rubina (ur. 1878, s. Mendela i Sprincy z d. Heller) i Sary z d. Intrater (ur. w 1879 r. w Iskaniu, pow. Przemyśl, c. Hudesy z d. Richter). Rodzeństwo: Selig ur. w 1899 r. w Dubiecku, Liba ur. w 1905 r. w Iskaniu, Nuchim ur. w 1906 r. w Iskaniu, Rózia ur. w 1912 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 474, przy ul. Kościuszki 20-21. W latach 30-40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Grottgea 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3928, s. 181-182.

³⁸ Być może Botie Maria z d. Tönzer ur. w 1871 r. w Sokołowie, c. Chaskla i Ryfki, zamieszkała pod adresem Nowe Miasto 270 wraz z mężem Botie Mendlem Leibem ur. w 1863, s. Mechela i Dwojre. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie pod adresem Nowe Miasto 270, a następnie w latach 30-40. pod adresem Plac Wolności 8. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3872.

[Złożony w trójkąt list–koperta – strona adresowa] [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Pieczęć cenzury wojennej z godłem ZSSR:]. Sprawdzone przez cenzurę wojskową 17910. [Druga pieczęć prostokątna cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 25714 [numer skreślono]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 1587. [Stempel pocztowy z datą:] [Poczta] Polowa ZSSR 29.1.45.

[Adresat cyrylicą:] Polska miasto Rzeszów ulica Sobieskiego Nr 6 m[ieszkanie] 2 Bold Mania [?].

[Nadawca cyrylicą:] Poczta Polowa 42603 Czerkiew B.L.

„27 I 945. Do mojej kochanej i drogiej Mani. Gniewasz się na mnie, że nie byłem przy Tobie we Lwowie. Mogę Ci napisać, że owszem byłem, ale Cię nie spotkałem. Również byłem bardzo zaniepokojony, ale ja biorę to za miłość[?]. Powiedziano mi, że jesteś w Rzeszowie, tam również byłem i nie spotkałem Cię. Teraz pojechałem dalej i nie wiem, kiedy mogę do Ciebie przyjechać, ale proszę Cię, abyśmy się nie rozstawali. Powinniśmy do siebie wzajemnie pisać, aż Bóg sprawi, że się zobaczymy... Dziś dostałem od Ciebie 2 kartki pocztowe i ich czytanie sprawiło mi wiele radości. Proszę Cię, abyś pisała mi o swoim zdrowiu i czy brakuje Ci pieniędzy, to ja Ci wyślę. Nie wstydź się i napisz mi wszystko. Kończę mój list. Niech Bóg sprawi, że mój list spotka Cię w najlepszym zdrowiu... Pozdrawiam i całuję Cię z głębi serca. Bencyjon[?] Natychmiast odpowiedz i napisz mi wszystko. Kochana Maniu, musisz mi wybaczyć, że piszę Ci mało, bo nie mogę [...] Natychmiast odpowiedz.”

Nr 12. List od Mendel Michelewicz Dyller [Diller]³⁹ z m. Fergana do Józef Majer⁴⁰ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 216.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 1590. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Fergana Nr 588. [Stempel pocztowy z datą:] Fergana [...]. [U góry dopisano odręcznie po rosyjsku:] Polecony. [Obok dopisano odręcznie alfabetem europejskim:] N[r] 588 Fergana.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska m[iasto] Rzeszów ul. Lwowska Nr 4 Majer [Meier] Józef.

[Nadawca cyrylicą:] ZSSR Uz[becka] SSR m[iasto] Fergana Internat [hotel robotniczy] M/zak[ład] Nr 10 [maszynowy? metalurgiczny?] Pawilon 11, m[ieszkanie] 3 Dyller Mendel Michelewicz

³⁹ Diller Mendel ur. w 1902 w Błazowej, s. Ety z d. Berner i Mechela. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 316. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3877, s. 351-352.

⁴⁰ Być może Majer Józef ur. w 1886 r. w Kolbuszowej, s. Leizora i Małki z d. Orgel. Szylnkarz. Żona Estera z d. Blitner (ur. w 1893 r., c. Markusa Leiba i Haji z d. Katz). Dzieci: Riwka ur. w 1914 r. w Kolbuszowej, Mozes ur. w 1916 r. w Rzeszowie, Fani Gizela ur. w 1916 r. w Rzeszowie, Marja ur. w 1923 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Nowe Miasto 188. W latach 30–40. rodzina mieszkała w Rzeszowie pod adresem Plac Wolności 19 m. 10. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3912, s. 283-284.

„Fergana, 27/XI 44. Wielce szanowna Pani Majer [Panie?], Jestem bardzo zaniepokojonyi bardzo mnie dziwi, że pomimo wysłania do Pani kilku listów nie otrzymałem żadnej odpowiedzi. Dlatego proszę Panią, aby jak najszybciej napisała mi, co u Was wszystkich słyhać, a także jak się miewają moja kochana Matka i siostry⁴¹. Ja już nie mogę wytrzymać z ciągłego niepokoju. Pozdrawiam serdecznie Panią oraz męża. Zawsze życzliwy Pani [Panu?], Mendel. Najlepsze pozdrowienia dla mojej kochanej Matki i sióstr.”

Nr 13. List od M[endel] Diler [Dyller][Diller?]⁴² z m. Fergana do Józef Majer⁴³ z Rzeszowa, sygn. 81, k. 245.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 52/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Stempel pocztowy z datą:] Fergana Uz[becka] SSR [...] 15.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów Obw[ód] Lwowski/ Wojew[ództwo] Lwowskie ul. Lwowska Nr 4 Majer [Meier] Józef.

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR mias[to] Fergana M/zakład Nr 10 [maszynowy? metalurgiczny?] Pawil[on] 11/3 Diler [Dyller] M[endel].

„Fergana, 7/VIII 44. Wielce szanowna Pani Majer, wreszcie nadszedł czas wyzwolenia z hitlerowskich mroków i miejmy nadzieję od dziś wszystko już będzie dobrze. Donoszę Pani, że Bogu dzięki jestem zdrowy. To samo oczekuję usłyszeć o Pani. Teraz proszę Panią bardzo, aby napisała mi Pani co słyhać u nas w domu. Nie mogę już wytrzymać od tego ciągłego rozmyślania. Kiedy otrzymam od Pani wiadomość, napiszę wszystko dokładnie o sobie. Życzę wszystkiego najlepszego, również dla męża i dzieci. Wasz zawsze dobrze życzący, Mendel.”

Nr 14. List od Eliezer Diller z m. Jugo[...]oj Zawod do Markus Diller⁴⁴ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 317.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adre-

⁴¹ Driller Etlia z d. Berner ur. 1863 w Błażowej. Dzieci: Maria Eidel ur. w 1897 r. w Błażowej i Mendel ur. w 1902 r. w Błażowej. Tam mieszkali do 1918 r. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 15. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3877, s. 351-352.

⁴² Driller Mendel ur. w 1902 r. w Błażowej, s. Etlia z d. Berner ur. w 1863 r. w Błażowej. Siostra Maria Eidel ur. w 1897 r. w Błażowej, gdzie mieszkali do 1918 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 316, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 15. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3877, s. 351-352.

⁴³ Zob. przypis 39.

⁴⁴ Diller Markus ur. w 1875 r. w Rzeszowie, s. Mozesa i Rudy z d. Brenner. Kupiec, właściciel sklepu. Żona Hinda z d. Alter. Dzieci: Dawid ur. w 1909 r. w Cieszanowie i Jochweta ur. w 1905 r. w Cieszanowie. Córka Jochwety Hinda Mariem ur. w 1934 r. Do 1914 r. mieszkali w Cieszanowie, a w latach 30–40. przy ul. Abrahamsberga 8 w Rzeszowie i Żeromskiego 14. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3877, s. 357-358, 361-362.

sy". [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1575. [Stempel pocztowy z datą:] Jugo[...]oj Zawod Mołotow[ski] obw[ód] 23.1.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszowski[e] woj[ewództwo] miasto Rzeszów Diller Markus.

[Nadawca:] (brak nadawcy).

„Z Bożą pomocą, [...]”⁴⁵ 20/1 1945. Do mojego szanownego krewnego Mordechaja Dillera, oby żył wiele lat. Proszę o informację co nowego w Rzeszowie. Twój krewny przesyłający najlepsze pozdrowienia, Eliezer Diller [tekst w j. hebr.]”.

Nr 15. List od Nachman Eder z m. Słobodskoj do Salamon Gorowic [Horowitz]⁴⁶ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 87.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczętka listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 237 Słobodskoj Kirow[ski] obw[ód]. [Pieczętka pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Słobodskoi Nr 237. [Stempel pocztowy z datą:] [Słob]odskoj [...] 44. [U góry dopisano odręcznie po rosyjsku:] Polecone. [Z boku dopisano odręcznie po polsku:] nie ma. [Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul. [Króla] Kazimierza Gorowic [Horowitz] Salamon.

[Nadawca cyrylicą:] ZSSR Kirowski obw[ód] mias[to] Słobodskoj ul. Wołodarska Nr 21 Eder Nachman.

„Z Bożą pomocą, dzień pierwszy czytania parasy Ekew, Słobodskoj [...]”⁴⁷ Drogi panie – [...] Piszę nasz [...] Bogu dzięki wszyscy zdrowi, życzymy sobie [...] to samo usłyszeć, także o dzieciach⁴⁸ i wszystkich dobrych przyjaciółach. Proszę o natychmiastową odpowiedź, o ile to możliwe telegraficzną. Z wyrazami szacunku, Moj-sze Eder⁴⁹. ZSRR Kurowskojoblast, Miasto Sołobodskoj, ul. Wołodarska nr 21 Eder Nachman”.

⁴⁵ Nieczytelne, prawdopodobnie miejscowość.

⁴⁶ Horowitz Salomon ur. w 1901 r. w Rozwadowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Króla Kazimierza 506. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716. Lub: Horowitz Scheindla ur. w 1923 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Króla Kazimierza 506. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

⁴⁷ [...] oznaczają ubytek w tekście.

⁴⁸ Rodzina Horowitz: Horowitz Salomon ur. w 1901 r. w Rozwadowie, s. Herscha i Chawe z d. Silberfarb. Rabin. Żona Kreindel Finkel z d. Halpern (ur. 1905 r. w Rzeszowie, c. Lazara i Chaji z d. Halpern). Dzieci: Sabina Gizela ur. w 1924 r. w Rzeszowie, Lazar ur. w 1927 r. w Rzeszowie i Beila ur. w 1929 r. w Rzeszowie. Do 1918 r. mieszkali w Rozwadowie, w 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy Króla Kazimierza 506. W latach 30. w Rzeszowie przy ul. Kazimierza 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3893, s. 325-326.

⁴⁹ Być może Eder Mozes f. Bäunwohl, żona Feiga z d. Eder. W latach 30–40. mieszkali w Ulanowie pow. Nisko, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Kolejowej 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3881, s. 49-50.

Nr 16. List od Nachman Eder z m. Słobodskoj do Salomon Horowitz⁵⁰ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 89.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 19/M]. [Pieczęć listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 991 Słobodskoj Kirow[ski] obw[ód]. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Słobodskoj Nr 991. [Stempel pocztowy z datą:] Słobodskoj Kirow[ski] obw[ód] 29.8.44. [U góry dopisano odręcznie po rosyjsku:] Polecone.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul. [Króla] Kazimierza Gorowic [Horowitz] W[ielmoż]ny Pan Rabin Salomon Horowitz.

[Nadawca cyrylicą:] ZSSR Kirowski obw[ód] mias[to] Słobodskoj ul. Wołodarska 21 Eder Nachman.

„Z Bożą pomocą, piąty dzień paraszy Szoftim, Słobodskoj (24/8). Drogi przyjacielu rabinie Szlomo! Dzięki Bogu wszyscy jesteśmy zdrowi i to samo oczekujemy usłyszeć o Was [...], obyście żyli długie lata, i o moich kochanych dzieciach, oby żyły długie lata, oraz wszystkich dobrych przyjaciół. Podajemy nasz adres i prosimy o natychmiastową odpowiedź, o ile to możliwe telegraficzną. Wasz oddany, Mojsze Eder⁵¹. ZSRR, KurowskajaObł. Miasto Słobodskoj, Wołodarska 21 Eder Nachman.”

Nr 17. List od Fajt [Feit] Daniel Engelberg z m. Krasnoarmiejskie do Józef Korn⁵² w Rzeszowie, sygn. 80, k. 113.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Pieczęć cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 10488. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Saratowsk[rzynka] pocz[owa] 1 [...] 8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul[ica] Szpitalna 6 Józef Korn.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Saratowski obw[ód] Priwołż[skij] r[ejo]n Wieś Krasnoarmiejskie Jabłonowski sowchoz Fajt [Feit] Daniel Engelberg.

„Z Bożą pomocą, 8/8 944. Moi kochani, Chwała Bogu dożyliśmy tej chwili, kiedy zostaliście wyzwoleni spod władzy wroga, dlatego proszę, abyście natychmiast napisali mi, jak wyglądają sprawy w domu. Dzięki Bogu my wszyscy jesteśmy zdrowi i mamy nadzieję wkrótce się z Wami zobaczyć. Napiszcie nam o całej rodzinie⁵³. O Aronie,

⁵⁰ Horowitz Salomon. Zob. przypis 48.

⁵¹ Być może Eder Mozes f. Bäumwohl, żona Feiga z d. Eder. W latach 30–40. mieszkali w Ulanowie pow. Nisko, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Kolejowej 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3881, s. 49-50.

⁵² Korn Józef ur. w 1877 r. w Majdanie/Kolbuszowa. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Szpitalnej 138 wraz z żoną Matłą ur. w 1876 r. w Woli Raniżowskiej. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

⁵³ Być może chodzi Korn Sałę ur. w 1898 r., Leonę ur. w 1897 r., Sabinę ur. w 1925 r. i zamieszkałych w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Szpitalnej 133. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

Pinchasie⁵⁴ i Awromcie nie wiem nic. Przez cały czas nie mam od nich wiadomości. Jeśli to możliwe wyślijcie telegram. Pozdrowienia dla Was wszystkich od mojej kochanej żony i dzieci. Pozdrawiam Was, Daniel”.

Nr 18. List od Daniel Fajt [Feit] z m. Krasnoarmiejskie Jabłonowski sowchoz do Józef Korn⁵⁵ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 169.

[Prowizoryczna koperta zapisana odręcznie – strona adresowa]. [Stempel pocztowy z datą:] [...]ller [...] 23.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Lwowski obw[ód]/wojew[ództwo] Lwowskie m[iasto] Rzeszów ul[ica] Szpitalna 6 Józef Korn.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Saratowski obw[ód] Priwołżskij r[ejo]n wieś Krasnoarmiejskie Jabłonowski sowchoz Fajt [Feit] Daniel.

„Z Bożą pomocą, 17.VIII.1944. Moi kochani! Chwała Bogu dożyliśmy tej chwili, kiedy zostaliście oswobodzeni spod panowania wroga, więc dzisiaj naszym jedynym życzeniem jest otrzymać od Was jakiś znak życia i informację jak to u Was wygląda. Napiszcie nam o całej rodzinie, jak się miewa każdy z Was⁵⁶. Kiedy wróg będzie już daleko i nastanie spokój napiszcie, czy możliwe jest otrzymać z tamtejszego starostwa wizę, to znaczy wezwanie do powrotu do domu (papiery na wyjazd). Kiedy otrzymamy takie dokumenty, puszcza nas wszystkich i będziemy mogli wrócić do Polski. Chwała Bogu wszyscy jesteśmy zdrowi. Przeżyliśmy wiele, czasem było lepiej, czasem gorzej. Walczymy o każdy grosz, dzieci pracują, ja i k[ochana] Etle jesteśmy cały czas zwolnieni z pracy. Oby Bóg sprawił, abyśmy mogli wkrótce się z Wami zobaczyć, to jest dzisiaj nasze jedyna nadzieja. Napiszcie, czy dostaliście jakieś listy z Ameryki. Ja jeszcze w roku 1940 dostałem z Ameryki jeden list i paczkę, od tamtej pory nic. Czy wiecie jak się ma rodzeństwo k.[ochanej] Etle? Przekażcie im nasz adres. Prosimy Was, napiszcie nam o wszystkim. Czy ktoś z Żydów jest w Majdanie? Czy ktoś zamieszkuje nasz dom? Jest zburzony? Z naszych Żydów z Majdana, którzy tu byli, wielu przez ten czas zmarło w czasie epidemii. Z Majdana jest tu tylko Elimelech Gross. Jesteśmy w kontakcie z rodziną Nusbaum. Jeśli to możliwe przekażcie Wilkenfeldom⁵⁷, że ich

⁵⁴ Pinchas Feit ur. w Jabłonce w 1894 r. w Jabłonce, pow. Brzozów, s. Süssi i Eli z d. Rabin. Robotnik fiakerski. Żona Klara z d. Kożuch (ur. w 1891 r. w Korczyni, c. Abrahama i Goldy z d. Skarbek). Dzieci: Zofia ur. w 1918 r., Sara ur. w 1923 r., Andzia ur. w 1926 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 436, a w latach 30–40. ul. Słowackiego 19. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3902, s. 161-162.

⁵⁵ Korn Józef ur. w 1877 r. w Majdanie/Kolbuszowa, s. Altera i Ester z d. Kornblüth. Rolnik. Żona Matla z d. Engelberg ur. w 1879 r. w Woli Raniżowskiej, c. Jecheskiela i Toby z d. Engelberg. Do 1926 r. mieszkali w Kolbuszowej. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Szpitalnej 138, a w latach 30-40. przy Szpitalnej 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3902, s. 55-56.

⁵⁶ Rodzina Korn mieszkała w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Szpitalnej 133: Sala ur. w 1898 r., Józef ur. w 1877 r. w Majdanie/Kolbuszowa, Matla ur. w 1876 r., Leon ur. w 1897 r. w Hermanowej, Sabina ur. w 1925 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

⁵⁷ Rodzina Wilkenfeld mieszkała w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 300: Chaja ur. w 1875 r., Berta ur. w 1905 r., Mała w 1908 r. i Henia ur. w 1909 r., Golda ur. w 1901 r., c. Jankela i Szendli, wyrobница. Dzieci: Jankel ur. w 1927 r. i Keila Scheindel ur. w 1933 r. Golda z dziećmi w 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Szpitalnej 3. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3951, s. 247-248, 249-250.

krewni są wszyscy zdrowi, Bogu niech będą dzięki, i wiedzie się im całkiem dobrze. Jak się miewa Icie Wilkenfeld? Jak się miewa Tobele z Jeszua [...]? Jak się Wam dziś żyje? Napiszcie wszystko. Kiedy otrzymam od Was odpowiedź napiszę więcej. Proszę, abyście opisali wszystko szczegółowo. Napisałem też do Was w zeszłym tygodniu. Pozdrawiam wszystkich. K[ochana] Etele z dziećmi też pozdrawiają. Daniel.”

Nr 19. List od Aron Dawidowicz Fertik [Fertig] z m. Urbach do Rosa Hörnung⁵⁸ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 217.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Urbach [...] 11.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów [ul.] Baldachówka 8 Rosa Hornung. [Nadawca cyrylicą:] Saratowski [obwód] [miasto] Urbach Puszkinskij sowchoz [Sowchoz im. Puszkina] I od[dział] Agronom Fertik [Fertig] Aron Dawidowicz. „Urbach, 9/XI 1944. Kochane rodzeństwo! Dopiero dzisiaj, po raz pierwszy w ciągu ostatnich pięciu lat, mam możliwość napisać do Was. Niech Bóg dopomoże, aby ta kartka znalazła Was w zdrowiu. Proszę, abyście natychmiast napisali mi co porabia mój kochany brat, Motele oraz Ty kochana Rozo i Twój mąż⁵⁹. Po otrzymaniu tej kartki proszę o szybką odpowiedź, od razu wyślę telegraficznie pieniądze. Pozdrawiam i całuję Was serdecznie, Wasza oddana siostra, która ma nadzieję się z Wami zobaczyć, Sara Fertig⁶⁰*Pozdrowienia i serdeczne ucałowania, Aron.”

Nr 20. List od S.M. Filiur [Fluhr]⁶¹ z m. Kuszwa do Moniek Flur [Fluhr]⁶² w Rzeszowie, sygn. 81, k. 322.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1280. [Stempel pocztowy z datą:] Kuszwa [...] 11.5.45.

⁵⁸ Hörnung Rozalia ur. w 1891 r. w Przeworsku, w 1927 r. mieszkała w Rzeszowie pod adresem Nowe Miasto 232. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn.2715.

⁵⁹ Hörnung Samuel ur. w 1893 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie pod adresem Nowe Miasto 232. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

⁶⁰ Od * inny charakter pisma. Fertig Sara – ur. w 1906 r. w Rzeszowie, c. Izaaka Altera (ur. w 1873 r., s. Hermana i Lei z d. Tenzer) i Marji (z d. Tenzer ur. w 1877 r, c. Wolfa i Mirli z d. Laufer). Ojciec wyrobnik. Rodzeństwo: Bernard ur. w 1908 r., Lea ur. w 1911 r., Wolka ur. w 1914 r., Majer ur. w 1919 r. Od 1934 do 1937 r. mieszkali w Rozwadowie, a w latach 30. w Rzeszowie przy ul. Szpitalnej 3. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3882, s. 297-298.

⁶¹ Być może chodzi o Fluhr Salomon ur. w 1919 r., który w 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Kościuszki 20-21. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

⁶² Fluhr Moses Hersch ur. w 1912 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Kościuszki 20-21. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Wojew[ództwo] Rzeszów / woj[ewództwo] Rzeszowskie miasto Rzeszów ul. Kołłątaja 3 m[ieszkanie] 3 Flur [Fluhr] Moniek.

[Nadawca cyrylicą:] ZSSR Swierdłowski obw[ód] mias[to] Kuszwa ul. Kuźmina 56 Filiur [Fluhr] S.M.

„Kuszwa, 7 V 45. Kochany bracie. Pragnę Ci donieść, że jestem zdrowy i to samo chciałbym usłyszeć o Tobie. Bardzo mnie dziwi, żeprzez tak długi czas nie otrzymałem od Ciebie żadnego listu. Już nie wiem, co o tym myśleć. Albo piszesz rzadko, albo poczta nie dochodzi. Szaleństwo! Proszę Cię, napisz mi szybko i szczegółowo co u Ciebie słyhać. Jak żyjesz? Co słyhać w sprawie Twojej koncesji? A co ze współnikami? Kto ze znajomych mieszka dziś w Rzeszowie? Czy piszesz do Ameryki? Jeśli piszesz coś o sobie, nie zapominaj o mnie. Pamiętaj, że czas naszego spotkania jest już bliski, bohaterska Armia Czerwona oswoiła już Berlin i niedługo ostatecznie pokonają niemieckich faszystów. Pozdrawiam i całuję Cię po tysiackroć. Szłoma. Napisz szybko odpowiedź.”

Nr 21. List od Gitel Fridman z Samarkandy do Abraham Taller [Thaler] w Rzeszowie, sygn. 82, k. 168.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...] 2.11.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów [ul.] Matejki 10 Abraham Taller [Thaler] [Nadawca cyrylicą:] Samarkanda [ul.] Izbaskienskajapier[ieuołk] [zaułek] 35 Gitel Fridman dla Ofen Aron.

„Z Bożą pomocą, Samarkand. Kochany, drogi przyjacielu, Zwracam się do Pana w gorącą prośbą i proszę, aby wysłał mi Pan odpowiedź od razu po otrzymaniu tej kartki. Może wie Pan jak się miewa mój kochany ojciec? Nazywa się Meir [Majer?] Offen⁶³. Mieszkał z całą rodziną przy pl. Wolności 19 w domu Jeszuy Szapiro [Szapira]⁶⁴. Pragnę również wiedzieć, co się dzieje z moim bratem Dawidem Lejbem Offenem⁶⁵ i jego rodziną, którzy mieszkali przy ulicy Drukarska oraz z drugim bratem z Kolbuszowej koło Rzeszowa, Wolfem Offenem z rodziną. Proszę o jak najszybszą odpowiedź. Nie może Pan sobie wyobrazić jak złamane jest moje serce. Już od pięciu lat nie mam od nich żadnych

⁶³ Offen Majer ur. w 1879 r. w Żabnie, s. Markus i Feiga z d. Wachspress. Szykarz. Żona Beila z d. Hiller (ur. w 1878 r. w Wielopolu, c. Chaima Jakuba i Laji z d. Melker). Dzieci: Dawid leib ur. w 1902 r., Naftali ur. w 1904 r., Abraham ur. w 1906 r., Jakób Izaak ur. w 1909 r., Aron ur. 1912 r., Alta Sara ur. w 1920 r. W 1927 r. mieszkał wraz z rodziną w Rzeszowie, ul. Nowe Miasto 188, a w latach 30. przy ul. Baldachówka 9. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3919, s. 77-78.

⁶⁴ Być może chodzi o Szapira Szulema ur. w 1904 r., mąż Jenty z d. Klein. Ojciec Markusa Kalmana w 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 46-47, a w latach 30-40. przy ul. Słowackiego 13a. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3940, s. 191-192.

⁶⁵ Offen Dawid Leib ur. w 1927 r. w Rzeszowie, s. Majera i Beili z d. Hiller. Żona Lea z d. Stockman (ur. w 1903 r. w Przeworsku, c. Mechel Glückel z d. Trachtenberg). Dzieci: Sara Ryfka ur. w 1934 r., Chaim Josef ur. w 1937 r., Ostera ur. w 1938 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie pod adresem Nowe Miasto 188, a w latach 30. Baldachówka 9. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3919, s. 69-70.

wieści. Więcej nic nowego, u mnie nic szczególnego, jestem dzięki Bogu zdrowy. Pański przyjaciel, Aron Offen⁶⁶”

Nr 22. List od J[akub] [Frenkel Fränkel]⁶⁷, z m. Tiumień do Birnbach we wsi Raniżów, sygn. 81, k. 378.

[Złożony w trójkąt list–koperta – strona adresowa][Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M].[Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1587.

[Stempel pocztowy z datą:] Omsk[i] obw[ód] Tiumień 23.4.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska miasto Rzeszów wieś Raniżów Birnbach.

[Nadawca cyrylicą:] Omsk[i] obw[ód] mias[to] Tiumień ul. Lermontowa dom 3 Frenkel J[akub] I.

„Tiumień, 23 kwietnia 45 r. Moi kochani przyjaciele! Pisałem do Was już dwukrotnie i nie otrzymałem odpowiedzi. Teraz chcę spróbować trzeci raz. Mam nadzieję, że jesteście wszyscy zdrowi. O mnie mogę donieść to samo, Bogu niech będą dzięki. Proszę Was po stokroć napiszcie mi jak się miewa mój kochany Ojciec. Napisałem już dwadzieścia listów i nie otrzymałem żadnej odpowiedzi. Ostatnio mieszkał w Krakowie⁶⁸. Od mojej żony w Ameryce otrzymałem, Bogu dzięki, dobre wiadomości. W minionym tygodniu dostałem z konsulatu amerykańskiego w Moskwie wizę na wyjazd do USA. Pilnie potrzebuję dla siebie *letriczskojeswidetelstwo*⁶⁹. Fränkel Abraham Jakob urodzony 17.VII.1902 w Busku, woj. lwowskie. Mam nadzieję, że możecie to dla mnie załatwić i z góry Wam dziękuję. Napiszcie mi wyczerpującą odpowiedź. Pozdrawiam Was wszystkich serdecznie. FränkelJakubMiastoTiumień, Omskajaobłastul. Lermontowa nr 3 Fränkel J.I. [dopisek na kopercie] Kochany Simonie, może możesz napisać mi adres Srula Feffera Kraków, [...] nr 10 Chaim Tennenbaum Lwów, Podzamcze nr 15 Maks Enten Lwów, Podzamcze 15.”

Nr 23. List od Jakub Ab. Fridman [Friedman]⁷⁰ z m. Biełowodsk do Gminy Żydowskiej w Rzeszowie, sygn. 82, k. 169.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za po-

⁶⁶ Offen Aron ur. w 1912 r., s. Mejera i Beili. W 1927 r. mieszkał wraz z rodziną w Rzeszowie pod adresem Nowe Miasto 188, a w latach 30. Baldachówka 9. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3919, s. 69-70.

⁶⁷ Jakub Fränkel, s. Osiasza i Fani Charak, ur. w 1882 r. w Witkowie Starym, pow. Rzeszów. Aptekarz. Żonaty z Blime Ruschel ur. w 1891 r. w Tarnopolu, c. Izaaka i Anny z d. Weltuch. Do 1940 r. mieszkali w Krakowie, a od 1940 r. w Rzeszowie przy ul. Augusta 4/4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3884, s. 51-52.

⁶⁸ Fränkel Osiasz, o. Jakuba, zob. przypis 66. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3884, s. 51-52.

⁶⁹ Zapis: tzw. Grażdanka.

⁷⁰ Fridman Jakób Izak ur. w 1885 r. w Dębicy, s. Abe i Beili z d. Gelb. Kupiec. Żona Feiga Perl z d. Meller (ur. w 1886 r., c. Mozesza i Sary z d. Meller). Dzieci: Beila ur. w 1910 r. w Dębicy i Marja Joanna ur. w 1923 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Kolejowej 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3884, s. 171-172.

świadczaniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/M]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1259. [Stempel pocztowy z datą:] BiełowodskFrunzen[ski] obw[ód] [...].

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska m[iasto] Rzeszów Gmina Żydowska.

[Nadawca cyrylicą:] Kir[giska] SSR Obw[ód] Frunze St[acja] Biełowodskul. Raboczaja 8 Fridman [Friedmann] Jakub Ab.

„Szanowna Gmino Żydowska! Bardzo proszę o wyrozumiałość i odpowiedź na moje pytanie, czy w Rzeszowie znajduje się moja rodzina: Lejzer Hilel, Ber Hilel [Heller?] ⁷¹ i Alter Hilel [Heller?] ⁷². Mieszkali we własnym domu naprzeciwko stacji Staroniwa. W Rzeszowie znajduje się również młoda kobieta Szyfra Majranc-Hurwic [Horowitz??] ⁷³, córka błogosławionej pamięci rabina z Sanoka Tuwje Hurwica. Bardzo proszę o przekazanie jej mojego adresu. Z wielkim podziękowaniem życzę Wam, aby Wasza gmina ponownie rozkwitła. Jakub Szlomo Frydman z Sanoka.”

Nr 24. List od E. Fridman [Friedmann] z m. Biełowock do B[berisz?] Chill ⁷⁴ z Rzeszowa, sygn. 81, k. 227.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR oraz grafika propagandowa: natarcie czołgów z piechotą i wsparciem lotniczym; poniżej cytaty:] „Armia Czerwona powinna jeszcze mocniej bić wroga, bezlitośnie niszczyć niemieckich okupantów, niezmordowanie rugować ich z Sowieckiej ziemi! J[osif] Stalin Rozkaz Najwyż[szego] Dowódcy [Sił Zbrojnych ZSSR] 1 maja 1943 r. Nr 195”. [Z boku nadruk:] Cena 30 op[iejek]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/M]. [Stempel pocztowy z datą:] BiełowodskojeFrunzen[ski] obw[ód] 14.9.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Obw[ód] Krakowski m[iasto] Rzeszów Stac[ja] StaroniwaChill B.

[Nadawca cyrylicą:] Kirg[iska] SSR Obw[ód] Frunze[nski] St[acja] Biełowock [Biełowodsk] ul. Krupskaja 75 Fridman [Friedmann] E.

„Z Bożą pomocą, Kochany kuzynie! Proszę Cię o jakiś znak życia. Może wiesz coś o moim kochanym teściu i rodzinie, a także o moich dzieciach, Dawidzie i Mali? Ja

⁷¹ Heller Hersch Ber ur. w 1909 r. w Rzeszowie. Bernard Heller ur. w 1920 r. Synowie: Szaje (ur. w 1881 r. s. Meilecha i Malci z d. Pinkas) i Itty z d. Tenenbaum (ur. w 1879 r., c. Salomona i Chaji z d. Katz). Rodzeństwo: Izrael Wolf ur. w 1909 r., Scheindla ur. w 1912 r., Salomon ur. w 1917 r. W latach 30. mieszkali w Rzeszowie pod adresem Lwowska 1 m. 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, s. 3892, s. 77-78.

⁷² Heller Alter ur. w 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Kopernika 84. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

⁷³ Horowitz Schifra ur. w 1920 r. w Rzeszowie, c. Tobiasza (ur. w 1893 r., s. Benziona i Goldy z d. Rabinowicz) i Ity z d. Spira (ur. w 1895 r. w Rybotyczach, c. Ozjasza i Cypory z d. Dachner). Rodzeństwo: Mendel ur. w 1923 r. w Rzeszowie, Cyla Małka ur. w 1926 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Kolejowej 262, następnie od 1933 do 1937 r. mieszkali w Sanoku przy ul. Dworcowej, skąd przyjechali do Rzeszowa i zamieszkali przy ul. Kolejowej 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3893, s. 321-322.

⁷⁴ Chill Berisch ur. w 1885 r. pow Dobromil, s. Leizora i Breindli z d. Meller. Pomocnik szynkarski. Żona Blima z d. Schnur ur. w 1887 r. w Szczucinie, c. Altera i Racheli z d. Haner. Dzieci: Alter Meilech ur. w 1909 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Pułaskiego 1181, a w latach 30–40. pod adresem Dojazd Staroniwa 5. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3874, s. 131-132.

z rodziną oraz Eli z dziećmi znajdujemy się wszyscy we Frunze. Jakub Szloma Frydman⁷⁵.”

Nr 25. List od Huns Fridman [Friedman] z m. Samarkanda do Wolf Fridman [Friedman] w Rzeszowie, sygn. 81, k. 104.

[Kwadratowa koperta zapisana odręcznie – strona adresowa] [Pieczętka pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Samarkand Nr 98. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...] 28.7.44. [U góry dopisano odręcznie:] Samarkanda Nr 98. [Na środku dopisano ołówkiem kopiowym po polsku:] Nie ma. [Tylne strona koperty] [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/M]. [Stempel pocztowy polski z datą:] Rzeszów 1, 19.9.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska m[iasto] Rzeszów ul. Grottgera Wolf Fridman [Friedman].

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR m[iasto] Samarkanda ul. Taszkenskaja 63 Fridman [Friedman] Huns.

„Samarkand, dnia 26/7 44. Kochany bracie Wolfciu i droga szwagierko! Donoszę Wam, że jesteśmy wszyscy zdrowi. Urodziłam tutaj syna, który nosi imię po naszym błogosławionej pamięci Ojcu. Ma już dwa latka. Jestem ciekawa jak zdrowie Wasze i waszych dzieci, jak również co słyhać u Tojby, Icie⁷⁶ i Kalmana [Herman?]⁷⁷. Mam nadzieję, że wkrótce będziemy mogli się spotkać. Kiedy dostanę od Was odpowiedź, napiszę więcej. Poza tym nic nowego. Pozdrawiam i całuję Was wszystkich serdecznie i proszę o szybką odpowiedź. Chana Friedman, Samarkand, ulica Taszkenska 63, Uzbekistan, Azja.”

Nr 26. List od Cila Fubak [Fühlbach]⁷⁸ z Palestyny (m. Nez-Zijona) do Izrael Chaim Frojlich [Fröhlich]⁷⁹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 192.

[Karta pocztowa (korespondentka) palestyńska – strona adresowa z rubrykami]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576.

⁷⁵ Być może Fridman Jakób ur. w 1907 r. w Rzeszowie, s. Mozesza i Estery z d. Engelhard. W latach 1938–1939 mieszkał w Ameryce, a następnie w Rzeszowie przy ul. Króla Kazimierza 10. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3884, s. 143-144.

⁷⁶ Być może Kalman Itta ur. w 1876 r. w Żmigrodzie. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Kreczmera 443 wraz z Heleną ur. w 1908 r. i Lazarem ur. w 1912 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

⁷⁷ Friedman Herman ur. w 1919 r. Mieszkał w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Kreczmera 779 wraz z rodziną: Rachelą ur. w 1895 r. w Leżajsku, Izraelem ur. w 1895 r. w Rzeszowie. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

⁷⁸ Cluwa po mężu Fülbach, z d. Fröhlich ur. w 1907 r. w Głogowie, c. Israela Chaima i Feigi Dwojry z d. Birnfeld. Mąż Jakób. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 515, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 38. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3884, s. 251-252.

⁷⁹ Fröhlich Israel Chaim ur. w 1879 r. w Głogowie, s. Hersch i Sary z. Kohn. Żonaty z Feigą Dwojrą z d. Birnfeld ur. w 1880 r., c. Symche i Chany. Przemysłowiec. Dzieci: Pesla ur. w 1902 r. w Głogowie, Cluwa po mężu Fülbach ur. w 1907 r. w Głogowie, Juda Salomon ur. w 1908 r. w Głogowie, Mozes Markus ur. w 1914 r. w Głogowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 515, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 38. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3884, s. 251-252.

[Pieczętka prostokątna po rosyjsku:] Nie ocenowano. Spr[awdziła] anglo-ir[auńska] cenzura. [Pieczętka z godłem brytyjskiej cenzury:] Sprawdzono [przeszło przez cenzurę] KK/32. [Okragły stempel cenzury po angielsku:] Anglo-Sowiecko-Perska Cenzura 12. [Stempel pocztowy z datą:] Nes[...] 20.11.44. [Banderola poczty lotniczej].

[Adresat cyrylicą:] ZSSR [sic!] mias[to] Rzeszów ul. Lwowska Nr 20 Obw[ód] Krakowski Izrael Chaim Frojlich [Fröhlich].

[Nadawca cyrylicą i po angielsku:] Palestyna Mias[to] Nez-Zijona Cila Fubak [Fühlbach] Cilly Fühlbach Nes-Ziona Palestyna.

„Ness Cyjona, 19/XI 44. Moi najdrożsi⁸⁰! Donoszę Wam, że wszyscy jesteśmy zdrowi i to samo chcielibyśmy usłyszeć o Was. Nie wiem kto odbierze ten list, dlatego proszę każdego kto jest w domu, aby napisał do mnie o wszystkim dokładnie. Bogu dzięki niczego nam tutaj nie brakuje, mamy wszystkiego pod dostatkiem. Obyście mieli to samo po dziesięćkroć. Nasz Szraga chodzi już do trzeciej klasy, uczy się bardzo dobrze, a przede wszystkim jest grzecznym dzieckiem. Otrzymujemy listy również od cioci Frejdy. Wszystko jest w najlepszym porządku. Naftali odwiedza nas w każdy piątek. Serdecznie Was wszystkich pozdrawiamy i całujemy. Cyla⁸¹, Jakub i Szraga.”

Nr 27. List od Cilly Fühlbach⁸² z Palestyny do Moses i Salomon Fröhlich⁸³ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 123.

[Karta pocztowa (korespondentka) palestyńska – strona adresowa]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1028. [Pieczętka z godłem brytyjskiej cenzury:] Sprawdzono [przeszło przez cenzurę] KK/32. [Stempel pocztowy z datą:] [...] 12 gr[udnia] 44.

[Adresat po polsku:] Moses i Salomon Fröhlich ul[ica] Lwowska 20 Rzeszów woj[e-wództwo] Krakowskie.

[Nadawca:] Cilly Fühlbach Nes-Ziona Palestyna.

⁸⁰ Rodzina Fröhlich/Froehlich z Głogowa. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy u. Grunwaldzkiej 515: Izrael Chaim ur. w 1879 r., s. Herscha i Sary z d. Kohn. Żona Feiga Dwojraz d. Birnfeldur ur. w 1880 r., Kalman ur. w 1899 r., Pesla ur. w 1904 r., Cyla ur. w 1906 r., Salomon ur. w 1908, Mojżesz ur. w 1913. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

⁸¹ Fröhlich Cyla ur. w 1906 w Głogowie. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy u. Grunwaldzkiej 515. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

⁸² Zob. przypis 77.

⁸³ Fröhlich Juda Salomon ur. w 1908 r. w Głogowie, s. Izraela Chaima (ur. 1879 r., s. Hersch i Sary z d. Kohn, przemysłowiec) i Feigi z d. Birnfeld (ur. 1880 r. w Głogowie, c. Symchy i Chany). Rodzeństwo: Pesla ur. w 1904 r. w Głogowie, Cyla/Cluwa ur. w 1906 lub 1907 r. w Głogowie (po mężu Grünbach), Mojżesz ur. w 1914 r. W 1927 r. mieszkał wraz z rodziną w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 515, a w latach 30–40. przy ul. Grunwaldzkiej 38. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3884, s. 251-252, 255-256. Fröhlich Mozes Markus ur. w 1899 r. w Rzeszowie, s. Chaima i Chane z d. Schindler, nauczyciel prywatny. Żona Anna z d. Diamant (ur. w 1893 r. w Bieżdziej, pow. Strzyżów, c. Leiba i Chai z d. Wertreimer). Dzieci: Wilhelm Leon ur. w 1922 r. w Tarnowie, Irena ur. w 1926 r. w Rzeszowie, Henryk ur. w 1928 r. w Rzeszowie i Zygmunt ur. w 1935 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Szpitalnej 12. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3884, s. 255-258.

„Ness Cyjona 12/XII 1944.

Moi kochani!

Piszę już drugi raz w tym miesiącu. Może szczęśliwie ten list do Was dotrze, bo przecież inni otrzymują listy z Rzeszowa, tylko ja nie. Niech ktoś mi odpisze, ktokolwiek. Chcę znać całą prawdę, bo niewiedza mnie zabija. Chcę wiedzieć, czy pozostał ktoś, kto zlitowałby się nade mną i odpisał na moje listy. U nas wszystko w porządku. Dzięki Bogu jesteśmy zdrowi i niczego nam, broń Boże, nie brakuje, oprócz Was. Nasz Szraga jest już zdrowy, uczy się bardzo dobrze. Pozdrawiamy Was wszystkich serdecznie i całujemy, Cyła, Jakub i Szraga.”

Nr 28. List od Gaut [Haut] z m. Usole Syberyjskie do Regina Wachtel⁸⁴ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 116.

[Prowizoryczna koperta zapisana odręcznie – strona adresowa] [Stempel pocztowy z datą:] (nieczytelny).

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul[ica] Siemiradzkiego 6 Wachtel Regina

[Nadawca cyrylicą:] Irkucki obw[ód] mias[to] Usole Syberyjskie ul[ica] Ordżonikidze Nr 8 Gaut [Haut?] F[...].

[Tylna strona prowizorycznej koperty].

[Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 16/M].

„Usole, 30 lipca 1944.

Najukochańsza Szwagierko i Dzieci!

Usłyszeliśmy dzisiaj, że Rzeszów został wyzwolony i natychmiast piszę. Ku mojemu głębokiemu, głębokiemu żalowi mój ukochany Rudi zmarł tutaj w Usolu 1 kwietnia 1944. Nikt nie odmawia tu za niego Kadiszu. Być może tam jest to możliwe, między krewnymi, że znajdzie się ktoś, kto odmówi. Tonschi nieprzerwanie płacze za ojcem, a ja leżałam cztery tygodnie w szpitalu. My wkrótce stąd wyjedziemy, a on zostanie na wieczność, to bardzo mnie boli. Co nowego u Ciebie, Szwagierko? Napisz wszystko. Ja niestety nie mogę już więcej napisać. Mam nadzieję, że ten list zastanie Was w najlepszym zdrowiu, kończę z serdecznymi pozdrowieniami i ucałowaniem – Fanny.”

„Najukochańsza Ciociu, Kuzyni i Kuzynki!

Ja też chciałbym dopisać kilka linijek. Mam nadzieję, że nasz list zastanie Was w najlepszym zdrowiu. Nie możecie sobie wyobrazić, jak bardzo boli mnie serce, kiedy pomyślę, że my kiedyś jeszcze wrócimy do domu, a Tata musi tu zostać na wieki. Jak byłby szczęśliwy, gdyby wiedział, że jego ojczyzna została wyzwolona. Wszystko, co można zrobić, było dla niego tak oczywiste. Jeżeli jest to dla Was możliwe, chciałbym was jeszcze raz poprosić, żeby odmówić za niego Kadisz, może nawet Elek może to zrobić, bo tutaj to niemożliwe. Serdeczne pozdrowienia i ucałowania ode mnie Toni.”

⁸⁴ Wachtel Regina ur. w 1904 r. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Ogrodowej 1320. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717.

Nr 29. List od z Poczta Polowa 48828-B [Gertel?] Fajbyszew do Lonka Gertel [Hertel] [Gertner, Görtner?] ⁸⁵w Rzeszowie, sygn. 82, k. 181.

[Koperta zapisana odręcznie – strona adresowa][Stempel pocztowy z datą:] Poczta Polowa [...] 8.11.44.

[Adresat cyrylicą:] m[iasto] Rzeszów [ul.] Trzeciego Maja 11Gertel [Hertel] Lonka.

[Nadawca cyrylicą:] Poczta Polowa 48828-BFajbyszew [?].

[Tylne strona koperty] [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1587. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 21050.

„5.11.44 r.

Moja najukochańsza, droga siostrzyczko Lenoczko!

Wybacz mi mój list. Bardzo słabo piszę w jidysz. Jest mi bardzo ciężko, ale spróbuję. Otrzymałem Twój list. Jestem bardzo szczęśliwy, że jesteście wszyscy zdrowi. Bardzo często myślałem o Was. Przez cały czas nie mogłem zrozumieć, dlaczego nie mam od Was żadnego listu. Teraz dowiedziałem się, że chorowałaś. Interesuje mnie wszystko. Co u Was słyhać? Jak się Wam powodzi materialnie? Gdybym był blisko was, może mógłbym Wam w czymś pomóc, ale jestem bardzo daleko. Może nie aż tak daleko, ale nie mam możliwości przyjechać do Was. Teraz mam już lepsze mieszkanie. Jestem bardzo zadowolony. Minie trochę czasu i życie będzie lepsze. Moim zdaniem powinniście zgłosić się gdzieś do pracy. Niech będzie jakakolwiek, ale praca. Praca uzdrawia człowieka. Moja niewinna Lenoczko! Bądź silna, moja mała siostrzyczko. Ciemności już minęły. Teraz jesteś wolna. Wierz mi, że jeszcze zaznasz dobrego życia. Jeszcze będziesz szczęśliwa. Gdybyś znała język rosyjski napisałbym do Ciebie kilka słów. Ale pisać w jidysz jest mi bardzo trudno. Pozdrawiam z głębi serca brata i siostrę. Całuję Cię za Twój list. Jesteś moją kochaną i drogą siostrzyczką. Twój brat, W. Fajbiszajw. Piszę do Ciebie również po rosyjsku, 12 w nocy, 5 listopada 1944 r.”

[Jedna ze stron listu na liniowanym papierze – po rosyjsku]

„Droga Lenoczko!Bezgranicznie cieszę się z Twojego listu. Kochana dziewczyno! Ty nie możesz sobie wyobrazić, z jaką radością czytałem Twój list. Wiele razy myślałem o was wszystkich i bardzo dużo o Tobie. Nie smuć się, moja piękna Lenusiu, wszystko złe przeminęło. To [co] mroczne i straszne już nie wróci. Uwierz, moja dziewczyno, że już wkrótce wszędzie dla Ciebie słońce. Ono będzie Cię nie tylko ogrzewać, ale i oświetlać drogę Twojego życia. Będziesz jeszcze miała wspaniałe życie. Ale trudności i niedogodności trzeba przeżywać i pokonywać. Walcz, moja Wspaniała, nie poddawaj się znużeniu i pesymizmowi. Twoje życie jeszcze przed Tobą. Całuję Cię, moja radości. Pisz do mnie. A.W. Fajbyszew [?].

5.11.[19]44 r. [PS] Serdeczne pozdrowienia dla braci i siostr, Chany i D[...].”

⁸⁵ Görtner Lola ur. w 1908 r. w Tarnowie, c. Herza (ur. 1887, s. Jankela Wolfa i Chany z d. Engel) i Sary z d. Reich (ur. w 1887 r. w Rzeszowie, c. Mendla i Tauby). W 1927 r. mieszkali w Tarnowie, a następnie w Rzeszowie przy ul. Naruszewicza 6 m. 14. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3885, s. 281-282. Lub: Gertner Lola ur. w 1908 r. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Kreczmera 387 wraz z Salomeą ur. w 1888 r. Hermanem ur. w 1886 r., oraz Rachelą ur. w 1918 r. Być może chodzi o Salomeę. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

Nr 30. List od Maks Girszfeld [Hirschfeld] z rejonu Syzań do [Notascher] w Leżajsku, sygn. 81, k. 160.

[Koperta zapisana odręcznie – strona adresowa]. [Pieczętka listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 754, Syzrań [...][Stempel pocztowy z datą:] Syzrań Kujb[yszewski] obw[ód] [...]. [Tylna część koperty]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1014. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 05610.

[Adresat cyrylicą:] Lwowski obwód Leżajsk [skreślono] k[oło] Prze[wo]rskaul. Mickiewicza 19 Chaskiel Notaszer [Notascher] [Dopisano ołówkiem kopiowym po polsku:] Dosyła się: Rzeszów [ul.] Asnyka 10 u p[ana] Dr. Reicha.

[Nadawca cyrylicą:] Kujbyszewski obw[ód] r[ejon] Syzań⁸⁶ Państwowa Fabryka Lokomotyw Wydział kotłowniczy Girszfeld [Hirschfeld] Maks.

„Syzañ, 8/I 1945.

Kochany kuzynie,

Napisałem do Ciebie wiele listów i do dziś nie dostałem żadnej odpowiedzi. Pierwszy list od Ciebie otrzymałem, za który bardzo Ci dziękuję. Dziwi mnie, że piszesz, że moja i Twoja rodzina już nie żyją. Jak możesz to stwierdzić, skoro Twoja rodzina, Twoja siostra Sara z mężem i dziećmi oraz Eli z żoną znajdują się wszyscy tutaj, w Rosji. Szymon Fuderbintel w L[?], Eta z mężem, Szejna i Beniek, wszyscy są w Rosji. Ja sam rozmawiałam z Beńkem. Wyjechał z wojskiem. Napisz skąd masz te wiadomości, jako że ja Cię informuję, że są one całkowicie błędne. Proszę Cię bardzo, abyś zasięgną dokładnych informacji o moich rodzicach i abyś wszystko dokładnie mi napisał. Jak teraz wygląda Leżajsk? Kto pozostał przy życiu? Może udałoby się wyrobić dla mnie dokument, że jestem z Leżajska, bo tu jestem zameldowany jako tarнопoлянин. O mnie nie musisz się martwić. Żyje mi się nieźle. Do tej pory byłonie najgorzej, można się tu jakoś urządzać. Wtedy zacznę myśleć o powrocie do domu. Kto mieszka w naszym domu, a kto w domu dziadka? Oczywiście chciałbym zobaczyć nasze miasto Leżajsk. I mam nadzieję, że zobaczę, musi tylko być do kogo wracać. Pozdrawiam i całuję Cię serdecznie, Mojsze⁸⁷. U nas przejeżdżał pociąg do Polski. Rachela tam jedzie, Hersz Rotman z całą rodziną, Ruben Figenbaum i Jomke Kaufman.”

⁸⁶ Syzrań – miasto w zachodniej części Rosji, w obwodzie samarskim, port nad Wołgą u ujścia Syzrani do Zbiornika Saratowskiego. Założony w 1683 r. jako twierdza, w 1796 r. przekształcony w miasto guberni sibirskiej. Około 167 tys. mieszkańców w 2020 r. W mieście rozwinął się przemysł maszynowy, chemiczny oraz rafineryjny.

⁸⁷ Być może Hirschfeld Mozes Leib ur. w 1908 r., s. Nachmana Jakóba (ur. w 1873 r., s. Ozera Herszcha i Racheli z d. Hornfeld) i Itte Lei z d. Zuckerhorn (ur. w 1883 r., c. Mozes a i Blimy z d. Zuckerhorn). Rodzeństwo: Hersch Ozer ur. w 1908 r. w Rudniku, Berta ur. w 1919 r. w Rzeszowie. W 1914 r. mieszkali w Rudniku, w latach 1932–1937 w Tarnowie, a następnie w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 48. APRZ. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3892, s. 309-310.

Nr 31. List od M. Glass z m. Leninabad do Jakub Sztajnmecc [Steinmetz]⁸⁸ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 202.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej rubryki adresowe]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M]. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Leninabad Nr 687. [Stemple pocztowe z datą trzy – niekompletne].

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów Rynek ob[ywateł] Jakub Sztajnmecc [Steinmetz].

[Nadawca cyrylicą:] Tadž[ycka] SSR mias[to] Leninabad ul. Ozaditun Dukczi 19 Glass M.

„9/IX 44. Z Bożą pomocą, Kochane rodzeństwo, oto co jest napisane. Napisałem już do was kilka kartek i nie dostałem odpowiedzi. Spróbujcie jak najszybciej nam odpisać. Co porabiacie i jak Wasze zdrowie? Czy możecie mi powiedzieć coś o mojej kochanej żonie? Jak jej zdrowie? Co porabia cała rodzina⁸⁹? My dzięki Bogu jesteśmy zdrowi i mamy nadzieję wkrótce szczęśliwie się z Wami zobaczyć. Spróbujcie jak najszybciej nam odpisać. Pozdrawiam Was mocno i życzę zdrowia, Mojsze Glass.*⁹⁰ Życzenia szczęśliwego Nowego Roku. Ja również pozdrawiam Was bardzo serdecznie. Jesteśmy Bogu dzięki zdrowi. Czekamy z niecierpliwością na Wasz list, Abraham.”

Nr 32. List od Salamon Glazer [Glaser]⁹¹ z Orska do Sarra [Sala] Glazer [Glaser]⁹² w Rzeszowie, sygn. 81, k. 196.

[Złożony w trójkąt list–koperta – strona adresowa]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M]. [Dwa stemple pocztowe z datą:] Omsk Czkałow[ski] obw[ód] 12.8.44.

⁸⁸ Steinmetz Jakub ur. w Białce lub Tyczynie w 1884 r., s. Natana i Leji z d. Tenzer. Zmarł w 1941 r. Kupiec. Żona Sara ur. w Gorlicach w 1881 r. lub w 1884 r. z d. Weinfeld (c. Abrahama i Blimy z d. Gross). Dzieci: w księdze przynależności z 1927 r. widnieje wpis Regina ur. w Gorlicach w 1909 r., Kreindla ur. w 1911., Rubin ur. w 1913 r., natomiast w kartotece kontroli ruchu ludności - Helena ur. w 1918 r., Sime ur. w 1914 r., Bronisława ur. w 1922 r., Berta ur. w 1924 r. Do 1907 r. mieszkali w Tyczynie, w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 313, a w latach 30–40. przy ul. Mickiewicza 1 m. 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3938, s. 373-374.

⁸⁹ Rodzina Steinmetz: Sara ur. w Gorlicach w 1881 r. lub w 1884 r. z d. Weinfeld (c. Abrahama i Blimy z d. Gross). Mąż Jakub ur. w Białce lub Tyczynie w 1884 r., s. Natana i Leji z d. Tenzer. Kupiec. Dzieci: w księdze przynależności z 1927 r. widnieje wpis Regina ur. w Gorlicach w 1909 r., Kreindla ur. w 1911 r., Rubin ur. w 1913 r., Syma ur. w 1915 r., natomiast w kartotece kontroli ruchu ludności Helena ur. w 1919 r., Bronisława ur. w 1922 r., Blima lub Berta ur. w 1925 r. Wszyscy mieszkali w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 313. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3898, s. 373-374.

⁹⁰ Od * inny charakter pisma.

⁹¹ Glaser Salomon ur. w 1892 we Frysztaku. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grottgera 858. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716 (zob. niżej).

⁹² Glaser Sala ur. w 1909 r. w Dobromilu, c. Samuela i Malci. Żona Salomona (ur. w 1893 r. s. Beili Jenty z d. Rosner i Naftalego Chaima). Dzieci: Zelda ur. w 1934 r. w Rzeszowie i Estera ur. w 1938 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Grottgera 18, a następnie przy Mickiewicza 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3886, s. 117-118.

[Adresat cyrylicą:] W Polsce miasto Rzeszów Przemyski rejon ulica Mickiewicza Nr 2 Glazer [Glaser] Sarra.

[Nadawca cyrylicą:] m[iasto] Orsk Skład/magazyn IKO Nr 2121 [Izgotowitiel Kompletnogo Oborudowanija (?) – Wytwórnia kompletnego wyposażenia] Moststroj [budowa mostów] Obwodu Czkałowskiego Glazer [Glaser] Salamon.

„Orsk 11/8 1944. Z Bożą pomocą, dzień [...] Orsk. Kochana Sarciu. Donoszę Ci, że żyję i jestem zdrowy i tego samego życzę Tobie, kochanym dzieteczkom, Matce, braciom i siostram, aby wszyscy żyli. Obym, z Bożą pomocą, otrzymał od Was dobre wieści. Bóg pomoże, a wkrótce będziemy razem. Jestem sam, bez Fensterów[?]. Byliśmy razem ze szwagrem i jego dwoma braćmi i bratem Janklem Naftalim. Dwa lata trzymaliśmy się wszyscy razem, a potem, po dwóch latach, mnie wysłali gdzie indziej, a ich gdzieś indziej. Oni nie wiedzą gdzie ja jestem, a ja nie wiem gdzie są oni. Pytałem się w biurach informacji i powiedzieli, że nie znajdują się na liście [...] i mój brat jest też gdzieś sam, a nie ze mną i nie z nimi. Kochana Sarciu i k.[ochane] dzieteczki, jak się macie? Jak zdrowie Wasze i mojej kochanej Matki, braci i sióstr oraz całej rodziny. Oby Bóg zlitował się nad wszystkimi Żydami i pomógł nam, bo już najwyższy czas, abyśmy byli razem. Kochana Sarciu i kochane dzieteczki, może potrzebujecie pieniędzy? Mogę Wam wysłać. Kiedy dostanę od Ciebie list, że potrzebujesz pieniędzy, natychmiast Ci wyślę. Bardzo Cię proszę, k.[ochana] Sarciu, napisz jak się miewają Twoi k.[ochani] rodzice oraz kochany szwagier ze szwagierką, Szol i Rechcia i ich kochane dzieci. Mam nadzieję, że z Bożą pomocą zostaniemy wkrótce wyzwoleni, a hitlerowscy faszyci zapadną się pod ziemię albo utopią w wodzie, a my zostaniemy zbawieni. Teraz piszę drugi list. Jeden list wysłałem w minionym tygodniu. Pozdrawiam i całuję Ciebie i k.[ochane] dzieci. Mam wiele do napisania, ale chciałbym dostać list od Ciebie. Jeśli potrzebujesz pieniędzy, napisz do mnie, a ja natychmiast telegraficznie Ci prześlę. [...] życie, wszystko musi żyć, a życie to nadzieja. Bez względu na wszystko trzeba wierzyć, że zło minie, a dobro nadejdzie, trzeba tylko żyć i być zdrowym i mieć nadzieję, a Bóg z pewnością pomoże i zostaniemy wybawieni. Trzeba mieć nadzieję, a dobro nadejdzie. Ode mnie Twojego męża. Przez całe pięć lat, kiedy nie było mnie przy Was, nie było ani jednej godziny abym nie myślał o powrocie[?], ale nie mogłem. Oby Bóg pomógł, aby zaczęło być dobrze. Ode mnie Szlomo Glzera Salomon Glaser.”

Nr 33. List od Sala[mon]Glazer [Glaser]⁹³ z m. Orsk do Sarra Glazer [Glaser]⁹⁴ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 193.

[Złożony w trójkąt list–koperta – strona adresowa] [Pieczętka cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 11156.[Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M].[Stempel pocztowy z datą:] Orsk Czkałow[ski] obw[ód] 11.9.44.

[Adresat cyrylicą:]Do Polski mias[to] Rzeszów Rejon Przemysł ul. Mickiewicza Nr 2 Glazer [Glaser] Sarra.

⁹³ Glaser Salomon ur. w 1892 lub 1893 r. we Frysztaku, s. Beili Jenty z d. Rosen i Naftalego Chaima. Kupiec. Żona Sala (ur. w 1909 r., w Dobromilu, c. Samuela i Malci). Dzieci: Chaja ur. w 1923 w Samborze, Naftali Chaim ur. w 1924 r. w Samborze i Saul ur. w 1926 w Rzeszowie. Dzieci z małżeństwa z Salą: Zeldia ur. w 1934 r. w Rzeszowie, Estera ur. w 1938 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grottgera 858, a w latach 30–40. przy Grottgera 18. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3886, s. 117–120.

⁹⁴ Glaser Sala, zob. przypis 92.

[Nadawca cyrylicą:]m[iasto] Orsk Czkałows[ki] obw[ód][fragment nieczytelny]Glazer [Glaser] Sala[mon].

„Orsk, 6/9 1944. Moja kochana Sarciu i kochane dzieci. Po pierwsze pragnę Wam donieść, że jestem zdrowy i to samo chciałbym usłyszeć o Was wszystkich. Napisałem do Was kilka listów, jednak do dziś nie dostałem odpowiedzi. Proszę Was, kochana Sarciu i najdroższa Szyfro, abyście mi napisały co u was słyhać. Jestem sam, bez szwagra Fentera[?], bez jego dwóch braci i bez brata Jankła[?] Naftalego. Byliśmy razem dwa lata, ale potem oni gdzieś wyjechali, a ja zostałem w Orsku, rejon Szkalif. Oni nie wiedzą, gdzie ja jestem, a ja nie wiem gdzie są oni. Być może również pisali do domu. Prześlijcie mi ich listy. Natychmiast napiszcie do mnie. Mogę wam też przesłać pieniądze. Bardzo Was proszę, napiszcie mi o wszystkim. Pozdrawiam Was i całuję wszystkich.Szlomo Glazer. Życzę Wam wszystkim szczęśliwego Nowego Roku.”

Nr 34. List od Gochman [Hochmann] z m. Piatichatski Ziernosowchoz do Frenkiel [Frenkel] w Rzeszowie, sygn. 81, k. 230.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświęceniem o doręczeniu”. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 84/M]. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 23786. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Stempel pocztowy z datą:] [...] Kirowogr[adski] obw[ód] [...] 28.10.44. [Z boku dopisano ołówkiem kopiowym po rosyjsku:] N 22 Piatic[atki] [i parafka].

[Adresat cyrylicą:] Lwowski obw[ód] m[iasto] Rzeszów ul. Mickiewicza Frenkiel [Frenkel] [Nadawca cyrylicą:] Kirowogradskiobw[ód] St[acja] Radowaja Stalinska[ja] ż[eleznaja] d[oroga] [Stalinowska kolej żelazna] Pietrowski r[ejo]n Piatichatski Ziernosowchoz [zbożowe gospodarstwo rolne] Gochman [Hochmann].

„Centralny Sowchoz, 27/X 1944 r. Wielce szanowny Panie Frenkel, oto co jest napisane. Z pewnością wie Pan, że przez cztery lata przebywaliśmy na Syberii. Dziś jesteśmy niedaleko Was. Proszę nam napisać, czy [w Rzeszowie] znajduje się ktoś z Rudnika n[ad] S.[anem], abym mógł z Panem korespondować o mojej rodzinie. Z pozdrowieniami, Kallech[?]”.

Nr 35. List od Josif [Józef] Goffert [Hoffert]⁹⁵ z m. Czkałow do Mendel Gofert [Hoffert]⁹⁶ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 88.

⁹⁵ Hoffert Józef ur. w 1904 r. w Rudniku, s. Mendla i Cyli z d. Low. Kupiec. Żona Anna z d. Horowitz ur. w 1897 r. w Brodach, c. Mozeza i Rozalii. Dzieci: Abraham ur. w 1926 r. w Radymnie, Mozes ur. w 1930 r. w Radymnie, Jakób ur. w 1934 r. w Radymnie i Majer ur. w 1938 r. w Tarnowie. Do 1936 r. mieszkali w Radymnie pod adresem Rynek 20, w 1937 r. zamieszkali w Tarnowie, a następnie w 1940 r. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3893, s. 51-52.

⁹⁶ Hoffert Mendel ur. w 1879 lub 1881 r. w Tarnowie, s. Mozeza i Rojzy. Kupiec. Żona Cyła ur. w 1874 r. w Rudniku, pow. Nisko, c. Jakóba i Adeli z d. Rosenblük. Córka Sala ur. w 1905 r. w Rudniku, po mężu Tryüh. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 300, a w latach 30–40. w przy ul. Krętej 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3893, s. 53-54.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okrażyły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Czkałow Wydz[iał] Łączności [...] 21.8.44.[U góry dopisano odręcznie po polsku:] nie żyje.

[Adresat cyrylicą:] miasto Rzeszów Kr[aj] Polska ulica Kręta Nr 1 Gofert [Hoffert] Mendel

[Nadawca cyrylicą:] ZSSR mias[to] Czkałow Park im[ienia] W.I. Lenina Goffert [Hoffert] Josif [Józef].

„Czkałow, 20/VIII 44. Kochani rodzice, oto co jest napisane. Dziwi mnie, że dotąd nie dostałem od Was żadnej odpowiedzi mimo, że pisałem do Was już kilka razy. Proszę Was⁹⁷ bardzo, abyście natychmiast napisali mijak się miewacie, co robią moje k.[ochane] dzieci i czy jesteście wszyscy zdrowi. Nadzieja otrzymania od Was listu podtrzymuje mnie przy życiu. Mieszkam w Czkałowie, powodzi mi się całkiem dobrze. Pracuję w ogrodzie letnim i zarabiam na życie. Najważniejsze trzymać od was dobre wieści. Mój adres jest następujący: Czkałow, Park im. Lenina, Josef Hoffner [Hffert?]. Jeśli to możliwe to zatelegrafujcie. Napiszcie mi również jak się miewa Andzia⁹⁸ z k. [ochanym] dzieckiem. Czekam na szybką odpowiedź, Wasz syn, Josef. Adres musicie napisać po rosyjsku, dokładnie tak jak ja piszę na drugiej stronie kartki.”

Nr 36. List od Jakub Goldfinger z m. Buchara do Hania Jam⁹⁹ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 120.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrażyły stempel cenzury wojennej ZSSR 12/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Buch[ara] [...].

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul[ica] Marszałkowska 19 Jam Hania.
[Nadawca cyrylicą i po polsku:] [Uzbecka SSR] [miasto] Buchara ul[ica] Sowietskaja 26 Goldfinger Jakub.

⁹⁷ Rodzina Hoffert: Cyla ur. w Rudniku w 1882 r., Mendel ur. w 1881 r. w Rudniku, Sara ur. w 1904 r. w Rudniku, Pinkas ur. w 1905 r. w Rudniku, Szymon ur. w 1907 r. w Rudniku, Salomon ur. w 1912 r. w Rzeszowie, Sanel ur. w 1916 w Rzeszowie. Rodzina w 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy Grunwaldzkiej 300. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

⁹⁸ Anna z d. Horowitz ur. w 1897 r. w Brodach, c. Mozesa i Rozalii. Mąż Hoffert Józef ur. w 1904 r. w Rudniku, s. Mendla i Cyli z d. Low. Kupiec. Dzieci: Abraham ur. w 1926 r. w Radymnie, Mozes ur. w 1930 r. w Radymnie, Jakób ur. w 1934 r. w Radymnie, Majer ur. w 1938 r. w Tarnowie. Do 1936 r. mieszkali w Radymnie pod adresem Rynek 20, w 1937 r. zamieszkali w Tarnowie, a następnie w 1940 r. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3893, s. 51-52.

⁹⁹ Być może chodzi o Jam Chanę z d. Langer ur. w 1887 r. w Krynicy, c. Markusa i Gitli z d. Vogel. Mąż Feiweł ur. w 1887 r. Huciska pow. Kolbuszowa, s. Schawel i Reisli d. Jakób. Handlarz węgla i drzewa. Dzieci: Saul ur. w 1915 r. w Wiedniu, Abraham ur. w 1918 r. w Rzeszowie i Sara Golda ur. w 1925 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Sokoła 11. APRz. Akta miasta Rzeszowa, sygn. 3895, s. 13-14. Lub: Jam Annę ur. w 1901 r. w Rzeszowie, w 1927 r. zamieszkała przy ul. Marszałkowskiej 887. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

„Kochana Haniu! Spieszę Ci donieść, że ja i dwoje moich dzieci znajdujemy się w Bucharze. Jest tu również kochana Ida z mężem i dziećmi. Chwała Bogu wszyscy jesteście zdrowi i chętnie usłyszelibyśmy od Was jakieś dobre wieści. Proszę, odpowiedz mi szybko. Czy kochany Szlojme jest z Wami? Z utęsknieniem czekam na Twoją odpowiedź i pozdrawiam serdecznie. Jakób Goldfinger. Mój adres: Miasto Buchara, ul. Sowietskaja 26 Goldfinger Jakub.”

Nr 37. List od Juda Gorowic [Horowitz]¹⁰⁰ z m. Leninabad do Samuel Gorowic [Horowitz]¹⁰¹ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 114.

[Prowizoryczna kartka–korespondentka – strona adresowa z odręcznym nagłówkiem: Kartka pocztowa][Pieczęć cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzona przez cenzurę wojskową 00526. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Leninabad 09.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] PolskaObw[ód] LwowskimiastoRzeszówul[ica] Podzamcze Nr 1 Gorowic [Horowitz] Samuel.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Tadz[ycka] SSRm[iasto] Leninabadul[ica] Czukurak Nr 45 Gorowic [Horowitz] Juda.

„Z Bożą pomocą, Leninabad, 7/VIII-44. Kochani i drodzy Rodzice¹⁰², oto co jest napisane! Co prawda już przedwczoraj napisałem do Was list, ale z wielkiej tęsknoty za Wami piszę dzisiaj ponownie. W poprzednim liście już dokładnie napisałem Wam o tym, że szczęśliwie się ożeniłem i jestem, Bogu niech będą dzięki, bardzo zadowolony, ale wszystko to jest nic niewarte, jeśli nie jestem razem z Wami i nie mam od Was żadnego znaku życia. Zatelegrafujcie do mnie kiedy tylko otrzymacie ten list. Pozdrawiam i całuję Was serdecznie. Wasz syn, Judel Horowitz. *Kochani Rodzice, oto co jest napisane!¹⁰³ Pisaliśmy do Was przedwczoraj, ale nie wiemy kiedy otrzymacie nasz list. Jedynym naszym życzeniem jest wkrótce się z Wami zobaczyć. Prosimy o szybką odpowiedź. Pozdrawiam Was serdecznie, Fajga.”

Nr 38. List od Juda Samuelowicz Gorowic [Horowitz]¹⁰⁴ z m. Leninabad do Samuel Eliasowicz Gorowic [Horowitz]¹⁰⁵ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 191.

¹⁰⁰ Horowitz Juda ur. w 1913 r. w Błazowej, s. Samuela (ur. 1891, s. Eliasa i Chany Tauby z d. Lieber, kupiec) i Marjem z d. Lieber f. Landau (ur. w 1891 r. w Błazowej, c. Majera i Heni z d. Lieber). Rodzeństwo: Mozes Józef ur. w 1912 r. w Rzeszowie. W latach 30 i 40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Sobieskiego 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn.. 3893, s. 279-280.

¹⁰¹ Horowitz Samuel ur. w 1891 r. w Żołyni, pow. Łańcut, s. Eliasa i Chany Tauby z d. Lieber, kupiec. Żona Marjem z d. Lieber f. Landau (ur. w 1891 r. w Błazowej, c. Majera i Heni z d. Lieber. Dzieci: Juda ur. w 1913 r. w Błazowej, Mozes Józef ur. w 1912 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Sobieskiego 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn.. 3893, s. 279-280.

¹⁰² Zob. przypis 102.

¹⁰³ Od * inny charakter pisma.

¹⁰⁴ Zob. przypis 100.

¹⁰⁵ Horowitz Samuel (zob. przypis 87).

[Złożony w trójkąt list-koperta – strona adresowa]. [Pieczętka cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 00526. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 23/M]. [Owalna pieczętka – napis nieczytelny]. [Stempel pocztowy z datą:] Leninabad [...] 5.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Obw[ód] Lwów/wojew[ództwo] Lwowskie m[iasto] Rzeszów ul. Podzamcze 1 Tow[arzysz] Gorowic [Horowitz] Samuel Eliaszowicz.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Taż[ycka] SSR m[iasto] Leninabad ul. Czukurak Nr 45 Towarzystw Juda SamuelowiczGorowic[Horowitz].

„Z Bożą pomocą, Leninabad 4/VIII-44. Drodzy i kochani rodzice! W końcu po pięciu latach mogę wziąć pióro do ręki, aby napisać do Was list. Kochani rodzice, jestem bardzo zaniepokojony o Wasze zdrowie i z wielką tęsknotą czekam na tę chwilę, kiedy otrzymam od Was jakiś znak życia. Jakże byłbym wtedy szczęśliwy! Teraz pragnę Wam donieść, że 2 czerwca 1944 ożeniłem się. Było to prawdziwy żydowski ślub [...] ¹⁰⁶ i cały [...] był [...] zgodnie z wszelkimi zasadami tradycji żydowskiej. Moją żoną została FajgaMerzel z Radymna, oby żyła długie lata, córka Izraela Merzela, niech Bóg go chroni. Jest to dobra i pobożna kobieta. Najważniejsze, że jestem bardzo szczęśliwy. Żałuję tylko ogromnie, że Was, kochani Rodzice, nie było na ślubie i że nie mogłem od Was przyjąć błogosławieństwa. Ale mam nadzieję, że teraz przyjmiecie moją żonę jak własne dziecko i córkę. Mam też nadzieję, że będziecie z nas mieli wielką pociechę. Wyczekuję chwili, kiedy będziemy mogli być razem i cieszyć się, jeśli Bóg zechce. Donoszę wam, że mieszkam tu u mojego teścia oraz razem ze szwagrem Mojszem Merzelem, oby żyli. Z Bożą pomocą znowu się zobaczymy. Tęsknota za Wami, kochani rodzice, jest nie do opisanania! Proszę was bardzo, abyście natychmiast dali mi jakiś znak życia, bo to jest dzisiaj moje jedyne zmartwienie. Niech Bóg pomoże, abyśmy wkrótce się zobaczyli i w spokoju przy jednym stole mogli sobie opowiedzieć nasze przeżycia z ostatnich pięciu lat. Każdy z nas z pewnością będzie miał co opowiadać. Myślę, że będzie potrzeba kolejnych pięciu lat, aby opowiedzieć wszystkie przeżycia z czasu wojny. Pozdrawiam Was serdecznie, Wasz syn Judel Horowitz. ¹⁰⁷ Kochani rodzice! Będzie Was dziwić, że pisze do Was list ktoś, kogo nie znacie. Jestem żoną Judla. Jesteśmy w Rosji. Wiele tu przeszliśmy. Ja byłam z rodzicami i bratem. Niestety trzy miesiące przed ślubem moja Matka zmarła. Mam nadzieję, że Ty, kochana teściowo, zastąpisz mi moją Mamę. Jestem z ojcem i bratem i wszyscy chwala Bogu żyjemy dobrze. Jedyne z nadzieją oczekujemy już końca wojny, abyśmy mogli w zdrowiu się z Wami spotkać. Pozdrawiam was serdecznie, Fajga.”

„Z Bożą pomocą, ¹⁰⁸ Wielce szanowni teściowie! Jestem bratem Fajgi. Niedługo się spotkamy, wojna ma się ku końcowi. Nasza rodzina z Galicji mieszkała głównie w Przemyślu i nikt z nich się nie ostał. Z pozdrowieniami, Mojsze Merzel.”

„¹⁰⁹*Do kochanych i drogich teściów mojej córki. Przesyłam Wam najlepsze pozdrowienia i życzenia pomyślności dla całej rodziny i mam nadzieję na spokojne spotkanie w niedalekiej przyszłości. Teść Judla, Izrael Merzel, syn Szlomy Jakuba, z miasta Radomia¹¹⁰.”

¹⁰⁶ [...] oznacza plamę na rękopisie.

¹⁰⁷ Od * inny charakter pisma.

¹⁰⁸ Od * inny charakter pisma.

¹⁰⁹ Od * inny charakter pisma.

¹¹⁰ Nazwa miasta niepewna. Wpis Izraela Merzela w oryginale w języku hebrajskim.

Nr 39. List od Juda S. Gorowic [Horowitz]¹¹¹ z m. Leninabad do Samuel Eljaszowicz Gorowic [Horowitz]¹¹² w Rzeszowie, sygn. 81, k. 221.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 19/M]. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 00526.[Stempel pocztowy z datą:] Leninabad [...] 4.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Obw[ód] Lowski/Woj[ewództwo] Lwowskie miasto Rzeszów ul. Podzamcze Nr 1 Gorowic [Horowitz] Samuel Eljaszowicz. [Nadawca cyrylicą:] Tadž[ycka] SSR m[iasto] Leninabad ul, Czukurak Nr 45 Gorowic [Horowitz] Juda S.

„Z Bożą pomocą, Leninabad, 4/IX.44. Kochani rodzice! Szczęśliwego Nowego Roku! Chociaż nie dostałem jeszcze od Was żadnego znaku życia, to piszę do Was kilka razy w tygodniu. Być może dostaniecie ode mnie list i będziemy mogli nawiązać kontakt, bo jest to obecnie moje jedyne dążenie i nadzieja. Co porabiacie? Jak Wam się powodzi? Dzięki Bogu u mnie wszystko w porządku. Również moja kochana żona jest zdrowa, Bogu niech będą dzięki. Donoszę Wam również, że dostaję często paczki od Joela MojszeLandaua z Leżajska, oby żył długie lata, który mieszka teraz Jerozolimie, a także od Jointu. Pozdrawiam i całuję Was bardzo serdecznie. Życzę Wam również dobrego roku. Judel Horowitz.*¹¹³ Kochani rodzice! Nadchodzi Nowy Rok i mamy nadzieję, że szczęśliwie się zobaczymy. Jak Wasze zdrowie? U nas Bogu dzięki wszystko w porządku. Serdecznie Was pozdrawiam, Fajga.”

Nr 40. List od Mechel Grinbaum [Grünbaum]¹¹⁴ z m. Buchara do Wolf Mes [Mess]¹¹⁵ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 167.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Buchara Uz[becka] SSR 12.11.44.

¹¹¹ Horowitz Juda ur. w 1913 r. w Błazowej, s. Samuela (ur. 1891 w Żołyni, s. Eliasa i Chany Tauby z d. Leber) i Mariem z d. Lieber f. Landau (ur. 1891 r. w Błazowej, c. Majera i Heni z d. Lieber). Brat Mozes Józef ur. w 1912 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Sobieskiego 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3893, s. 279-280.

¹¹² Zob. przypis 105.

¹¹³ Od * inny charakter pisma.

¹¹⁴ Być może Grünbaum Elimelech ur. w 1930 r. w Przemyśle, s. Sary Chany ur. w 1900 r., c. Meilecha i Goldy Mindli i Samuela Wagnera. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3893, 3889, s. 260-261.

¹¹⁵ Mess Wolf ur. w 1872 r. w Dynowie, s. Pinkasa i Feigi z d. Lampel. Żona Süßla (ur. w 1872 r., c. Sachera i Pesli z d. Turmr. Dzieci: Sala ur. w 1906 r. po mężu Itom, Józef ur. w 1934 r. Do 1917 r. mieszkali w Dynowie, w 1927 r. w Rzeszowie pod adresem Rynek 62, a w latach 30–40. Rynek 13 m. 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3914, s. 221-222.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów obw[ód] Kraków/ wojew[ództwo] Krakowskie ul[ica] Rynek Wolf Mes [Mess].

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Uzb[eck]a SSR [miasto] Buchara [ulica] Tiubiteczna 5 Grinbaum [Grünbaum] Mechel.

„12/II.44. Nasza kochana rodzino, Wolfie i Frajo Zyslo Messowie. Znajdujemy się w głębi Rosji. Bogu dzięki jesteście zdrowi. Bardzo chcielibyśmy usłyszeć, że Wy również cieszyicie się zdrowiem. Dajcie nam jakiś znak życia również od Waszych dzieci, od Lejba Bejnisha i od całej rodziny. Proszę, odpowiedzcie szybko. Czy może wiecie coś o rodzinie z Dynowa? Pozdrawiamy całą rodziną od Mechela Grynbauma i pozdrowienia od rodziny Kresz.”

Nr 41. List od Juda Gorowic [Horowitz]¹¹⁶ z m. Leninabad do Samuel Gorowic [Horowitz] w Rzeszowie, sygn. 80, k. 110.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M]. [Pieczęćka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 00526. [Stempel pocztowy z datą:] Leninabad [...] 28.8.44. [Pieczęćka pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Leninabad Nr 19. [U góry dopisek odręczny po rosyjsku:] Polecone. [Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul[ica] Podzamcze Nr 1 Gorowic [Horowitz] Samuel.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Tadz[ycka] SSR m[iasto] Leninabad ul[ica] Czukurak 45 Gorowic [Horowitz] Juda.

„Z Bożą pomocą, Leninabad 28/VIII-44. Kochani Rodzice¹¹⁷! Życzę Wam szczęśliwego Nowego Roku¹¹⁸. Niestety do dziś nie otrzymałem od Was żadnego pozdrowienia, chociaż pisałem do Was już dziesiątki razy. Mam jednak nadzieję, że ci mordercy, niech Bóg ich przeklnie, nie zrobili Wam krzywdy, a nasi praojcowie czuwali nad Wami i broń Boże nie stało się Wam nic złego. Co u Was słycać? Jak zdrowie? Jak już z pewnością wiecie z moich poprzednich listów szczęśliwie się ożeniłem. Jestem, Bogu niech będą dzięki, bardzo zadowolony. Żałuję tylko, że nie możecie być razem z nami i cieszyć się naszym szczęściem! Pozdrawiam i całuję Was serdecznie. Judel Horowitz. *Kochani Rodzice!¹¹⁹ Judel już o wszystkim wam napisał, pozostaje mi więc tylko zapytać o Wasze kochane zdrowie. Pozdrawiam Was serdecznie, Fajga.”

Nr 42. List od M. Grinbaum [Grünbaum]¹²⁰ z m. Dżambuł do Abraham Grinspan [Grünspan]¹²¹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 240.

¹¹⁶ Zob. przypis 112.

¹¹⁷ Horowitz Samuel (zob. przypis 87).

¹¹⁸ Żydowski Nowy Rok w 1944 r. przypadła 18 września.

¹¹⁹ Od * inny charakter pisma.

¹²⁰ Grinbaum Markus ur. w 1900 r., zamieszkała w 1905 r. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Baldachówka 437. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

¹²¹ Grinbaum Abraham ur. w 1907 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Baldachówka 128. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Stempel pocztowy z datą:] Dżambuł [...] 29.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów Grinspan [Grünspan] Abraham.

[Nadawca cyrylicą:] K[azachska] SSR m[iasto] Dżambuł ul. Raboczyppier[ieutok] [Zaułek Robotniczy] Nr 5 Grinbaum [Grünbaum] M.

„Drogi przyjacielu Grynspan! Ja, Izrael Grynbaum, znajduję się z moją rodziną w Dżambule. Wszyscy jesteśmy dzięki Bogu zdrowi. Proszę napisać mi co u Was słyhać. Mam nadzieję, że w domu wszyscy zdrowi. Proszę o jak najszybszą odpowiedź. Pozdrawiamy Was serdecznie, Izrael Grynbaum.”

Nr 43. List od Majlech [Meilech] Juda Gross¹²² z Samarkandy do Dr Abraham Taler [Thaler] w Rzeszowie, sygn. 82, k. 170.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...] 20.11.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul. Matejki Nr 10 Dr Abraham Taler [Thaler].

[Nadawca cyrylicą:] Związek Sowiecki Uz[becka] SSR mias[to] Samarkanda P[ocztowy]/o[krąg] Nr 1 Poste restante Gross Majlech [Meilech] Juda.

„Z Bożą pomocą, Samarkand, 17/XI 1944. Szanowny pan Thaler, Rzeszów! Dobrze znałem Pańskiego ojca Josefa Thalera, pokój jego duszy, pochodzącego z Głogowa. Mendel Lejbl z Głogowa był moim najlepszym przyjacielem. Dlatego zwracam się do Pana z prośbą, aby był Pan tak dobry i zasięgnął dla mnie informacji i napisał mi odpowiedź. Miałem w Głogowie Matkę, Frymetę Gross oraz trzech braci, natomiast ja sam przed wojną mieszkalem w Kongresówce, w Radomsku. We wrześniu 1939 roku moja żona Chana Malka Gross z dwójką dzieci pozostała w Głogowie u mojej Matki. Mieszkali tam jeszcze w 1941 roku. Proszę napisać mi co się stało z moją żoną i dwójką dzieci, a przede wszystkim kto pozostał w Głogowie oraz ich dokładne adresy. Z pozdrowieniami, Majlech Gross.”

¹²² Gross Meilech ur. w 1902 r. w Głogowie, s. Józefa Chaima i Frymety. Żona Chana Małka z d. Salza ur. w 1906 r. w Mielcu, c. Simona i Racheli. Dzieci: Józef ur. w 1930 r. w Rzeszowie, Mariem Berta ur. w 1932 r. w Rzeszowie. W 1928 r. mieszkali w Głogowie, w latach 1935–1938 w Radomsku przy ul. Reymonta 38, a następnie w Rzeszowie pod adresem Rynek 13 m. 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3889, s. 120-121.

Nr 44. List od Abram [Abraham?] Gross¹²³ z m. Buchara do Salomon [Salomon Abramowicz Abrahamowicz?]¹²⁴ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 200.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – grafika propagandowa: Kremłowska Baszta Spasska z czerwoną gwiazdą rozświetlona fajerwerkami]. [Drukowane hasła propagandowe:] „Śmierć niemieckim okupantom!” „Bohaterom Ojczyzny – salut! [salwa honorowa]”. [Poniżej informacja edytorska:] „G 111163. Wojskowe Wydawnictwo Ludowego Komisariatu Obrony ZSSR. Cena 15 kop[iejek]. Drukarnia gazety „Prawda” imienia Stalina. Zamówienie 2880”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczętka cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 19137. [Stempel pocztowy z datą:] Buchara Uz[becka] SSR 8.8.44. [Dopisek ołówkiem kopiowym:] nie ma.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Baldachówka d[om] Nr 6 Abramowicz Salomon.

[Nadawca cyrylicą:] mias[to] Buchara Uz[becka] SSR ul. Kalinina d[om] Nr 23 Gross Abram.

„Z Bożą pomocą, Buchara, 25.VII.44. Kochany szwagrze [...] Szlomo [...], oto co jest napisane. Bardzo Cię proszę, abyś natychmiast po otrzymaniu tej kartki napisał mi każdym z osobna co u Was słyhać, a przede wszystkim czy jesteście zdrowi. Napisz mi natychmiast co słyhać w Tyczynie, jak się wszyscy miewają. U nas dzięki Bogu wszystko w porządku, jesteście zdrowi. Nasz kochany Akiba z całą rodziną mieszkają w Dżambule, kilkaset kilometrów stąd. Są zdrowi, Bogu niech będą dzięki. Napisz mi natychmiast odpowiedź. Pozdrawiam i całuję wszystkich bardzo serdecznie i życzę szczęśliwego Nowego Roku. Abraham Szneur Gros.”

Nr 45. List od Motlech Gross¹²⁵ z Samarkandy do Ozjasz Szpiro¹²⁶ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 214.

¹²³ Gross Abraham ur. w 1922 r., s. Samuela Izaka (ur. 1890 r., s. Jochena i Hndy z d. Szarf) i Chany (ur. 1888 r., c. Herscha Jakóba i Debory). Rodzeństwo: Sara ur. w 1912 r., Baruch Mendel ur. w 1917 r., Wolf ur. w 1919 r., Mojżesz ur. w 1923 r., Brendel ur. w 1926 r. Do 1901 r. mieszkali w Głogowie, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Bluma 3 m. 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3889, s. 140-141.

¹²⁴ Abrahamowicz Salomon ur. w 1895 r., s. Elische i Goldy. Kupiec żelaza. Żona Brandla z d. Gross (ur. w 1897 r. w Myślachowicach pow. Rzeszów, c. Altera i Berty z d. Jungervirt). Dzieci: Salomon ur. w 1926 r. w Trzebini, Gusta ur. w 1930 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Baldachówka 713, a w latach 30–40. przy ul. Baldachówka 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3865, s. 33-34

¹²⁵ Gross Meilech ur. w 1902 r. w Głogowie, s. Józefa Chaima i Frymety z d. Salz. Żona Chana Małka z d. Salz ur. w 1906 r. w Mielcu, c. Simona i Racheli. Dzieci: Józef ur. w 1930 r. i Mariem Berta ur. w 1932 r. w Rzeszowie. Do 1928 r. mieszkali w Głogowie, w latach 1935–1938 w Radomskach przy ul. Reymonta 38, a w latach kolejnych w Rzeszowie pod adresem Rynek nr 13 m. 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3889, s. 120-121.

¹²⁶ Szpiro Ozjasz ur. w 1906 lub 1907 r., s. Mariem Riwa z d. Szlanger (ur. w 1882 r., c. Janasa i Małki z d. Walkenfeld). Rodzeństwo: Lea ur. w 1910 r. w Rzeszowie, po mężu Grossberg, Mojżesz ur. w 1913 r. w Rzeszowie, Hersch ur. w 1916 r. w Rzeszowie W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie pod adresem Rynek 71, a w latach 30–40. pod adresem Plac Wolności 5. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3937, s. 305-306.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...] 6.9.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Rynek Nr 15 Szpiro [Spiro] Osjasz.

[Nadawca cyrylicą:] Związek Sowiecki Uz[becka] SSR mias[to] Samarkanda ul. Bułungurskaja 25 Gross Motlech.

„Z Bożą pomocą. Samarkand, 25/VIII 1944. Do Pana Szapiro w Rzeszowie! Jako Pański były sąsiad, który do 1934 roku mieszkał w Rzeszowie, Rynek 13, zwracam się do Pana z wielką prośbą, aby zasięgnął Pan informacji co się stało z moją rodziną, która w 1940 roku mieszkała w Głogowie. Do rodziny tej należą: Frymeta Gross z Głogowa (moja matka)¹²⁷, Chana Malka Gross z Głogowa (moja żona), a także trzech braci i dwoje dzieci, wszyscy zamieszkali w Głogowie¹²⁸. Pozdrawiam i proszę o szybką odpowiedź pisemną. Majlech Gross.”

Nr 46. List od Izrael Gruber z m. Turkiestan do Feiga Tanenbaum [Tannenbaum]¹²⁹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 246.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1014. [Odręczna dekretnacja listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Nr 495. [Stempel pocztowy z datą:] Turkiestan [...] Poł[udniowy] Kaz[achstan] 25.11.44. [Dopisek ołówkiem kopio- wym po polsku:] Dosiła się Rzeszów [ul.] Asnyka 10.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Obw[ód] Rzeszów/woj[ewództwo] Rzeszowskie mias[to] Leżajsk [skreślono] Tanenbaum[Tannenbaum] Feiga.

[Nadawca cyrylicą:] Poł[udniowo] Kaz[achski] Obw[ód] St[acja] Turkiestan [ul.] Tadży- kskaja 22 Gruber Izrael.

„Turkiestan, 5/XI 944. Moja najlepsza przyjaciółko, Fajgo! Twoje milczenie bardzo mnie niepokoi. Pisałem już wiele razy do wszystkich sąsiadów i nikt mi nie odpowiedział. Napisz mi o sobie, a także o wszystkich sąsiadach. Proszę napisz mi, czy mój brat Chanina wrócił do Leżajska i w ogóle co się dzieło. Trzeba mieć nerwy ze stali, żeby

¹²⁷ Gross Frymeta z d. Salz, s. Meilechy ur. w 1902 r. w Głogowie i Józefa Chaima. Do 1928 r. mieszkali w Głogowie, w latach 1935–1938 w Radomskach przy ul. Reymonta 38, a w latach kolejnych w Rzeszowie pod adresem Rynek nr 13 m. 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3889, s. 120-121.

¹²⁸ Zob. przypis 107.

¹²⁹ Tannenbaum Feiga z d. Ribner ur. w 1911 r. w Tarnowie, c. Suchera i Sary z d. Schöffler. Żona piekarza Dawida Bera (ur. w 1903 r. w Sieniawie, s. Arona Josefa i Małki Wechter Fleischer). Dzieci: Sara Beila ur. w 1935 r. w Rzeszowie, Ozjasz Szyja Selig ur. w 1936 r. w Rzeszowie. Do 1934 r. mieszkali w Sieniawie przy ul. Majdańska 388, a następnie w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 8. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3865, s. 55-56. Lub: Tannenbaum Feiga z d. Balon ur. w 1905 r. w Głogowie, c. Simona i Freidel z d. Schmidt. Do 1939 r. mieszkała w Głogowie przy ul. Larymowicza 44, później w Rzeszowie przy ul. Grodzisko 11. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3865, s. 67-68.

słuchać smutnych wieści o tym, co Hitler wyczyniał z naszymi siostrami i braćmi. Serce mam roztrzaskane na kawałki. Jak najszybciej napisz mi odpowiedź. My jesteśmy Bogu dzięki zdrowi i powodzi nam się dobrze. Pozdrawiamy Was wszyscy serdecznie, Icie.”

Nr 47. List Chaim Alter Gruber¹³⁰ z Samarkandy do Żydowskiej Gminy w Rzeszowie, sygn. 82, k. 225.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 6/T]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1587. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Samarkand Nr 35. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...] ...45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów Żydowska Gmina.

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR mias[to] Samarkanda ul. Kaganskaja 81 Gruber Chaim Alter.

„Z Bożą pomocą, Samarkanda 20/3 45. Do wielce szanownej Gminy Wyznaniowej w Rzeszowie. Jestem z Tarnobrzega. Mieszkałem w Rudniku nad Sanem. Moja matka i żona Brucha Gruber oraz czworo dzieci ostatnio, tzn. do roku 1941, do wojny, mieszkały w Ulanowie nad Sanem. Niestety do dziś nie otrzymałem od nich znaku życia. Wielce szanowna Gmino, jeśli możecie bardzo proszę poinformować mnie o nich. Moje serce cierpi okrutnie. Mieszkał pod adresem: Brucha Gruber, Ulanów nad Sanem, dom Wenera. Pozdrawiam Was. Z poważaniem Alter Chaim Gruber.”

Nr 48. List od Osas Lejbowicz Gotesman [Gottesmann] z Samarkandy do Leib Gottesman¹³¹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 195.

[Prymitywna koperta zapisana odręcznie – strona adresowa]. [Stempel pocztowy z datą:] Solikamsk Moł[otowski obwód] 3.8.44. [Środkiem napisano odręcznie po polsku:] Jak[by] w domu nikogo nie było proszę [do] mnie posyłać z powrotem. [Tylne strona prymitywnej koperty] [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Z boku banderola cenzury z nadrukiem:] Ocenzurowano.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ob[wód] Lwowski ul. Lwowska 9 W[ielmożny] Pan LeibGottesman.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Rosja Sowiecka Ural[ska] SSR Mołotowski obwód miasto Solikamsk [ulica] III Internacjo[nał] [Nr] 102 m[ieszkanie] 4 Gotesman [Gottesmann] OsasLejbowicz.

¹³⁰ Być może Alter Chaim Hersch ur. w 1897 r. w Rudniku, s. Lei (ur. w 1870 r. w Tarnogrodzie, c. Fajbera i Heny z d. Richter) i Arona. Rodzeństwo: Luser ur. w 1905 r. w Rudniku, Schendel ur. w 1913 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Sobieskiego 14. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3865, s. 211-212.

¹³¹ Gottesman Leib ur. w 1872 lub 1873 r. w Oleszyczach, s. Mendla i Nechy z d. Langenthal. Kupiec. Córka Nesia ur. w 1907 r. w Dąbrówkach, pow. Nisko. Do 1914 r. mieszkał w Dąbrówkach, w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Grottgera 1305, a w latach 30–40. przy ul. Grottgera 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3888, s. 19-20.

„Samarkand, [...] ¹³² 1944 r. Kochany ojciec i siostra ¹³³, [...] napisałem, a teraz [...] abym był pewny [...] odpowiedź [...] od Was [...] napisać i [...] zwykle. Ja [...] wkrótce się zobaczymy. Proszę napiszcie mi co porabia wuj Dawid. Po otrzymaniu listu napiszcie mi całą prawdę. Nie zwlekajcie z odpowiedzią, ale od razu do mnie napiszcie. Więcej nic nowego. Pozdrawiam Was serdecznie ode mnie, Waszego syna i brata, Gottesman.”

Nr 49. List od O[ses Mozes?] Gotesman [Gottesmann] L[ejbowicz] z m. Solikamsk do Leib Gottesman ¹³⁴ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 198.

[Prymitywna koperta zapisana odręcznie – strona adresowa]. [Stempel pocztowy z datą:] Solikamsk Mołotowski obwód] 5.8.44. [W obu rogach u góry napisano odręcznie cyrylicą:] Poczta lotnicza. [U góry napisano ołówkiem kopiowym po polsku:] Jak w domu nikogo nietu [nie ma] to proszę [do mnie] z powrotem posyłać. [Tyl-na strona prymitywnej koperty] [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczętka pocztowa listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 224, Solikamsk Mołotowski obw[ód]. [Stempel pocztowy z datą:] Solikamsk Mołotowski obwód] 5.8.44. [Z boku banderola cenzury z nadrukiem:] Ocenzurowano. [Dołączona do listu kartka z adresem do korespondencji:] Rosja Sowiecka Ural[ska] SSR Mołotowski obwód miasto Solikamsk ul. III Internacjonal Nr 102 m[ieszkanie] 4 Gotesman [Gottesmann] O[ses] L[ejbowicz].

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska ob[wód] Lwowski Rzeszów ul. Lwowska 9 W[ielmożny] Pan LeibGottesman.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Rosja Sowiecka Ural[ska] SSR Mołotowski obwód miasto Solikamsk ul[ica] III Internacjonal [Nr] 102 m[ieszkanie] 4 Gotesman [Gottesmann] O[ses] L[ejbowicz].

„Z Bożą pomocą, Solikamsk, 4/IX.1944. Kochani ojciec i siostra, Jak [...] ¹³⁵ donoszę wam, że [...] Bogu dzięki zdrowy [...] usłyszeć o Was. Kochany [...] dałbym wam [...] poczta nie przyjmuje [...] po otrzymaniu listu. Proszę [...] odpowiedź. Wiedzie mi się dobrze, ale chciałbym być razem z Wami. Mam nadzieję, że niedługo się zobaczymy i szczęśliwie opowiemy sobie wszystko. Bardzo chciałbym dostać od Was list, niedługo wyślę Wam pieniądze, tylko odpiszcie mi szybko. Proszę o przekazanie woźnicy i rybakowi Augartenom, że syn jednego z nich, zegarmistrz Abraham i jego syn Icchok są tutaj razem ze mną. Poza tym nic nowego. Pozdrawiam Was serdecznie, Was syn i brat, Menachem Jehoszua Gottesman.”

¹³² [...] oznacza płamę na tekście.

¹³³ Gottesman Necha/Nesia ur. w 1907 r. w Dąbrówkach, pow. Nisko, c. Gottesmana Leiba ur. w 1872 lub 1873 r. w Oleszycach, s. Mendla i Nechy z d. Langenthal. Kupiec. Do 1914 r. mieszkali w Dąbrówkach, w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Grottgera 1305, a w latach 30–40. przy ul. Grottgera 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3888, s. 19-20, Gottesman Mendel ur. w 1913 r. w Dąbrówkach. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Grottgera 1305. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717.

¹³⁴ Zob. przypis 132.

¹³⁵ [...] oznaczają płamę na tekście.

Nr 50. List od Chiel Gutman [Guttman] z m. Dżambuł do Mirła Rimer [Riemmer]¹³⁶ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 118.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 7/A-A. [Stempel pocztowy z datą:] Dżambuł [...] 7.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul[ica] Dr. Jabłońskiego Nr 9 Rimer [Riemmer] Mirła.

[Nadawca cyrylicą:] Kaz[achska] SSR [miasto] Dżambuł ul[ica] Bolszaja Bieszaczagaskaja Nr 55 Gutman [Guttman] Chiel.

„Dżambuł, 8/8 44.

Kochane Mirlo, obyś żyła długie lata i Rywciu¹³⁷, obyś żyła długie lata! Spieszę Wam donieść, że znajdujemy się w Dżambule i jesteście, Bogu niech będą dzięki, zdrowi. Jak najszybciej napiszcie mi wszystko sobie, jak Wam się wiedzie zdrowotnie i finansowo. Natychmiast odpowiedzcie. Każdego dnia wypatruję listonosza. Mam nadzieję wkrótce szczęśliwie się z Wami zobaczyć. Wasz brat, Jechiel Guttman. Chiel Guttman Kaz CCP Dżambuł, Bolszaja Bieszagodzka 55.”

Nr 51. List od Aren [Aram?] Atlas Hersch z Lublina do Komitet Żydowski Rzeszów, sygn. 82, k. 110.

[Koperta zapisana odręcznie ołówkami kopiowymi – strona adresowa] [Polska banderola listu poleconego:] [R] Lublin 1 [Nr] 875. [Stempel pocztowy polski z datą:] Lublin 1, 08.9.44. [Ukosem dopisano po polsku:] Cenzor.

[Adresat po polsku:] Komitet Żydowski Rzeszów [Poniżej inną ręką:] Dr [Abraham] Tahler [Thaler] ul. Matejki 14.

[Nadawca [?]] (na odwrocie) po polsku:] Atlas Aren [Aram?] Hersch Lublin [ul.] Rybna 3.

[Tylna strona koperty zapisana odręcznie ołówkiem kopiowym]. [Stempel pocztowy polski z datą:] Lublin 1, [...]. [Stempel pocztowy polski z datą:] Rzeszów 1, 12.9.44.

[Z boku dopisano po polsku:] Wyraźnie napisać. [Adres po polsku:] Atlas Aren [Aram?] Hersch Lublin [ul.] Rybna 3.

„Szanowny przyjacielu [...]. Pragnę Wam zakomunikować, że ja, Aron Hersch z Rzeszowa, znajduję się w Lublinie. W przypadku, gdyby żył jeszcze ktoś z mojej rodziny z Rzeszowa albo z Błazowej, albo inni znajomi mi ludzie, proszę, aby napisano do mnie na adres miejscowego Komitetu Żydowskiego. Gdyby żył któryś z moich braci,

¹³⁶ Rimer Mirł z d. Guttman ur. w 1894 w Gorlicach, c. Herscha i Rywy z d. Teitelbaum. Żona kupca Józefa (ur. w 1896 r. w Rzeszowie, zm. w 1937 r.), Aschera Lemela i Ester Etlie. Dzieci: Rebeka ur. w 1923 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Jabłońskiego 848, a w latach 30–40. przy Jabłońskiego 9. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3928, s. 375-376.

¹³⁷ Guttman Ryfka ur. w 1900 r. w Łańcucie, c. Mozesza Arona i Rojzy z d. Lichtman. Żona kupca Mozesza Aron ur. w 1859 r. w Łańcucie, s. Wolfa i Gitli. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Grottgera 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3890, s. 167-168.

proszę aby do mnie przyjechał. Aron Hersz. Proszę Komitet, aby mi odpowiedziano, czy ktoś z moich jest w Rzeszowie. Proszę o odpowiedź.”

Nr 52. List od Josef Hoffert¹³⁸ z m. Czkałów do Samuel Aingern [Eingern][Einhorn?]¹³⁹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 218.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Czkałów [...] 21.8.44.

[Adresat cyrylicą:] K[raj] Polska m[iaasto] Rzeszów ul. Kręta 2 Samuel Aingern [Eingern] [Nadawca cyrylicą:] ZSSR [miasto] Czkałów Park im[ienia] Lenina Josef Goffert [Hoffert]

„Czkałów, 20/8 44. Drogi przyjacielu Szmulu Einhornie. Bardzo proszę o jak najszybsze udzielenie mi informacji na temat moich rodziców i dzieci. Pisałem już do Pana kilka razy i do dziś nie otrzymałem odpowiedzi. Pisz do pana Josel Hoffert. Mam nadzieję, że spełni Pan moje życzenie i od razu do mnie napisze. Informacje o mojej rodzinie podtrzymają mnie przy życiu. Mieszkam w Czkałowie. Wiedzie mi się całkiem dobrze, pracuję i zarabiam na życie. Chcę tylko dowiedzieć się czegoś o moich kochanych Rodzicach i dzieciach, czy są zdrowi. Jeszcze raz proszę o szybką odpowiedź. Mój adres jest następujący: Czkałów obłast, park im. Lenina. Josef Hoffert. Adres musi Pan napisać po rosyjsku. Proszę mi napisać wszystko, jak się Panu wiedzie i czy wszyscy jesteście zdrowi. Z pozdrowieniami, Pański Hoffert Josef.”

Nr 53. List od Baruch Hornik¹⁴⁰ z m. Krasny Kut do Sara Hornik¹⁴¹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 303.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne

¹³⁸ Hoffert Józef ur. w 1904 r. w Rudniku, s. Mendla i Cyli z d. Low. Kupiec. Żona Anna z d. Horowitz ur. w 1897 r. w Brodach, c. Mozesza i Rozalii. Dzieci: Abraham ur. w 1926 r. w Radymnie, Mozes ur. w 1930 r. w Radymnie, Jakób ur. w 1934 r. w Radymnie, Majer ur. w 1938 r. w Tarnowie. Do 1936 r. mieszkali w Radymnie pod adresem Rynek 20, w 1937 r. w Tarnowie, a w 1940 r. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3893, s. 51-52.

¹³⁹ Einhorn Samuel ur. w 1883 r. w Łańcucie, s. Bernarda i Hindy. Żona Chawe (ur. w 1888 r. w Nisku, c. Feiwela i Chawe). W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 297, a w latach 30-40. przy ul. Grunwaldzkiej 12. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3881, s. 120-121.

¹⁴⁰ Hornik Baruch, s. Jakóba i Sary, ur. 28 lipca 1907 lub 1908 r. w Rzeszowie. Hornik Dora, c. Mojżesza i Mały z d. Sternglanz, ur. 15 lutego 1906 r. w Muszynie, pow. Nowy Sącz. Dzieci: Saul ur. w 1937 r., Artur ur. w 1935 r., Amalia ur. w 1937 r. Mieszkali w Rzeszowie od urodzenia. W 1927 r. mieszkali przy ul. Żółkiewskiego 531, w 1933 r. w Tarnowie przy ul. Krakowskiej 49, następnie w Rzeszowie przy ul. Żółkiewskiego 11. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3893, s. 247-248.

¹⁴¹ Sara z d. Landau ur. w 1871 r. w Markowej. Mąż Jakób ur. w 1869 r. s. Józefa i Miny. Dzieci: Mechel ur. w 1900 r., Joel ur. w 1904, Baruch ur. w 1907 r., Ettl ur. w 1911 r. w Rzeszowie. W latach 30-40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Żółkiewskiego 11. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3893, s. 241-242.

adresy”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 41/M]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 950. [Stempel pocztowy z datą:] [...] Sarat[owski] obw[ód] [...] 22.3.44. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Krasn[yj] Kut Nr 09.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów [ulica] Żółkiewskiego 11 (Budy) Hornik Sara.

[Nadawca cyrylicą:] Saratowski obw[ód] [miasto] Krasny Kutulica Moskiewska 25 Hornik Baruch.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona tekstowa].

„Krasny Kut, 22 III [19]45 [r.] Moi Najdrożsi Rodzice¹⁴². Jestem, B[ogu] d[zięki], zdrowy, wiedzie mi się dobrze, zarabiam na swoje utrzymanie. iele razy pisałem i telegrafowałem. Otrzymałem list z Palestyny. Jestem bardzo zaniepokojony, że nie dostałem żadnych wiadomości od Was. Jest [tu] razem ze mną Raab Dawid z Tyczyzna [i] Engelhard Chaim¹⁴³, [a] Peisch i Berisch Reizner są [mieszkają] w pobliżu. Pozdrawiam i całuję wszystkich Was i dzieci bardzo serdecznie Wasz Baruch [Hornik]. [Na marginesie dopisano:] Najserdeczniejsze pozdrowienia [Dawid] Raab.”

Nr 54. List od A.J. Ickowicz z m. Ługowoje do N. Krant w Rzeszowie, sygn. 81, k. 98.

[List–koperta na kartce liniowanej ukośnie – strona zewnętrzna adresowa]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/M]. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Lugovoe Nr 69. [U góry dopisano odręcznie po rosyjsku:] Zakaznoje [Polecone] Nr 69. [Stempel pocztowy z datą:] Ługowoje [...] Saratowsk[i] Obwód] [...] 9.44.

[Adresat cyrylicą:] Polska mias[to] Rzeszów Krant N.

[Nadawca cyrylicą:] Saratowski obwód Rowiński r[ejo]n wieś ŁugowojeIckowicz A.J. „Ługowoja, 20/IX 1944 r. Moi Kochani! Bardzo się ucieszyłam słysząc, że nasze miasto zostało wyzwolone spod władzy hitlerowskiej i nie mogę wręcz wytrzymać z ciekawości, aby dowiedzieć się wszystkiego o Was, co u Was słyhaćci w ogóle jak żyjecie. My wszyscy jesteśmy zdrowi. Kiedy otrzymam od Was wiadomość napiszę więcej o nas. Pozdrawiam Was wszystkich bardzo serdecznie. Kochana teściowo, napisz szybko list i opisz wszystko ze szczegółami. Pozdrowienia od dzieci dla wszystkich, Chancia Ickowicz.”

¹⁴² Rodzina Hornik w 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Żółkiewskiego 531: Hornik Sara/Sala (zob. przypis 141), Jakub ur. w 1869 r., Mechel i Lea ur. w 1902 r., Same ur. w 1903 r., Joel ur. w 1905, Ettel ur. w 1911. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

¹⁴³ Engelhard Chaim ur. w 1918 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Kołłątaja 746. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

Nr 55. List od Ksenia [Gilzela?] Jeżowa [Jeżower?]¹⁴⁴ z Nowoczerkaska do Markus Adler¹⁴⁵ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 436.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Stempel pocztowy z datą:] [Nowoczerkask] Rostow[ski] obw[ód] [...].

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska m[iasto] Rzeszów ul. Sobieskiego Nr 4 Markus Adler.

[Nadawca cyrylicą:] ZSSR Rostowski obw[ód] m[iasto] Nowoczerkask ul. Frunze 92 Jeżowa Ksenia.

„17/II 45. Kochany przyjacielu Markusie! Otrzymałem od Ciebie dwie kartki z 20/XII/44 i 5/I/45, z których z wielką radością przeczytałem, że jesteś zdrowy. Jestem tylko niezadowolony, że w dalszej części listu piszesz mi tak mało. Proszę Cię, napisz mi więcej i szerzej o swoim życiu, a przede wszystkim jak wygląda życie tam, gdzie się znajdujesz. O mnie mogę Ci napisać, że wszystko jest po staremu. Pracuję w zakładzie komunalnym[?] i mieszkam u Kseni. O Dombie[?] mogę Ci napisać, że pojechał do Kazachstanu, a Ulman pojechał pracować do Kamieńskie. Więcej u nas nic nowego. Ciągłe z niecierpliwością czekamy na dobre wieści, które mają do nas nadejść. Wierzę, że już niedługo wszyscy się spotkamy, tymczasem musimy żyć nadzieją. Bardzo proszę[?], napisz jak najwięcej, jak wygląda oczekiwanie na nasz przyjazd. Czy nasze czekanie jest warte niecierpliwości, aby czym prędzej pojechać. Tymczasem sam się zabrałem do odpowiedzi na Twoje dwie kartki, ponieważ mieszkam u Kseni. Kartki otrzymałem. Bądź zdrow, pozdrawiam Cię Twój kochający przyjaciel Liberman. Specjalne pozdrowienia od Kseni. Ksenia siedzi przy stole i dyktuje mi, abym napisał do Ciebie specjalne pozdrowienia. U Kseni żadnych nowych wieści, mąż nie wrócił. Specjalne pozdrowienia od Alty[?]. Jej mąż wrócił z frontu jako inwalida. Pozdrowienia dla Ciebie od wszystkich naszych przyjaciół. Z wielką radością czytaliśmy Twój list. Specjalne pozdrowienia od Dusi i jej męża Szragi. Staraj się pisać jak najwięcej. Liberman.”

Nr 56. List od D[awid] I. Kac[Katz]¹⁴⁶ ze skrzynki pocztowej 222 (Kujbyszewski Obwód) do A. Kac w Rzeszowie, sygn. 90, k. 107.

¹⁴⁴ Jeżower Gizela ur. w 1919 r. w Rzeszowie, c. Zofii z d. Schönwetter (ur. w 1888 r., c. Mojżesza i Estery z d. Sprelogel) i Jakóba (ur. 1889 r.). Zamieszkała w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Szpitalnej 1325 wraz z rodzicami Zofią i Jakóbem ur. w 1889 r., Reginą ur. w 1909 r., Bertą ur. w 1911 r., Heleną ur. w 1913/1914 r., Leą ur. w 1921/1922 r. W latach 30–40. mieszkali przy Szpitalnej 7. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3896, s. 117-118.

¹⁴⁵ Być może Adler Markus ur. w 1912 r. w Oleszycach, s. Dawida i Etl i d. Kons. Kupiec. Żona Feiga z d. Jafa ur. w 1910 r. w Czudcu, c. Zachariasza. Dzieci: Jesaja ur. w 1936 r., Samuel Jakób ur. w 1937 r. Do 1935 r. rodzina mieszkała w Oleszycach, pow. Lubaczów przy ul. Kolejowej 5, a następnie w Czudcu i w Rzeszowie przy ul. Mickiewicza 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3865, s. 93-94.

¹⁴⁶ Katz Dawid ur. w 1887 r. Mieszkał w Rzeszowie w 1927 r. przy ul. Słowackiego 29. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

[Prowizoryczna koperta – strona adresowa] [Stempel pocztowy z datą:] (niekompletny). [Pieczęć pocztowa listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Kujbyszew 22 Nr 985. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Kuibychev 22 Nr 985. [U góry dopisek odręczny po rosyjsku:] Polecone.

[Adresat cyrylicą:] Polska mias[to] Rzeszów ul[ica] Bluma Nr 5 A. Kac.

[Nadawca cyrylicą:] Kujbyszew[ski] obw[ód]p/o [skrzynka nadawcza] 22p/ja [skrzynka pocztowa] 22 21 Batalion budowlany 19 kompania Kac D[awid] I.

„[Połówka kartki papieru zapisana odręcznie atramentem] [Kujbyszewski obwód] 31 VIII [19]44 [r.] Kochana Mamo i rodzeństwo! Wreszcie doczekałem się tej chwili, gdy mogę znowu napisać Wam kilka słów. Tym razem nie mam [właściwie] o czym pisać, jestem zdrowy i pracuję, napiszcie mi, proszę, co u Was¹⁴⁷ nowego, jak wam się wiedzie i czy wszyscy jesteście zdrowi. Najserdeczniejsze pozdrowienia i [życzenia] zdrowia przesyła Wam Dawid [Kac].”

Nr 57. List od Tauba Kampf z m. Dżambuł 2 Bulwarna 41 do Dr A[braham] Taler [Thaler]¹⁴⁸ w Rzeszowie, sygn. 82, k. 224.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Pieczęć listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 644 Dżambuł Kazach[aska] SSR. [Stempel pocztowy z datą:] DżambułKaz[achska] SSR [...] 14.3.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Matejki 10 Dr Taler [Thaler] A[braham].

[Nadawca cyrylicą:] Kaz[achska] SSR St[acja] Dżambuł [ul.] Wtorajabulwarnaja [Dru-ga bulwarowa] 41 Kampf Tauba.

„Dżambuł, 13.3.1945. Wielce szanowny Panie Doktorze! Dowiedziałam się, że kto się do Pana zwróci z pismem, jest Pan tak dobry i odpowiada. Zatem zwracam się do Pana z prośbą. Być może jest Pan w stanie poinformować mnie o moich k[ochanych] rodzicach. Z pewnością zna Pan mojego ojca Samuela Birnhaka z Grębowa. Pozostawiłam moich k[ochanych] rodziców w Grębowie i nie wiem gdzie się obecnie znajdują. Ponadto mam siostrę wraz z mężem i dziećmi. Miejsce stałego zamieszkania pod adresem Tarnów, Lwowska 54, Aron Reinhold. Proszę bardzo uprzejmie. Być może jest Pan w stanie powiedzieć mi, gdzie oni wszyscy się znajdują. Może udało im się uratować przed hitlerowskimi mordercami. Słyszemy tu i czytamy w gazetach o straszliwych czynach tej bandy zbrodniarzy. Dziękuję Panu z całego serca za Pański wysiłek. Kreślę się, Tauba Kampf, Dżambuł 2 Bulwarna 41.”

Nr 58. List od L.J. Kacman [Katzmann] z poczty polowej do Pepa Grüner w *Żołyni*, sygn. 81, k. 379.

¹⁴⁷ Rodzina Katz mieszkająca w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 29; Gizela ur. w 1892 r., Markus ur. w 1912 r., Josef ur. w 1914, Henek ur. w 1919 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

¹⁴⁸ Zob. przypis 17.

[Złożony w trójkąt list–koperta na kartce liniowanej – strona adresowa] [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 84/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1587. [Stempel pocztowy z datą:] Poczta Polowa ZSSR 8.1.45.

[Adresat po polsku:] PepaGrünerŻołyńia [skreślone] koło Łańcuta [obok dopisano ołówkiem kopiowym:] Rzeszów [ul.] Sobieskiego 5.

[Nadawca cyrylicą:] Poczta Polowa 69074 „I” Kacman [Katzmann] L.J.

„Dnia 7.01.1945. Dzień dobry moja droga Perliczko! Po pierwsze piszę Ci, że jestem zdrowy i chciałbym usłyszeć od Ciebie nie gorsze wieści. Kochana Perliczko, co mam Ci napisać? U mnie nic nowego, jestem w drodze. Tęsknię za Tobą i bardzo chcę Cię zobaczyć. Perliczko, moja [...], kiedy tylko otrzymasz mój list, zaraz napisz mi odpowiedź. Napisz jak się masz, jak Twoje zdrowie. [...] napisz o wszystkim, bo ja chcę wszystko wiedzieć. Tym kończę mój list. Bądź zdrowa i silna, jak Ci życzy Twój Herszel i mocno Cię całuję. Pozdrawiam Michła, Herca, reb Mojszego, Rosę, Josefa, Mejera, Chaję i wszystkich z osobna. Tym kończę mój list i czekam na rychłą odpowiedź. Herszel”

Nr 59. List od Chaim Chijelowicz Kirszenbaum [Kirschenbaum¹⁴⁹] z m. Irbit do Cipa [Cypra?] Anfang¹⁵⁰ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 92.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Przechowujcie swoje pieniądze w kasie oszczędnościowej!”. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 13373. [Pieczętka listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 544 Irbit-Swierdł[owski] obw[ód]. [Stempel pocztowy z datą:] Irbit [...] 28.8.44. [U góry dopisano odręcznie po rosyjsku:] Polecone.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Lwowski obwód/Lwowskie województwo mias[to] Rzeszów ul. Kreczmera Nr 6 Cipa Anfang.

[Nadawca cyrylicą:] Rosja Swierdłowski obwód [miasto Irbit] ul. Pierwomajskaja [Pierwszego Maja] Nr 6 Chaim ChijelowiczKirszenbaum [Kirschenbaum].

„28/VIII 44. Do mojej ukochanej i najdroższej Ciotuni CypyAnfang! Dane mi było usłyszeć tę szczęśliwą wiadomość, że ukochana Armia Czerwona wyzwoliła nasze miasto Rzeszów, zatem po tak długim czasie powstała dla mnie możliwość napisania do Ciebie. Oczywiście teraz największym szczęściem dla mnie byłoby usłyszeć od Was, moja droga Ciotuniu, jak i od drogiego Dawida i Chajci z mężem, że żyjecie!!! Nie daję mi to spokoju, myślę o tym w każdej godzinie i każdego dnia. Kiedy otrzymasz moją kartkę, od razu daj mi znać napisz mi dobre wieści o wszystkich naszych kochanych sąsiadach i bliskich, przyjaciółach i znajomych. Interesuje mnie wiedzieć wszystko w szczegółach i o każdym z osobna. Teraz donoszę Ci, że jestem zdrowy,

¹⁴⁹ Kirschenbaum Chaim Nisen ur. w 1912 r., w Radomyślu, s. Szyfry z d. Kirschenbaum. Czapkarz. Do 1919 r. mieszkał w Radomyślu, w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Bluma 3. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3899, s. 199-200.

¹⁵⁰ Anfang Cypra ur. w 1878 r. w Rozwadowie, c. Kalmana i Chaji z d. Reis. Żona Józefa (ur. 1863 r. w Rozwadowie, s. Mozesza o Feigi z d. Silberman, zm. w 1937r.). W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Bluma 1363, a w latach 30-40. przy ul. Bluma 3. APRz. Akta miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3866, s. 1-2.

żyję i pracuję, a także myślę o powrocie do domu, do Rzeszowa. Podaję Ci mój adres, pod którym teraz mieszkam, po rosyjsku i w jidysz. Rosja Swierdłowskaaobłast, Miasto Irbut, ulica Pierwomajskaja nr 6. Chaim Chielowicz (od imienia ojca) Kirszenbaum. P.S. Moje drugie imię, Nusen, nie jest zapisane w moich rosyjskich dokumentach. Wasz Chaim Nusen, do zobaczenia. Pozdrawiam i całuję wszystkich serdecznie. Zbliży się Nowy Rok, życzę wam wszystkiego najlepszego.”

Nr 60. List od Naftali Kirszf Szwebel [Kirsch f Schwebel]¹⁵¹ z Samarkandy do Chaim Kirszfszwebel [Kirsch f Schwebel]¹⁵² w Rzeszowie, sygn. 81, k. 201.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda Uz[becka] SSR 3.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów [ul.] Tannenbauma 4 m[ieszkanie] 10 Kirszfszwebel [Kirschschwebel] Chaim.

[Nadawca cyrylicą:] [miasto] Samarkanda Uz[becka] SSR ul. Mubarakskaja d[om] Nr 100 Kirszfszwebel [Kirschschwebel] Naftali.

„Bożą pomocą, 31 VII 1944. Kochani rodzice i rodzeństwo! Spieszę Wam donieść, że ja, moja żona oraz nasz synek Owadja, który narodził się nam 22 listopada 1943 roku, jak również mój brat Szyjek, żyjemy i jesteśmy zdrowi. Mamy nadzieję, że usłyszymy od Was dobre wieści.

Pozdrawiam Was wszystkich serdecznie, Wasz Naftali. Mój adres: Uzbecka SRR. Miasto Samarkand, ul. Mubarakskaja 100.”

Nr 61. List od Naftali Kirschf Szwebel [Kirsch f Schwebel]¹⁵³ z Samarkandy do Sara Tanenbaum [Tannenbaum]¹⁵⁴ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 205.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Uzb[ekistan] Samarkanda [...] 1.8.44.

¹⁵¹ Kirsch f. Schwebel Naftali ur. w 1908 r. w Rzeszowie, s. Chaima i Mariem z d. Fränkel. Żona Sara z d. Rosenwasser ur. w 1911 r. w Kańczudze, c. Chany Rosenwasser. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 110, a w latach 30–40. przy Grunwaldzkiej 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3899, s. 191-192.

¹⁵² Kirsch f. Schwebel Naftali. Zob. przypis 153.

¹⁵³ Kirsch f. Schwebel Naftali. Zob. przypis 153.

¹⁵⁴ Tannenbaum Sara ur. w 1886 r. w Borysławiu, pow. Drohobycz, c. Alte Sprince Zuckerer handel. Mąż Chaim ur. 1885 r. w Sieniawie, s. Jakóba i Hesli z d. Bursztyn. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Zbyszewskiego 1317 wraz z rodziną: Naftalim ur. w 1911 r., Ozjaszem ur. w 1913 r., Jakóbem ur. w 1919 r., Antoniną ur. w 1921 r. W latach 30. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Zbyszewskiego 5. Zm. w 1939 r. w Palestynie. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3944, s. 57-58.

[Adresat cyrylicą:] Polska mias[to] Rzeszów Obw[ód] Lwowski ul. Zbyszewskiego 5 Tanenbaum [Tannenbaum] Sarra.

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR mias[to] Samarkanda ul. Mubarakskaja 100 Kir-szfszwebel [Kirschfschwebel] Naftali.

„31.VII.1944. Kochana ciociu! Pragnę Ci donieść, że jestem tu żoną i Szyjkim, jak również z naszym kochanym synkiem Owadją, który urodził się tutaj 22 listopada 1943, oby nie zaznał nigdy zła. Żyje nam się tutaj bardzo dobrze. Naszą jedyną nadzieją jest zobaczyć Was wszystkich żywych, naszych kochanych rodziców i rodzeństwo, jak również wszystkich bliskich i znajomych. Pozdrawiam i całuję wszystkich serdecznie, Wasz Naftali. Mój adres: Uz SSR, miasto Samarkanda, ul. Mubarakskaja nr 100.”

Nr 62. List od Mariem Kress¹⁵⁵ z m. Bałakowo do Gminy Żydowskiej w Rzeszowie, sygn. 82, k. 166.

[Prowizoryczna koperta zapisana odręcznie – strona adresowa] [Stempel pocztowy z datą:] Bałakowo [...] 8.10.44.

[Adresat cyrylicą (ołówkiem dopisano część po polsku):] Polska Rzeszów ul. Rynek Gmina Żydowska.

[Nadawca cyrylicą:] Saratowski obw[ód] m[iasto] Bałakowo ul. Moskowskaja 30 In-dom [Inwalidny dom – Dom inwalidów] Kress Maria.

[Tylna strona prowizorycznej koperty] [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M].

„Bałakowa, 4/10 1944. Do Żydowskiej Gminy Wyznaniowej w Rzeszowie. Z góry przepraszam za moją prośbę. Bardzo proszę, abyście byli tak dobrzy i napisali mi, czy znajduje się w Rzeszowie mój mąż MosesKress¹⁵⁶. Chcę, co zrozumiałe, wiedzieć ci się z nim dzieje. Znajduję się tutaj, żyję i mam się całkiem dobrze. Mam nadzieję, że otrzymam od Państwa odpowiedź. Proszę przekazać mojemu mężowi, że nasz syn Chaim Kress¹⁵⁷ znajduje się w Rosji i dzięki Bogu jest mu tam całkiem dobrze. Pragniemy jedynie otrzymać wiadomość od mojego męża. Z góry dziękuję Wam za Wasze starania, niech Pan Bóg Wam za to wynagrodzi. Z poważaniem, Mariem Kress.”

¹⁵⁵ Kress Maria, Mariem Gitel z d. Rosenzweig ur. w 1887 r. w Rzeszowie, c. Simona Dawida i Perli. Żona Mozeas Tobias ur. w 1887 r. w Sieniawie, s. Majera Herscha i Beili z d. Wasserkrug. Urzędnik prywatny. Syn Chaim Chiel ur. w 1912 r. w Rzeszowie. Do 1905 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Słowackiego, w 1927 r. przy ul. Baldachówka 572, a w latach 30–40. przy ul. Baldachówka 9. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3904, s. 141-142.

¹⁵⁶ Kress Mozes Tobias ur. w 1887 r. w Sieniawie, s. Majera Herscha i Beili z d. Wasserkrug. Urzędnik prywatny. Żona Mariem Gitel z d. Rosenzweig ur. w 1887 r. w Rzeszowie, c. Simona Dawida i Perli. Syn Chaim Chiel ur. w 1912 r. w Rzeszowie. Do 1905 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Słowackiego, w 1927 r. przy ul. Baldachówka 572, a w latach 30–40. na ul. Baldachówka 9. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3904, s. 141-142.

¹⁵⁷ Chaim Chiel ur. w 1912 r. w Rzeszowie, s. Mozes Tobiasa ur. w 1887 r. w Sieniawie, s. Majera Herscha i Beili z d. Wasserkrug i Mariem Gitel z d. Rosenzweig ur. w 1887 r. w Rzeszowie, c. Simona Dawida i Perli. Do 1905 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Słowackiego. W 1927 r. na ul. Baldachówka 572, a w latach 30–40. przy ul. Baldachówka 9. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3904, s. 141-142.

Nr 63. List od Mariem Kres [Kress]¹⁵⁸ z m. Bałakowo do Mozes Kress¹⁵⁹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 206.

[Blankiet powiadomienia o doręczeniu przesyłki pocztowej (z rubrykami po obu stronach karty), użyty tutaj jako kartka-korespondentka – strona adresowa z nadrukiem:] „L[udowy] K[omisariat] Łączności ZSSR”, w środku godło ZSSR, w górnym rogu karty informacja: „Wzór 119”, a na dole wezwanie do użytkowników: „Wypełniającej stronę adresową na własne nazwisko”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Stempel pocztowy z datą:] Bałakowo [...] 22.9.44. [Dopisek ołówkiem kopiowym po polsku:] spr[awdzono] Rzeszów.

[Na odwrocie karty stempel pocztowy z datą:] ŻaszkówKijows[ki] obw[ód] 7.10.44. [Adresat cyrylicą:] Zachodnia Ukraina [skreślone] Rzeszów ul. Świętego Mikołaja 2 Kres Mozes.

[Nadawca cyrylicą:] Saratowski obw[ód] m[iasto] Bałakowo ul. Moskowskaja 31 Dom Inwalidów Kres [Kress] M.

„Bałakowo, 20/9 1944. Mój kochany mężu, Po tak długim czasie powiedziano mi, że mogę do Ciebie napisać, zatem próbuję. Napisz mi proszę, co słychać u naszego kochanego Chaima¹⁶⁰. Dla mnie tutaj jest trudne go odwiedzić, niech dobry Bóg da mu zdrowie i niech będzie dalej grzeczny. Chwalić Boga jest mu całkiem dobrze, jest kochanym dzieckiem. Przebywam w domu inwalidów. Mam już 58 lat i jestem chora. Dobrze, że już od czterech lat jestem w domu inwalidów. Chciałabym otrzymać od Ciebie list. Pozdrawiam, Mariem.”

Nr 64. List od Josif Kurc [Kurz] z Leninabadu do Gminy Żydowskiej w Rzeszowie, sygn. 82, k. 228.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1014. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Leninabad Nr 73. [Pieczęć listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 73 Leninabad. [Stempel pocztowy z datą:] Leninabad [...] 1.2.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów Gmina Żydowska.

[Nadawca cyrylicą:] Tadżycka SSR mias[to] Leninabad ul. Ordżonikidze Nr 141 Kurc [Kurz] Josif.

¹⁵⁸ Kress Mariem Gitel z d. Rosenzweig. Zob. przypis 156.

¹⁵⁹ Kress Mozes Tobiasz zob. przypis 158

¹⁶⁰ Chaim Chiel ur. w 1912 r. w Rzeszowie, s. Mozesza Tobiasza ur. w 1887 r. w Sieniawie, s. Majera Hersch i Beili z d. Wasserkrug. Urzędnik prywatny. Mariem Gitel z d. Rosenzweig ur. w 1887 r. w Rzeszowie, c. Simona Dawida i Perli. Żona Mozesza Tobiasza ur. w 1887 r. Do 1905 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 5, w 1927 r. w Rzeszowie pod adresem Baldachówka 572, a w latach 30 i 40. Baldachówka 9. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3904, s. 141-142.

„Do Gminy Żydowskiej w Rzeszowie. Jeśli to możliwe bardzo uprzejmie prosimy o przysługę i informację o moim szwagrze i szwagierce Mendlu Lichcie z żoną i dziećmi¹⁶¹. My sami jesteśmy z Tarnowa, zostawiliśmy tam rodzinę. Jesteśmy bardzo zaniepokojeni. Bardzo prosimy o wybaczenie, że Was kłopotujemy i uprzejmie dziękujemy za Wasze starania. Mamy nadzieję, że wyświadcycie nam tę przysługę. Czekamy na niezwłoczną odpowiedź.

Josef Kurc. Leninabad, 27/I 45.”

Nr 65. List od Herz Ladner z m. Dżambuł do Herszl Flaumenhaft w Rzeszowie, sygn. 81, k. 94.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Djamboul [Dżambuł] Djamboul-skoioibl[ast] Nr 525.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska m[iasto] Rzeszów Krakowski[ego] obw[odu]/woj[ewództwa] Krakowskiego ul. Kolejowa Nr 4 Flaumenhaft Herszl.

[Nadawca cyrylicą:] Kaz[achska] SSR m[iasto] Dżambuł ul. Furmanowa 47 Ladner Herz.

„28/VII-44. Drogi wuju Herszlu! Ja, Ladner Herc, syn twojej siostry Bejli z Wietrzychowic, znajduję się sam w mieście w Rosji, na odwrocie podaję adres. Ojciec i starszy brat Aron zmarli. Już od trzech lat nie mam żadnych wieści od mojej Matki. Proszę cię, może wiesz gdzie jest Mamusia, oby żyła długie lata? Daj jej ode mnie znać, że żyję. Proszę Cię bardzo, napisz mi szybko odpowiedź, bo jestem bardzo zaniepokojony. Drogi wuju, nie pisz nic mojej Mamie, że Tata i brat nie żyją. Nic więcej nie mam do dodania. Proszę Cię, napisz mi szybko odpowiedź. Syn twojej siostry, Ladner Herc. Pozdrawiam cię serdecznie.”

Nr 66. List od Mała S. Landau¹⁶² z Irkucka do [Markus?] Süsskind Landau¹⁶³ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 106.

[Kwadratowa koperta z rubrykami (i grafiką na odwrocie) – strona adresowa] [Stempel pocztowy z datą:] Irkuck [...] 10.9.44. [Tylna część kwadratowej koperty z nadrukiem propagandowym – grafika w kolorze czerwonym – młody czerwonoarmista z pepeszą (tu: bohater „Młodej Gwardii” Oleg Koszewoj)]. Z prawej strony wiersz:]

„W imię wolności ukochanej ojczyzny

¹⁶¹ Licht Mendel ur. w 1896 w Rzeszowie, s. Samuela i Racheli z d. Berel. Kupiec. Żona Estera z d. Brachfeld ur. w 1897 r. w Tarnowie, c. Abrahama i Gittli z d. Kurz. Dzieci: Sabina ur. w 1924 r. i Abraham Izaak ur. w 1926 w Tarnowie. Do lat 30. mieszkali w Tarnowie, następnie w Rzeszowie przy ul. Bluma 3. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3909, s. 311-312.

¹⁶² Landau Machla ur. w 1918 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Grottgera 1362. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717.

¹⁶³ Landau Markus Süsskind ur. w 1890 r. w Błazowej. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grottgera 1362. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717.

Żył i walczył Oleg Koszewoj.

Obraz bohatera zachowujemy w sercach,

Chwała jego nie zgaśnie na wieki!”

[Po lewej stronie informacje edytorskie:] „Wydanie Irkuckiego Z[wiązku] S[owieckich] A[rtystów] i obw[odowego t[owarzystwa] „Chudoźnik” [Artysta]. Malarz N. Szabalin. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M].

[Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1029. [Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Miasto Rzeszów ul. Grottgera 6 Süsskind Landau. [Nadawca cyrylicą:] Irkuck F[ilia] A[kademii] N[auk medycznych] dla stud[enta] 3-go Kursu.

Bolnicznyjperieiułok [Zaułek Szpitalny] Nr 1 LandauMała S.

„IX 44. Moi najdrożsi i najukochańsi rodzice! Napisałam do Was już dwa listy i niestety nie otrzymałam żadnej odpowiedzi. Możecie sobie wyobrazić moje zaniepokojenie, tak długo czekać na ten moment i nie dostać żadnego listu. Drodzy, kochani rodzice! Chcę wierzyć, że wszyscy przeżyliście i czekacie na tę szczęśliwą chwilę otrzymania od nas wiadomości. Listy od moich kochanych braci przysły z powrotem. Nie wiem co o tym sądzić, ale myślę, że są razem z wami. Napiszcie mi wszystko, jak się macie, co porabia moja jedyna najdroższa Mamusia? Kiedy nadejdzie ten szczęśliwy moment że będziemy razem? Co porabia mój drogi Tatusz? Czekam z utęsknieniem na spotkanie się z Wami wszystkimi¹⁶⁴, moim drogim bratem Lejbem i jego żoną Sarą, Majerem z Rysią i dziećmi, Naftalim i Janklem. Przesyłam Wam pozdrowienia od Racy Hindy. Otrzymuję od niej listy. Jestem zdrowa, pracuję jako pielęgniarzka, uczę się w trzyletnim technikum już ostatni rok. Otrzymam teraz dyplom felczera, a na prowincji doktora. Tak, wiele zmieniło się przez te cztery lata, ale ani na minutę o Was wszystkich nie zapomniałam i tylko o Was myślałam. Całuję Was i czekam na odpowiedź, Wasza córka Malka.”

Nr 67. List od Aron Abowicz Laub z m. Czelabińsk do Josif Korn¹⁶⁵ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 96

[Prowizoryczna koperta zapisana odręcznie – strona adresowa]. [Stempel pocztowy z datą:] Czelabinsk [...] 22.8.44. [Z boku dopisano ołówkiem kopiowym po polsku:] nie ma. [Tylne strona prowizorycznej koperty]. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M].

[Adresat cyrylicą:] Polska Krakowski obw[ód] m[iasto] Rzeszów ul. Szpitalna 6 odb[iorca] Josif Korn.

¹⁶⁴ Rodzina Landau mieszkała w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Grottgera 1362. Estera ur. w 1890 r. w Sanoku, Sueskind ur. w 1890 r. w Sanoku, Majer ur. w 1912 r. w Sanoku, Leib Izak ur. w 1912 r. w Sanoku, Machla ur. w 1918 r. w Rzeszowie, Herschur w 1921 r. w Rzeszowie, Mozes Markus ur. w 1923 r. w Rzeszowie i Jakób ur. w 1926 r. w Rzeszowie. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717.

¹⁶⁵ Korn Józef ur. w 1877 w Majdanie/Kolbuszowa, s. Altera i Ester z d. Kornblüth. Rolnik. Żona Matla z d. Engelberg ur. w 1879 r. w Woli Raniżowskiej, c. Jecheskiela i Toby z d. Engelberg. Do 1926 r. mieszkali w Kolbuszowej. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Szpitalnej 138, a w latach 30–40. przy Szpitalnej 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3902, s. 55-56.

[Nadawca cyrylicą:] Miasto Czelabinsk T.E.C. [Centrum Elektrociepłownicze] Oddział transportu opałowego odb[iorca] Laub Aron Abowicz.

„Czelabińsk, 20/8 1944. Kochani wuju, ciociu i teściowo, Pragnę Wam donieść, że jestem zdrowy i chciałbym to samo usłyszeć o Was. Jestem bardzo ciekaw co porabiacie, czy jesteście zdrowi. Piszą tu w gazetach, że było u Was niebezpiecznie, że Hitler narobił wielkiego nieszczęścia. O mnie nie musicie się martwić. Jestem Bogu dzięki zdrowy. Pracuję w elektrowni. Ale najważniejsze co u Was. Napisałem już kilka listów do Rzeszowa. Proszę Was, abyście napisali mi co u Was słyhać i jak przeżyliście ten czas z Hitlerem. Proszę również, abyście mi napisali jak się miewa mój kochany teść, a także Idai cała rodzina¹⁶⁶. Mam Wam bardzo dużo do napisania, ale jestem tak przejęty, że nie mogę dużo pisać. Czekam na długi list od Was. Proszę, napiszcie mi co porabia Etel i jej kochane dzieci. Nie mam cierpliwości pisać więcej. Jeszcze raz proszę o list. Pozdrawiam serdecznie Was i całą rodzinę, Aron. Proszę napiszcie mi długi list, opiszcie jak przeżyliście czasy Hitlera, a także jak Wam się wiedzie dzisiaj. Powrót do domu jest na razie bardzo trudny. Jest jeszcze czas wojny. Nie można tak szybko podróżować. Jeszcze raz proszę, abyście napisali do mnie długi list. Aron.”

Nr 68. List od Nachman Liszner [Lischner] ze Stolicy Stary Ozek do Izak Kenigsberg [Königsberg]¹⁶⁷ [Izaak] w Rzeszowie, sygn. 80, k. 109.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczaniem o doręczeniu”. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1610. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Stempel pocztowy z datą:] (nieczytelny).

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul[ica] Rynek Kenigsberg [Königsberg] Izak [Izaak] krawiec.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Kaz[achska] SSR Ałma Atyńskibw[ód] Stanica Stary Ozek Kwartał [dzielnica] 8 dom Nr 19 Liszner [Lischner] Nachman.

„Z Bożą pomocą 15.IX.1944. Mój szanowny, najszczerzy przyjacielu Icchoku Kenigsbergu! Jak się dowiaduję w Rzeszowie przebywa sporo Żydów. Być może dobry Bóg sprawił, że Wy również znajdujecie się między pozostałymi przy życiu. Dlatego mam do Was prośbę. Może macie wiadomości o moim Ojcu i braciach? Czy żyją i jak się miewają? Proszę, abyście się tym zainteresowali, zasięgnęli informacji, co się z nimi stało i natychmiast do mnie napisali. Proszę mi również napisać co u Was słyhać i w ogóle co się dzieje w naszej okolicy. O sobie nie mam wiele do napisania. Najważniejsze, że człowiek jest zdrowy i ma co jeść. Najlepsze pozdrowienia ode mnie, mojej żony i dziecka. Życzę zdrowia. Nachman Lischner.”

¹⁶⁶ Korn Ida ur. w 1925 r. w Rzeszowie, c. Mozes (ur. w 1893 r. w Błazowej, s. Mendela i Chawy z d. Grünstein) i Rojzy z d. Eber (ur. w 1893 r., c. Samuela i Chaji Rachel z d. Klein). Rodzeństwo Rebeka ur. w 1924 r. w Rzeszowie, Mina ur. w 1928 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Bluma 155, a w latach 30–40. ul. Bluma 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3902, s. 71-72.

¹⁶⁷ Königsberg Izaak ur. w 1881 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie pod adresem Rynek 83. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

Nr 69. List od Salomon Majer [Meier] z m. Kafta-Kurgan do Jakub Intrater¹⁶⁸ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 86.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 6/T]. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Kattakourgan Nr 379. [Pieczęć cyrylicą:] Zakaznoje [polecone], poniżej dopisano odręcznie: N 379 Katta-Kurgan. [Stempel pocztowy z datą:] Katta-Kurgan Samark[andzki obwód] Uz[becka] SSR [...] 7.9.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów Plac Wolności Nr 19 Jakub Intrater Fabryka wody sodowej.

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR Samarkandzki obw[ód] [miasto] Katta-Kurgan ul. Czapajewa Nr 21 Salomon Majer [Meier].

„Z Bożą pomocą, Katakurgan, 6.VIII.44. rogi i szanowny Jakubie, Spieszę Ci donieść, że jestem zdrowy i życzę sobie to samo usłyszeć o Tobie. Pisałem do domu już kilka razy. Znajduję się tu razem z dziećmi Szmula z Tyczyna. Chaim Pinchas jest w Palestynie. Napisz mi jak żyjesz, jak żyje cała moja rodzina, zwłaszcza kochana Mama, a także czy są z Wami moja żona i dziecko. Co porabia twoja Nina? Pozdrawiam cię z rodziną bardzo serdecznie. Co porabia Blima z dziećmi¹⁶⁹? Co słyhać u Josła Szapiro z Błażowej, a także u Twojego ojca¹⁷⁰? Pozdrawiam Was wszystkich serdecznie. Życzę wam, abyście zostali zapisani na dobry rok. Co porabia wujek Hersz, a także Szmul z dziećmi¹⁷¹? A co u Intratorów z Tyczyna? Pozdrawiam Cię serdecznie, Szłoma.

P.S. Chenech jest w Kazachstanie, nie mam jego adresu, ale słyszałem, że wszyscy bracia są razem.”

Nr 70. List od Mendel Melber¹⁷² z m. Dżambuł do Raca Nusbaum [Nussbaum] w Rzeszowie, sygn. 80, k. 166.

¹⁶⁸ Intrater Jakób ur. w 1921 r. w Rzeszowie, s. Markusa (ur. w 1883 r., s. Symche i Hudes z d. Richter, kupiec, właściciel sklepu towarów mieszanych) i Frydy z d. Karfiół (ur. w 1891 r. w Głogowie, c. Schulema i Ette). Rodzeństwo: Symche ur. w 1920 r., Józef ur. w 1924 r., Mała Amalje ur. w 1919 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Zamoyskiego 1349, a w latach 30–40. ul. Zamoyskiego 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3894, s. 79-80.

¹⁶⁹ Rodzina Intrater mieszkała również w 1927 r. przy ul. Joselewicza 147: Hersch ur. w 1878 r. w Tyczynie, Estera ur. w 1878 r. w Kolbuszowej i Blima ur. w 1909 r. w Rzeszowie. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

¹⁷⁰ Intarter Markus ur. w 1883 r. w Dubience, s. Symche i Hudes z d. Rychter (ur. w 1886 r. w Tyczynie). Żona Fryda z d. Karfiół (ur. w 180 w Głogowie, Schulema i Ette). Mieszkał wraz z Szymonem ur. w Rzeszowie w 1919 r., Jakóbem ur. w 1921 r., Józefem ur. w 1923 r., Mała Amalje ur. w 1919 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Zamoyskiego 1349, a w latach 30–40. przy Zamoyskiego 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3894, s. 79-80.

¹⁷¹ Być może Intrater Salomon ur. w 1893 r. w Błażowej. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Mickiewicza 293. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

¹⁷² Melber Mendel ur. w 1912 r. w Dubiecku, s. Izaaka i Estery z d. Bleielfeld. Kupiec. Żona Race. Dzieci: Józef ur. w 1937 r. w Rzeszowie i Chaja Mariem ur. w 1940 r. w Rzeszowie. Do 1937 r. mieszkali w Dubiecku, później w Rzeszowie przy ul. Abrahamsberga 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3909, s. 149-150.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Pieczęć polskiej cenzury wojskowej (fragment):] [...] 1026. [Pieczęć cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 17365. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Djambul Nr 65. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 65 Dżambuł Kazach[sk]a SSR. [Stempel pocztowy z datą:] Dżambuł [...] 6.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] U[kraińska] SSR Lwowski obw[ód]/Lwowskie woj[e-wództwo] miasto Rzeszów ul[ica] Abrahamsberga 1 Nusbaum [Nussbaum] Raca.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] K[azachsk]a SSR [miasto] Dżambuł [ulica] Stara Tazskientska 59 Melber Mendel.

„Dżambuł, 6/8.

Kochana Racele i kochane dzieci, Bogu niech będą dzięki, że wreszcie po tak długim czasie mogę napisać do Ciebie kartkę i poprosić Ciebie oraz dzieci o jakiś znak życia. Ja z ojcem i matką, a także Szachcia jesteśmy tu i chwalić Boga wszyscy jesteśmy zdrowi. Mamy nadzieję, że Wy też. Niestety pozostałe rodzeństwo do 1941 roku mieszkało w Rohatyniu i do dziś nie mamy o nich żadnych wiadomości. Obyśmy również od nich dostali w końcu jakiś znak życia. Może wiesz coś o nich, wtedy natychmiast napisz do mnie. A co dobrego słyhać u Ciebie? Czy twoje rodzeństwo żyje? Twój brat Jasza jest również tutaj i na pewno oddzielnie do Ciebie napisze, a Chanan z dziećmi są w sąsiednim mieście. Pozdrawiam i całuję Ciebie i dzieci bardzo serdecznie, Mendel.”

Nr 71. List od Mendel Melber¹⁷³ z m. Dżambuł do Kahału Żydowskiego „Kultuss” w Rzeszowie, sygn. 82, k. 273.

Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczaniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1580. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Djambou [...] Nr 213.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Obw[ód] Rzeszów mias[to] Rzeszów Żydowski Kahał/W[ielmożny] P[an] Przewodniczący Kahału Żydowskiego „Kultuss” w Rzeszowie obok Tarnowa.

[Nadawca cyrylicą:] Kaz[achsk]a SSR mias[to] Dżambuł [ul.] Staro Tazskientskaja 59 A. Melber Mendel.

„Z Bożą pomocą, Dżambuł, 30/X. Szanowny Prezesie Gminy Żydowskiej. W końcu mam okazję zwrócić się do Pana z prośbą, aby poinformował mnie Pan co do dokładnego losu mojego teścia rebAbuszaNussbauma, jak również mojej żony Racy NussbaumfalseMelber oraz dzieci Josefa i Miriam¹⁷⁴, którzy mieszkali w Nowym Mieście

¹⁷³ Zob. Przypis 174.

¹⁷⁴ Melber Józef ur. w 1937 r. w Rzeszowie i Chaja Mariem ur. w 1940 w Rzeszowie. Do 1937 r. mieszkali w Dubiecku, później w Rzeszowie przy ul. Abrahamsberga 1. APRZ. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3909, 3914, s. 149-150.

24. [Oraz] odnośnie rodziny szwagierki Roth na Rzeźnickiej, rodziny Zisela [Süssel] Helfera¹⁷⁵ z Rynku, rodziny Chany [Chaji] Nussbaum¹⁷⁶ ul. Lwowska, rodziny Fajwisza Nussbauma¹⁷⁷ (Drukeruwka/drukarska), rodziny reb Szlomo Hurwica [Horowitz?]¹⁷⁸ wraz z domownikami z ul. Kazimierza 6, rodziny reb Josefa Rajcha wraz z domownikami, rodziny reb Mordechaja Hillera z domownikami. Proszę o dokładne odpisanie. Proszę o telegram. W oczekiwaniu na odpowiedź dziękuję z pozdrowieniami Mendel Melber.”

Nr 72. List od PeteMerzel [Mersel] z m. Kzyżł-Orda do Abram [Abraham] Taler [Thaler] w Rzeszowie, sygn. 82, k. 254.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1464. [Pieczętka pocztowa listu poleconego] (nieczytelna). [U góry napisano odręcznie po rosyjsku:] Polecone.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów Obw[ód] Rzeszów ul. Matejki 10 Taler [Thaler] Abram [Abraham].

[Nadawca cyrylicą:] Kaz[achska] SSR [miasto] K[y]żyl-Orda Poczta Główna Poste restante Merzel [Mersel] Pete.

„26/III 1954. Zwracam się do Was z prośbą. Może jesteście w stanie mnie poinformować, co się stało z naszą córką Merzel Hencią, urodzoną w Ulanowie, która jeszcze w roku 1944 znajdowała się w mieście Bochnia. Bardzo proszę o odpowiedź, za którą dziękuję. Z poważaniem Merzel.”

Nr 73. List Mendela z m. Suzak do Dawid Szlaf [Schlaff]¹⁷⁹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 212.

¹⁷⁵ Helfer Süssel ur. w 1890 r. w Rzeszowie, s. Saula i Lei z d. Neiss. Kupiec. Żona Klara Rywka ur. w 1897 r. w Tarnobrzegu, c. Frendy z d. Schrenzel. Dzieci: Feiweł ur. w 1918 r. w Rzeszowie, Pinkas ur. w 1920 r. w Rzeszowie, Jakób Józef ur. w 1921 r. i Hendel ur. w 1923 r., Saul ur. w 1925 r., Fryda ur. w 1927 r. w Rzeszowie. Mieszkali od urodzenia w Rzeszowie, w latach 30–40. przy ul. Tannenbauma 12. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3892, s. 57-58.

¹⁷⁶ Nussbaum Chaja ur. w 1911 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkała przy ul. Kopernika 165. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

¹⁷⁷ Być może NussbaumFeiweł ur. w 1889 r. w Tarnobrzegu. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Batorego 418. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

¹⁷⁸ Horowitz Salomon ur. w 1901 r. w Rozwadowie, s. Herscha i Chawe z d. Silberfarb. Rabin. Żona Kreindel Finkel z d. Halpern (ur. 1905 r. w Rzeszowie, c. Lazara i Chaji z d. Halpern). Dzieci: Sabina Gizela ur. w 1924 r. w Rzeszowie, Lazar ur. w 1927 r. w Rzeszowie, Beila ur. w 1929 r. w Rzeszowie do 1918 r. mieszkali w Rozwadowie. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie, ul. Króla Kazimierza 506. W latach 30. w Rzeszowie przy ul. Kazimierza 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3893, s. 325-326.

¹⁷⁹ Schlaf Dawid, żona Keila z d. Wagner. Dzieci: Jakób Ozjasz, handlarz masła, ur. w 1908 r. w Rzeszowie (żona Feiga z d. Anmuth, ur. 1907 r. Słocinie), Markus ur. w 1931 r. w Rzeszowie, Maks ur. w 1932 r., Juliusz ur. w 1934 r., Tonka ur. w 1936 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. rodzina mieszkała w Rzeszowie przy ul. Szpitalnej 5. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3933, s. 217-218.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 17/M]. [Stempel pocztowy z datą:] SuzakDżałał [Abad] 2.9.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul. Wierzyńska 1, II p[iętro] Dawid Szlaf [Schlaff] dla Stary [?].

[Nadawca cyrylicą:] Kirgiska SSR Dżałał-Abadsk[i] obw[ód] [miasto] Suzak Rajprom-kombinat [Kombinat przemysłu rejonowego].

„Suzak, 1/9 44. Moi kochani! To już piąta kartka, którą do Was piszę. Trzy zaadresowałem do Rzeszowa, a dwie do Rymanowa. Z niecierpliwością czekam na odpowiedź. Czy kochana Gusta i dzieci cieszą się dobrym zdrowiem? Mam nadzieję, że otrzymaliście moją kartkę i macie ode mnie przynajmniej wiadomości, podczas gdy ja każdego dnia wypatruję listonosza, ale do dziś nie mam znaku życia od Was, moi drodzy. Jestem zdrowy, a to najważniejsze. Każdego dnia proszę Boga, aby wojna się skończyła i abyśmy w pokoju znowu się spotkali. Jak u Was ze zdrowiem? Macie z czego żyć? Macie jakieś wieści od Joska? Niestety nie znam jego adresu. Są tu również dzieci mojego brata. Niestety on i Malka już nie wrócą. Napiszcie mi wyczerpująco o wszystkim, co się działo przez te ostatnie lata. Jak się miewają kochani Rodzice i rodzeństwo? Pozdrawiam Was oraz kochane dzieci i życzę wszystkiego najlepszego na Nowy Rok. Mendel.”

Nr 74. List od Ch. I. Nadel z m. Gorod Kopiejsk do Efraim Nadel¹⁸⁰ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 112.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – grafika z widokiem miasteczka i napisem:] „Pozdrowienia z Uralu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Kopiejsk [...] 7.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Krakowski obw[ód] m[ia]sto Rzeszów ul[ica] Słowackiego 13 Nadel Efraim.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Czelabiński obw[ód] miasto Kopiejsk Szachta [Kopalnia] 43 NadelCh.E.

„Z Bożą pomocą, 6/8 944. Kochani rodzice! Proszę, napiszcie mi jak się miewacie. Czy jesteście zdrowi? Co porabia moja kochana siostra? U mnie, chwała Bogu, wszystko dobrze. Również u kochanej Fridy i Elka Noacha[?] wszystko w porządku. Co słycać w Tycynie? Napiszcie mi natychmiast odpowiedź. Znajduję się na froncie pracy. Jest mi tu bardzo dobrze, Bogu dziękować. Jeśli potrzebujecie pieniędzy, napiszcie mi, a ja wyślę. Fryda znajduje się w Azji, również nieźle się jej powodzi. Pomagam jej w czym tylko mogę. Serdeczne pozdrowienia i ucałowania od Waszego syna, Chaima Icchaka¹⁸¹. Mój adres: Czelabinskaja obłast, Gorod Kopiejsk nr 45. Nadel Ch.I.”

¹⁸⁰ Nadel Efroim ur. w 1872 r. w Cieszanowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 46-47. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3917, s. 35-36.

¹⁸¹ Nadel Chaim Izaak ur. w 1907 r. w Cieszanowie, s. Efroima (ur. w 1875 r. s. Chaima i Dobrawy) i Rywki z d. Gottlieb (ur. w 1876 r. w Rudniku, pow. Tarnobrzeg, c. Jakóba i Chaji z d. Reich). Do 1916 r. rodzina mieszkała w Cieszanowie, w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 46-47, a w latach 30-40. Przy ul. Słowackiego 13. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3917, s. 35-36.

Nr 75. List od Z.T. Nichtberger z m. Semipałatyńsk do Jakub Szpiro[Spira?] w Rzeszowie, sygn. 81, k. 223.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Stempel pocztowy z datą:] Semipałatyńsk [...].

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów Poste Restante Szpiro[Spiro] Jakub. [Nadawca cyrylicą:] Kaz[achska] SSR m[iasto] Semipałatyńsk [ul.] Proletarskaja 81 Nichtberger Z.T.

„17/XI.44. Drogi przyjacielu! Co prawda tymczasem otrzymaliśmy od Pana tylko ten jeden list z Rzeszowa i nie mam pewności, że nadal Pan tam zamieszkuje, jednak mimo wszystko chęć pozostawania z Panem w stałym kontakcie skłania mnie do pisania kolejnych listów. Jesteśmy bardzo ciekawi jak się Pan urządził. Czy ma Pan jakieś kolejne wieści od swoich dwóch braci, którzy mieli być w Bukareszcie? A przede wszystkim jak się tam żyje? Tutaj krążą pogłoski, że pojedziemy stąd do Erec Izrael. Pan powinien to najlepiej wiedzieć. U nas życie toczy się jak dawniej, bardzo często o Panu rozmawiamy. Z niecierpliwością czekamy na list od Pana. Z pewnością zna Pan pana Sztefela. Mieszkał razem z Mojsze Chaimem Szmidem. Może mógłby Pan dowiedzieć się co się stało z rodziną Sztefel? Mieszkali w Tyczynie i Błazowej. Jakiś czas temu często przychodziły do Pana listy od Pańskiej siostry. Pisaliśmy jej kilka razy, że wyjechał Pan z polską armią. Pozdrawiamy serdecznie i prosimy często do nas pisać. Szmul.”

Nr 76. List od Herman MorkowiczNiller [Nieller] z m. Czusowaja do Żydowska Gmina Wyznaniowa w Rzeszowie, sygn. 82, k. 108.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1575. [Stempel pocztowy z datą:] (nieczytelny).

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska miasto Rzeszów Żydowska rada „Kahalna”/ Żydowska Gmina Wyznaniowa w Rzeszowie.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] ZSSR Ural Mołotowski obwód miasto Czusowaja ul. Zapadnaja Nr 8 Niller [Nieller] Herman Morkowicz.

„Do Gminy Wyznaniowej w Rzeszowie. Drodzy koledzy! Zwracam się do Was z wielką prośbą o udzielenie mi odpowiedzi, czy jest u Was zarejestrowana rodzina Berty Wajs. Zostawiłem ją w 1940 roku pod panowaniem hitlerowskiej bandy. Od tego czasu nie miałem możliwości odnalezienia jej. Pomimo zapytania wysłanego do rady gminy w Rzeszowie pozostałem bez odpowiedzi. Jestem pewny, że zainteresujecie się moją prośbą. Pozdrawiam serdecznie, Cwi Nieller.”

Nr 77. List od Józef Nusbaum [Nussbaum]¹⁸² z m. Samarkandy do Dawid Landau¹⁸³ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 119.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...] 16.8.44. [Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul[ica] Kreczmera 6. Landau Dawid.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Uzb[ecka] SSR [miasto] Samarkanda ul[ica] Czaraga 90 Nusbaum [Nussbaum] Józef.

„16.8.944. Moi kochani! Proszę, abyście natychmiast do mnie zatelegrafowali i napisali o tym jak żyjecie, a także jak się miewa rodzeństwo i kochana Matka¹⁸⁴. My wszyscy dzięki Bogu jesteśmy zdrowi i dobrze się nam tu powodzi. Pozdrawiam wszystkich serdecznie, Josef Nussbaum. Nasza kochana Etką z dzieckiem żyją i pozdrawiają Was wszystkich.”

Nr 78. List od Józef Chemje Nusbaum [Nussbaum] z Samarkandy do Mozes [Moses] Nusbaum [Nussbaum] w Rzeszowie, sygn. 80, k. 111.

[Kartka pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...] 16.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów Rynek 29 Nusbaum [Nussbaum] Mozes [Moses].

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Uzb[ecka] SSR [miasto] Samarkanda ul[ica] Czaraga 90 Nusbaum [Nussbaum] Józef Chemje.

„16/8 944. Z Bożą pomocą, czwarty dzień czytania paraszy Re`eh, Samarkanda. Moi kochani! Jesteśmy wszyscy zdrowi i dobrze się nam tu powodzi. Napiszcie i zatelegrafujcie nam natychmiast o położeniu swoim, a także całego rodzeństwa. Pozdrowienia i ucałowania dla wszystkich, Josef Nussbaum.”

¹⁸² Nusbaum Józef ur. w 1870 r. w Przeworsku, s. Salomona i Chawy z d. Spiner. Nauczyciel języka hebrajskiego. Żona Nechazd. Schohr, ur. w 1873 r., c. Jakóba i Adeli z d. Reich. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Lwowskiej 16 m. 4. APRz. Akta miasta Rzeszowa, sygn. 3918, s. 305-306.

¹⁸³ Landau Dawid ur. w 1885 lub 1889 r. Rzeszowie, s. Berisha i Rywki z d. Leibowicz. Żona Paula z d. Nusbaum, ur. w 1896 r., c. Izaaka Majera i Rozalii z d. Wechemies Dzieci: Rachela ur. w 1914 w Rzeszowie, Ida ur. w 1918 r., Bernard ur. w 1924 r., Hersch ur. w 1926 r., Naftali ur. w 1930 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie na ul. Bluma 1363, a w latach 30–40. na ul. Bluma 3. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3908, s. 101-102.

¹⁸⁴ Nusbaum Chawe z d. Rosen ur. w 1883 r. w Rzeszowie, c. Markusa i Nechumy z d. Samel. Dzieci: Elte ur. w 1910 r. w Rzeszowie, Ozjasz ur. w 1913 r. Rzeszowie, Abraham Markus ur. w 1919 r. w Rzeszowie, Satiabse ur. w 1919 r. w Rzeszowie, Mojżesz Józef ur. w 1921 r. w Rzeszowie, Salomon ur. w 1927 r. w Rzeszowie i Nachuma ur. w 1928 r. w Rzeszowie. W Rzeszowie mieszkała od urodzenia. W latach 1932–1935 mieszkała w Tarnobrzegu, Rynek Główny 37, a następnie w Rzeszowie, Rynek 26 m. 6. APRz. Akta miasta Rzeszowa, sygn. 3918, s. 309-310.

Nr 79. List od B. [Beniamin?] Nusbaum [Nussbaum]¹⁸⁵ z m. Zpadin do Abram [Abraham] Fuseman [Fussemann]¹⁸⁶ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 248.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda Pachta-Kor [...] 29.7.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Lwowska Fuseman [Fussemann] Abram [Abraham].

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR Samarkandzki obw[ód] St[acja] Zpadin [?] ul. So-wietskaja 104 Nusbaum [Nussbaum] B.

„Drogi Abrahamie Fussman, Chciałbym otrzymać jakiś znak życia od Pana i Pańskich dzieci, Berla, Chanele i [...]”¹⁸⁷. Może ma Pan wieści osynachEtel, oby żyła długie lata, z Kolbuszowej i [...] synach Szmula. [...] Josef Brandmanprzebywa tu niedaleko od nas. Chwała Bogu jesteśmy zdrowi. To samo mam nadzieję usłyszeć o Was. Może wiecie coś o Rafale z Holandii [...] do Szwajcarii, nic o nim nie wiem.”

Nr 80. Lisst od Hersz Nusbaum [Nussbaum]¹⁸⁸ z m. Lengier [Lenger] do Mozes Nussbaum¹⁸⁹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 85.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1590. [Pieczętka listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 559 LengerUgol Poł[udniowy] Kaz[achstan]. [Stempel pocztowy z datą:] LengerUgol Poł[udniowy] Kaz[achstan] Lengir-Komir Keni [...] 21.9.44.

¹⁸⁵ Nussbaum Beniamin ur. w 1902 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Lwowskiej 203. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

¹⁸⁶ Fussman Abraham ur. w 1878 r. w Rzeszowie, s. Efroima i Jochwet z d. Weissberg. Żona Udel z d. Brandman ur. w 1879 r. w Tarnobrzegu, c. Berischa i Estery z d. Nussbaum. Dzieci Chana ur. w 1906 r. w Rzeszowie, zameżna Weichselbaum Salomon Berisch ur. w 1908 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie pod adresem Plac Wolności 19. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3884, s. 410-411.

¹⁸⁷ Imię nieczytelne. Fussman Berisch ur. w 1908 r., Adela ur. w 1879 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie pod adresem Nowe Miasto 188. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

¹⁸⁸ Nussbaum Hersch ur. w 1913 r. w Rzeszowie, s. Kalmana (ur. w 1888 w Ranizowie, s. Meilecha i Debory z d. Wachspress, posługacz w bożnicy, zm. w 1937 r.) i Gitli z d. Flur (ur. w 1884 r. w Głogowie). Rodzeństwo: Chaja ur. w 1911 r., Janina ur. w 1923 r., Hania ur. w 1924 r., Meilech ur. w 1909 r. Do 1909 r. rodzina mieszkała w Ranizowie, następnie w Rzeszowie, a w latach 30–40. przy ul. Kopernika 5. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3918, s. 283-284.

¹⁸⁹ Nussbaum Mojżesz Józef ur. w 1921 r. w Rzeszowie, s. Chawe z d. Rosin (ur. 1883, c. Markusa i Nechume S.). Dzieci: Elte ur. w 1910 r., Ozjasz ur. w 1913 r., Abraham Markus ur. w 1917 r., Setiabse ur. w 1919 r., Salomon ur. w 1921 r., Nechuma ur. w 1928 r. Od urodzenia mieszkali w Rzeszowie, w 1927 r. pod adresem Rynek 91, a w latach 30–40. Rynek 26 m. 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3918, s. 309-310.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] m[iaasto] Rzeszów Lwowski obw[ód]/woj[ewództwo] Lwowskie Rynek Nr 29 Nussbaum Mozes.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Południowy Kazachstan [miasto] Lengier [Lenger] ul. Puszkina 58 Nusbaum [Nussbaum] Hersz.

„Z Bożą pomocą, 21.IX.44. Moi najdrożsi! W końcu po tak długim czasie mam możliwość nawiązania z Wami kontaktu. Jestem zdrowy i wszystko u mnie w porządku. Po adresie zorientujecie się gdzie teraz przebywam. Proszę Was, jak najszybciej napiszcie mi wszystkie szczegóły o sobie. Przede wszystkim zatelegrafujcie ma jak Wasze¹⁹⁰ zdrowie. Napiszcie kilka listów na raz, abym otrzymał choć jeden. Jestem tutaj razem z ciotką Jochwetą i rodziną. Jest tu również Bencyjon Singer. Szczegóły napiszę w następnym liście. Pozdrawiam Was serdecznie. Cwi Nusbaum.”

Nr 81. List od Hunsz Nusbaum [Nussbaum] m. Kokand Fergan do Sara Nusbaum [Nussbaum] w Rzeszowie, sygn. 81, k. 222

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczaniem o doręczeniu”. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 12/T]. [Pieczętka pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Kokand Nr 131. [Poniżej pieczętka listu poleconego (cyrylicą) – nieczytelna]: [...] Nr 131. [Stempel pocztowy z datą:] Kokand Fergan [...] 8.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Obw[ód] Kraków/Woj[ewództwo] Krakowskie mias[to] Rzeszów ul. Lwowska 18 Nusbaum [Nussbaum] Sara.

[Nadawca cyrylicą:] Uzb[eck]a SSR mias[to] Kokandul. Chomza 100 Nusbaum [Nussbaum] Huns.

„Z Bożą pomocą, ostatni dzień paraszy Waetchanan, Kokand 5/8 44. Moi drodzy, oto co jest napisane, Bardzo się ucieszyliśmy z oswobodzenia Rzeszowa. Donosimy Wam, że dzięki Bogu jesteśmy zdrowi. Jesteśmy tu wszyscy razem, ja, Szymon i jego żona. Mojszele pracuje daleko stąd. [...] ¹⁹¹ Tochman, Dawid i Abram Szmul również są wszyscy zdrowi. Napisz mi jak najszybciej o każdym z Was, jak u Was ze zdrowiem. [...] ¹⁹² urodziła córkę. Noach będzie się żenił. Wasz drogi Jakub Tochman. Mojsze pracuje daleko. Nasz adres [...]”

Nr 82. List (nadawca NN) z m. Bulanasz do Sabina Brodt w Rzeszowie, sygn. 81, k. 103.

[Złożony w trójkąt list–koperta – strona adresowa] [Pieczętka cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 13371. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Jegorszyno, Swierdł[owski] Obw[ód] 7.8.44.

¹⁹⁰ Rodzina Nussbaum, krewni Mojżesza Józefa: Rafael Nuessen ur. w 1886 r. w Tarnobrzegu, Ewa ur. w 1885 r., Amalja ur. w 1908 r., Etlia ur. w 1911 r., Samuel Chaim ur. w 1911 r., Osias ur. w 1913 r., Markus ur. w 1917 r., Schabse ur. w 1919 r., Schifra ur. w 1924 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie pod adresem Rynek 91. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

¹⁹¹ Imię nieczytelne.

¹⁹² Imię nieczytelne.

[Adresat po polsku:] Polska Rzeszów Małop[olska] [ulica] Mickiewicza 23 Berta Emer¹⁹³ albo Sabina Brodt [Broch?]¹⁹⁴.

[Nadawca cyrylicą:] Swierdłowski obw[ód] Jegorszynski r[ejo]n Sz[achta] (kopalnia) Bułanasz 5 B[udynek] Nr 5 M[ieszkanie] 22.

7 VII 1944. Kochana ciociu! Spieszę Ci donieść, że jestem Bogu dzięki zdrowy, ale mimo woli rozstałem się z moimi rodzicami i rodzeństwem i nie możemy się teraz odnaleźć. Podejrzewam, że oni napiszą do Ciebie, zatem zwracam się do Ciebie z prośbą, abyś dała mi znać albo przesała ten list do Blumy. Jeśli ktoś z naszej rodziny otrzyma ten list, niech natychmiast prześle im mój adres, a mnie prześle ich adres. Więcej nie będę pisał. Życzę sobie tylko otrzymać od Was wiadomość, że wszyscy jesteście zdrowi. Może wkrótce się zobaczymy. Napiszcie mi kilka listów, jeden po drugim, będę Wam za nie dozgonnie wdzięczny. Napiszcie mi o każdym z osobna. Pozdrawiam i całuję Was wszystkich bardzo serdecznie. [podpis nieczytelny] Mój adres: Sweirdłowska-jaobłast, Jegorszinskijrajon, Sz. Bulanasz nr 5 11 k. 22.

Nr 83. List od M.M. Pariser z m. Urbach do Jamiel Laub w Rzeszowie, sygn. 81, k. 95.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Pieczętka cenzury wojskowej z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 10488.

[Stempel pocztowy z datą:] Urbach [...] 27.10.44.

[Adresat cyrylicą:] Lwowski obw[ód] mias[to] Rzeszów ul. Żeromskiego 14 Jamiel Laub.

[Nadawca cyrylicą:] Saratowski obw[ód] St[acja] UrbachPariser M.M. (poste restante). „Urbach, 26/X.44. Moi kochani! W końcu po bardzo długim czasie mamy możliwość napisać do siebie i opowiedzieć sobie o wszystkim. Z biciem serca czekam na Waszą odpowiedź. Moi kochani, proszę Was, abyście zaraz po otrzymaniu tej kartki wyczerpująco napisali nam jak się miewają kochane dzieci, Szmulek, Henryk, Jasza oraz wszyscy pozostali. Napiszcie też jak żyje nasza kochana Lotta. W międzyczasie dużo przeszliśmy, ale chwała Bogu żyjemy. Obyśmy tylko otrzymali dobre wieści od Was i od wszystkich naszych bliskich. Pozdrawiamy Was wszystkich serdecznie i całujemy wszystkich po kolei, Wasz M[podpis nieczytelny]. Napiszcie nam o wszystkim jak najszybciej.”

Nr 84. List od Brand Pejsach z m. Rowieński rejon (Sowchoz 102) do Mozes Goldzang [Goldsang]¹⁹⁵ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 161.

¹⁹³ Emmer Berta ur. w 1885 r. w Tarnobrzegu. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Mickiewicza 291. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

¹⁹⁴ Broch Sabina ur. w 1931 r. w Borku Starym, c. Liby z d. Schneweiss (ur. w 1894 r. w Borku Starym) i Eisiga. Rodzeństwo: Dawid ur. w 1921 r., Salomon ur. w 1923 r. Od 1936 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. E. Orzeszkowej 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3872.

¹⁹⁵ Goldsand Mozes ur. w 1878 r., zamieszkały w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Bluma 144. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

[Złożony w kwadrat list-koperta na kartce wyrwanej z książki – strona adresowa]. [Pieczętka cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 10671. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1011. [Stempel pocztowy z datą:] Row[...] Saratows[ki] obw[ód] 7.12.44. [Dopisano ołówkiem kopiowym po polsku:] Gmina Żyd[owska].

[Adresat cyrylicą:] Polska m[iasto] Rzeszów ul. Bluma Nr 5 Goldzang [Goldsang] Mozes.

[Nadawca cyrylicą:] Sowchoz 102 Saratowski obw[ód] Rowieński rejon Brand Pej-sach.

„Z Bożą pomocą, Do kochanego brata¹⁹⁶ i szwagierki. Pragnę Wam donieść, że opuściliśmy już Syberię. Mieszkamy teraz w Saratowskiej obłasti. Pesach pracuje jako stolarz, a ja zajmuję się szyciem. Mama, oby żyła długie lata, jest Bogu dzięki zdrowa. Wiedzie się nam całkiem dobrze. Napiszcie co u Was słyhać. Napiszcie o każdym z osobna. Pozdrawiamy serdecznie i całujemy, Sara, 4 XII 44.”

Nr 85. List od Juda Perelberg z Buchary do NaftaliTuchman¹⁹⁷ dla B. Habera¹⁹⁸ Rzeszowie, sygn. 81, k. 436.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 12/T]. [Stempel pocztowy z datą:] [Uzbecka] SSR Buchara [...] ... 8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul. Rzeźnicza 1 Naftali Tuchman dla B. Habera.

[Nadawca cyrylicą:] [Uzbecka SSR] [miasto] Buchara ul. Lepieszecznyj 12 Juda Perelberg.

„Moi najdrożsi, oto co jest napisane. Jesteśmy zdrowi, Bogu niech będą dzięki, moja żona również. To samo życzymy sobie usłyszeć od Was, moi najdrożsi. To już ponad pięć lat. To już powinno być dosyć, abyście wszystko w spokoju opowiedzieli. Tu jest bardzo dobry klimat, można dostać wszystko do jedzenia i ubrania, tak jak w domu. Teraz, moi najdrożsi, życzę Wam wszystkiego dobrego[?] Wasz syn Jehuda. Moi najdrożsi rodzice, oto co jest napisane. Donoszę Wam, że wszyscy jesteśmy zdrowi, Bogu niech będą dzięki. To samo życzymy sobie usłyszeć od Was wszystkich. Proszę Was

¹⁹⁶ Rodzina Goldsand Mozes (ur. 1887 r. w Rzeszowie, s. Jakóba i Elki z d. Knopf), żona Etl z d. Schindelheim (ur. w 1878 r. w Sokołowie, c. Meilecha i Scheindli z d. Teitelbaum), Ita ur. w 1909 r., Sara Rachela ur. w 1913 r., Samuel ur. w 1915 r., Jankiel/Jakub ur. w 1921 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Bluma 144, a w latach 30–40. przy ul. Bluma 5a. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3987, s. 239-240.

¹⁹⁷ Tuchman Naftali ur. w 1873 lub 1880 r. w Tyczynie, s. Nisona i Scheindli z d. Beck. Żonaty z Bronisławą Tuchman z d. Haber ur. w 1878 lub 1884 r. w Tyczynie, c. Izaaka i Racheli z d. Kurz. Kupiec. Dzieci: Sender ur. 1903 r. w Żabnie, Regina ur. 1907 r. (zamężna Haber) w Tyczynie, Adolf ur. 1911 r. w Tyczynie. Do 1919 r. mieszkali w Tyczynie. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Zbyszewskiego 584, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Rzeźniczej 1 m. 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, sygn. 3946, s. 19-20.

¹⁹⁸ Haber Berł ur. w 1903 r. w Żabnie, s. Isaaka i Ruchli z d. Kurz. Kupiec. Żona Debora Mirla z d. Perlberg (ur. w 1905 r. w Żabnie, c. Rafaela i Riwiki Matel z d. Laks). Dzieci: Zygmunt ur. w 1937 r. Od 1930 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Lwowskiej nr 18. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3891, s. 51-52.

bardzo, zaraz po otrzymaniu tego listu napiszcie odpowiedź, bo jesteśmy bardzo zaniepokojeni. Tu wszystkiego jest pod dostatkiem, np. owoców, jak winogrona, melony, różne ananasy, figi. Obyście tam mieli wszystkiego tyle, ile jest tutaj. Na Sądny Dzień życzę Wam, abyście zostali zapisani w Księdze Życia. Oby Wszchemogący Bóg wysłuchał wszystkich naszych modlitw, obyście mieli radość ze wszystkich dzieci. Pozdrawiam i całuję Was wszystkich, Wasz syn Icchak. Ja, Wasza synowa, składam serdeczne życzenia na Jon Kipur. Obyście zostali zapisani w Księdze Życia. Pozdrowienia dla kochanej Dorki i najdroższych dzieci.”

Nr 86. List od Elli Pomeranc [Pommeranz] z m. Tasz-Kumyr do Albert Aszer [Ascher] z Rzeszowa, sygn. 81, k. 228.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 18109. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Stempel pocztowy z datą (na odwrocie karty):] [...] 22.8.44.

[Adresat cyrylicą:] Polska Lwowski obwód mias[to] Rzeszów ul. Szpitalna 5 Albert Aszer [Ascher].

[Nadawca cyrylicą:] Kirgisk[a] SSR Dżałał-Abads[ki] obw[ód] m[iasto] Tasz-Kumyr Barak [pawilon] 2, m[iieszkanie] 20 Pomeranc [Pommeranz] Elli.

„Kömür, 22 VIII 44. Do mojej ukochanej siostry i szwagra, Po pierwsze chcę Wam donieść, że Bogu dzięki jestem zdrowy. Oby Bóg sprawił, aby moja kartka również Was spotkała w najlepszym zdrowiu. Teraz kochana Mału, pragnę Ci donieść, że napisałem do Ciebie już dwie kartki i list. Drogi szwagrze Aszerze, mam do Ciebie prośbę, napisz mi czy w Rzeszowie znajduje się Kurc z żoną, mieszkają przy ulicy Kolejowej. Tu w Tasz-Kömür przebywa Mojsze Kurc¹⁹⁹, fryzjer i prosi, aby mu napisać czy oni tam są. Proszę, przekażcie im, aby zaraz do niego napisali. Jednocześnie odpiszcie mi na mój list. Więcej nic nowego. Bądźcie zdrowi. Pozdrawiam Was, jak również pan Kurc. Pozdrówcie wszystkich naszych bliskich. Pozdrowienia dla Szlomy Pomeranca.”

Nr 87. List od Dawid Raab z m. Krasnyj Kut do H.B. Wichter w Rzeszowie, sygn. 81, k. 327.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 41/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1468. [Stempel pocztowy z datą:] [...] Sarat[owski] obw[ód] [...] 22.3.44. [Pieczętka pocztowa listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Krasn[y] Kut Nr 80.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów [ulica] Marszałkowska 28 H.B. Wichter.

¹⁹⁹ Być może Kurc Mozes ur. w 1857 r. w Bliznem. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Baldachówka 572 wraz z Feigą urodzoną w 1857 r. w Rzeszowie. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

[Nadawca cyrylicą:] Saratowski obw[ód] [miasto] Kr[asnyj] Kut[ulica] Mielnicznaja 8 Dawid Raab.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona tekstowa].

„Krasny Kut, 22 III [19]45 [r.] Moi Kochani! Jestem, B[ogu] d[zięki], zdrowy, wiedzie mi się nieźle, pracuję i zarabiam na utrzymanie, tylko moim największym zmartwieniem jest [to], że do dziś nie dostałem od Was żadnego znaku życia. Szwagrowie Wolf i Rubin znajdują się 60 kilometrów ode mnie i powodzi im się bardzo dobrze. Z okazji 13-tych urodzin mojego Drogiego Syna życzę Ci, mój Drogi Chłopcze, wszystkiego najlepszego [a] moim najświętszym życzeniem jest znaleźć się wkrótce przy Was. Jestem [tu] razem z Baruchem Hornikiem i jemu też powodzi się dobrze, tylko on też nie dostał żadnego listu [i bardzo] się martwi. Pozdrawiam i całuję Was wszystkich serdecznie Wasz Dawid [Raab]. [Na marginesie dopisano:] Pozdrawiam serdecznie [Baruch] Hornik. [U góry dopisano:] Chajem Engelhard też jest z nami.”

Nr 88. List od Berl [Berisch?] Reich²⁰⁰ z m. Białowodsk do Dr Abraham Taler [Thaler] Adwokat w Rzeszowie, sygn. 82, k. 105.

Prowizoryczna koperta z liniowanego papieru zapisana odręcznie – strona adresowa [Stempel pocztowy z datą:] (nieczytelny).

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska m[iasto] Rzeszów ul. Matejki Nr 10 W[ielmożny] Pan D[okto]rTaler [Thaler] Abraham Adwokat. [Nadawca po polsku:] Kirg[iska] SSR Obw[ód] Frunze[nski] Stalinskaja [Stalinskajazeleznajadoroga?] St[acja] Białowodskul. Frunze Berl Reich.

[Tylne strona prowizorycznej koperty z liniowanego papieru]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [U góry napisano odręcznie po polsku:] Stalinskaje.

„Przypadkiem otrzymałem Pański adres. Chwała Bogu słyszę, że Pan żyje i jest zdrowy. Zwracam się do Pana doktora z gorącą prośbą, aby natychmiast po otrzymaniu tego listu napisał mi Pan, czy wie coś o moich kochanych, o drze Leonie Reichu, który [...] ²⁰¹ został we Lwowie i pomimo ślania pism do Lwowa nie mam żadnej odpowiedzi. Proszę nie zatajać przede mną, co się stało z drem Zielonką. Jednym słowem moja prośba zmierza do tego, aby napisał mi Pan wszystko co może mnie interesować. Co się dzieje w Rozwadowie? Proszę koniecznie napisać czy był Pan w Rozwadowie i jak tam wszystko wygląda, czy jest bardzo zniszczony i jak wygląda mój dom. Kto w nim mieszka? Kto z ocalałych Żydów tam żyje? A co z Pańską kochaną żoną i synem? Dr Schwarz, dr Sztulman i dr Edek Wizenberg już niestety nie żyją, pokój ich duszom. Wielu ludzi z Rozwadowa niestety już umarło, w tym również Jakub, brat Pinkasa Szrajbera, Nachman Kass, syn Lejba Kassa, a także jego dziecko i wielu innych. Niestety...Mój syn dr Josef Reich, oby żył długie lata, poszedł do polskiej armii do Lublina. Tymczasem nie znam jego adresu. Piszę do niego na post restante. To dopiero pięć tygodni jak go nie ma. Jest tutaj ze mną również żona Józka, oby żył, i moja kochana

²⁰⁰ Być może Reich Berisch ur. w 1941 r. w Rzeszowie, s. Szymona (ur. 1906 r. w Rzeszowie, s. Salke Wolfa i Sary) i Chany z d. Nussbaum (ur. w 1907 r. w Kolbuszowej, c. Salomona i Breindli z d. Hoffert). Rodzina mieszkała do 1938 r. w Rzeszowie, następnie w Kolbuszowej przy ul. Mickiewicza 24. Po 1938 r. wrócili do Rzeszowa i zamieszkali przy ul. Langiewicza 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3928.

²⁰¹ Ubytek w tekście.

córka Fela, oby żyła. Taka to cała rodzina. Poza tym z Rozwadowa nie ma nikogo. Teraz, kochany Panie doktorze, chcę Panu w krótkich słowach opisać moje smutne, ciężkie położenie. Moja kochana żona już od ośmiu miesięcy jest chora i ostatnio zabrali ją do szpitala we Frunze. Oby dobry Bóg pomógł, aby szczęśliwie wyzdrowiała, bo ja nie mam jej jak ratować. W żadnym wypadku by nas Pan nie poznał. Gdyby Pan nas zobaczył, musiałby Pan godzinami płakać nad naszym losem. Zwracam się do Pana z pytaniem, czy miałby Pan możliwość zebrania dla nas jakiś używanych ubrań. Dla mnie stary znoszony garnitur i 2-3 koszule. Mój numer buta to 43, a moja żona nosi 41. Dwie pary bielizny, bo chodzę tu obdarty i bosi jak najgorszy żebrak. To samo moja żona, niestety nie ma ani koszuli, ani butów, ani sukienki. Może pan sobie wyobrazić naszą sytuację. Bez pieniędzy. Chorzy i opuszczeni. Niestety trudno sobie to wyobrazić. Proszę się nad nami zlitować i przyjść nam z pomocą, o ile to możliwe finansową, a najważniejsza rzecz to odzież. Opisuję ledwie 5% z naszych udręk, resztę proszę sobie doczytać między linijkami. Kto może pracować, ten daje sobie radę. Niestety my jesteśmy niezdolni do pracy. Ja jestem z rocznika 1877, a żona 1881. Jesteśmy inwalidami drugiej grupy. Najodpowiedniejszą pomocą byłoby, gdyby kochany Pan doktor posłał nam wizy (jak to oni nazywają), to jest jak ktoś zaprasza nas do siebie, abyśmy przyjechali. To byłoby dla nas szczęście. Proszę jeszcze raz, aby zrobił Pan dla mnie i mojej kochanej żony co tylko będzie możliwe. Również dla mojej k[ochanej] Feli, oby żyła. Pozdrawiamy serdecznie również Pańską drogą żonę, Pański Berl Reich. Pozdrawiam wszystkich znajomych z Rzeszowa i życzę całemu narodowi Izraela [powodzenia]²⁰². Proszę dr Thalera, aby przyszedł nam z pomocą. PS. Proszę o wybaczenie, że piszę ten list w jidysz. Taki list lepiej pisze się w jidysz. Ufam, że pan dr Thaler będzie mógł sam go przeczytać. A może dr Landau albo dr Ellenbogen?"

Nr 89. List od Simon Raich [Reich]²⁰³ z m. Minusinsk do Mendel Berger²⁰⁴ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 241.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Pieczęć listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 449 Minusinsk Krasn[ojarski] Kraj. [Stempel pocztowy polski z datą:] Rzeszów 1, 11.10.44.

²⁰² Lekcja niepewna.

²⁰³ Reich Szymon ur. w 1904 r., s. Jochene i Reisli Ryfki. Żona Rojza (ur. w 1903 r. w Tarnobrzegu, c. Herschi Memli z d. Karpf.). Dzieci: Jochene ur. w 1930 r., Leib ur. w 1935 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkał wraz z Jochene ur. w 1857 r., Małka ur. w 1849 r., Chaimem ur. w 1890 r., Beile ur. w 1891 r., Zachariaszem Bernardem ur. w 1918 r. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 485. W 1939 r. mieszkali w Samborze, a następnie w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 48. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3928, s. 5-6. Lub: Reich Szymon ur. w 1903 r. w Rzeszowie, s. Izraela (ur. 1866 r. s. Szymona i Chaji). Matka Czewa z d. Fischler (ur. w 1869 r., c. Meilecha i Mirli z d. Edler). Rodzeństwo: Tauba ur. w 1902 r., Natan Pinkas ur. w 1909 r., Rebeka ur. w 1913 r. mieszkający w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Sokoła 350, a w latach 30. przy Sokoła 11. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3928, s. 85-86.

²⁰⁴ Berger Mendel ur. w 1892 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Kołłątaja 732. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów Obw[ód] Lwowski/ woj[e-wództwo] Lwowskie ul. Jabłońskiego Berger Mendel
 [Nadawca cyrylicą:] Krasnojarski Kraj mias[to] Minusinsk ul. Ostrowskaja 14.
 Raich [Reich] Simon.

„Z Bożą pomocą, 6/8 1944. Szanowny Panie, Zwracam się do Pana z [wielką prośbą], aby napisał mi Pan, jak się miewają [moja żona i] dzieci. Chwała Bogu jestem zdrowy i [przebywam] tu z rodzeństwem mojej żony. Mamy Bogu dzięki pracę. Oczekuję jedynie na jakiś znak życia od żony i dzieci. Czekam na Pańską odpowiedź. Pozdrawiam serdecznie, Pański dobry przyjaciel, Szymon.”

Nr 90. List Simon Rajch [Reich]²⁰⁵ z m. Minusinsk do Roza Rajch [Reich]²⁰⁶ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 207.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Pieczętka listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 447 Minusinsk Krasn[o]jarski Kraj. [Stempel pocztowy z datą:] Minusinsk Krasnojarsk[i] Kraj [...] 7.8.44. [Na odwrocie stempel pocztowy z datą:] Rzeszów 1, 11.10.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów Obw[ód] Lwowski/ woj[e-wództwo] Lwowskie ul. Grunwaldzka 46 Rajch [Reich] Roza.

[Nadawca cyrylicą:] Krasnojarski Krajmias[to] Minusinsk ul. Ostrowskaja 14 Rajch [Reich] Simon.

„Z Bożą pomocą, dzień pierwszy²⁰⁷ 6/8.1944. Kochana Rojzo [...]. My wszyscy jesteśmy dzięki Bogu zdrowi, również [...] ²⁰⁸ z rodzeństwem. Mojsze z [...] dzieckiem, Wigdor z dzieckiem [...] z dzieckiem i Jasza są tutaj razem z nami. Bogu dzięki mamy pracę [...] od Ciebie i od Was, kochani moi, jakiś list i znak życia. Bądźcie zdrowi. Pozdrawiam kochane dzieci. Twój mąż, Szymon.”

Nr 91. List od Simon Rajch [Reich]²⁰⁹ z m. Minusinsk do Desza [Nechaa] Gotesman [Gottesman]²¹⁰ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 209.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – grafika propagandowa: atak piechoty z oficerem na czele; poniżej cytat:] „...Byłem głęboko przekonany o zwycięstwie – i zwyciężyłem. N. Szczors”. [U góry drukowane hasła propagan-

²⁰⁵ Zob. przypis 204.

²⁰⁶ Reich Rojza (ur. w 1903 r. w Tarnobrzegu, c. Hersch i Memli z d. Karpf.). Żona Szymona ur. w 1904 r. s. Jochene i Reisli Ryfki. Dzieci: Jochene ur. w 1930 r., Leib ur. w 1935 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkała wraz z Jochene ur. w 1857 r., Małka ur. w 1849 r., Chaimem ur. w 1890 r., Beile ur. w 1891 r., Zachariaszem Bernardem ur. w 1918 r. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 485. W r1939 r. mieszkali w Samborze, a następnie w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 48. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3928, s. 5-6.

²⁰⁷ Według religii żydowskiej to jest niedziela.

²⁰⁸ Ubytek w tekście po znaczkach.

²⁰⁹ Zob. przypis 204.

²¹⁰ Być może Necha Gottesman ur. w 1904 r. w Dąbrówkach, c. Leiba. Zamieszkała z ojcem w Dąbrówkach, a następnie w Rzeszowie przy ul. Grotgera 1305. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3888, s. 19-20.

dowe:] „Śmierć niemieckim okupantom!” „Niech żyje wielki [Związek] Sowiec[ki!]”. [Poniżej informacja edytorska:] „Krasnojarski Oddział Wojskowego Wydawnictwa Ludowego Komisariatu Obrony [ZSSR]. Cena 10 kop[iejek]”. [Pieczęć listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 450. Minusinsk Krasn[o]jarski Kraj. [Stempel pocztowy polski z datą:] Rzeszów 1, 11.10.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska [miasto] Rzeszów Obw[ód] Lwowski/ woj[e-wództwo] Lwowskie ul. Lwowska 9 Gotesman [Gottesmann] Desza.

[Nadawca cyrylicą:] Krasnojarski Krajmias[to] Minusinsk ul. Ostrowskaja Nr 14 Rajch [Reich] Simon.

„Z Bożą pomocą, dzień pierwszy, 6/8 44. Kochana Nesi, Zwracam się do Ciebie z wielką prośbą, abyś napisała mi jak się miewają moja żona i [dzieci]? Ja sam dzięki Bogu jestem zdrowy i mam nadzieję, że z Bożą pomocą wkrótce się zobaczymy. Co porabia kochany Ojciec? Czy jest zdrowy? Ja u was w ogóle ze zdrowiem? Czekam na Wasz list. Pozdrawiam serdecznie, Wasz dobry przyjaciel, Szymon Rajch.”

Nr 92. List od A.M. Rajch [Reich]²¹¹ z Moskwy do Josef Korn²¹² w Rzeszowie, sygn. 81, k. 395.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 17/M]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1580. [Stempel pocztowy z datą:] Moskwa [...] 2.4.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Województwo rzeszowskie Rzeszów ul. Szpitalna 2 Josef Korn.

[Nadawca cyrylicą:] m[iasto] Moskwa ul. Krasnokazarmiennaja [Koszar Armii Czerwonej]

dom [nr] 10, m[ieszkanie] 16 Rajch [Reich] A.M.

„Moskwa, dnia 2/4 945. Moi kochani, Jestem zdrowy i tego samego życzę Wam, oby Bóg dał. Chciałbym tylko usłyszeć od Was i od mojej rodziny, że przeżyliście. Wtedy niczego by mi nie brakowało. Ale nie liczę, że Hitler, niech imię jego będzie wymazane, pozostawił przy życiu jakiegoś Żyda. Pozdrawiam Was Abraham Rajch.”

²¹¹ Być może Reich Abraham Markus ur. w 1916 r. w Rzeszowie, s. Izraela (ur. 1874, s. Efroima i Jochwet z d. Orgel) i Jenty z d. Heintraub (ur. 1875 c. Izaaka i Chany z Rimmer). Ojciec kupiec galanterijny. Rodzeństwo: Gizela ur. w 1907 r., Estera ur. w 1909 r. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Zamkniętej 3. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3928, s. 83-84.

²¹² Być może Korn Józef ur. w 1877 r. wraz z żoną Matlą ur. w 1876 r. mieszkali w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Szpitalnej 138. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

Nr 93. List od Rajch [Reich] Szymon²¹³ z m. Minusinsk do Roza Reich²¹⁴ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 237.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 17/M]. [Pieczęć listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 391 MinusinskKras[ojarski] Kraj. [Pieczęć listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Minusinsk Nr 391. [Stempel pocztowy z datą:] Minusinsk Kras[nojański] Kr[aj] 4.9.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polskamias[to] Rzeszów ul. Grunwaldzka 46 Rajch [Reich] Roza W[ielmożna] Pani Roza Reich Rzeszów ul. Grunwaldzka 46 Małopolska. [Nadawca cyrylicą:] Krasnojarski Krajmias[to] Minusinsk ul. Ostrowskaja 14 Rajch [Reich] Szymon.

„Z Bożą pomocą, dzień pierwszy, 3/9 44. Moja najukochańsza Rojzo i [...]! Niecierpliwie czekam na list od Ciebie i od kochanych dzieci. Bogu dzięki my wszyscy jesteśmy zdrowi, również kochany Ojciec i całe rodzeństwo. Jesteśmy wszyscy razem. Mamy dzięki Bogu pracę. Mojsze i Wigdor również pracują. Otrzymaliśmy też listy z Ameryki. Jedyne czego nam potrzeba to jakiś znak życia od Ciebie i kochanych dzieci. Bylibyśmy bardzo szczęśliwi. Czekamy każdego dnia na list od Was. Bądźcie wszyscy zdrowi. Pozdrawiam kochane dzieci i czekam na list. Twój mąż, Szymon.”

Nr 94. List od Simon Rajch [Reich]²¹⁵ z m. Minusinsk do Roza Rajch [Reich]²¹⁶ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 229.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – grafika propagandowa: walka wręcz żołnierza sowieckiego z niemieckim.] [Drukowane hasła propagandowe powyżej i poniżej:] „...deptać po piętach rannej niemieckiej bestii i dobić ją w jej własnym barłogu. J[osif] Stalin” „Tylko ten zwycięża, kto zuchwale i do śmierci walczy. (Ze stalinowskich „Żołnierskich zapisków”)”. [Obok informacje edytorskie:] „Krasnojarski Oddział Wojskowego Wydawnictwa Ludowego Komisariatu Obrony [ZSSR]. Cena 10 kop[iejek]”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576.

²¹³ Reich Szymon ur. w 1904 r. s. Jochene i Reisl Ryfki. Żona Rojza (ur. w 1903 r. w Tarnobrzegu, c. Herschi Memli z d. Karpf.). Dzieci: Jochene ur. w 1930 r., Leib ur. w 1935 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkała wraz z Jochene ur. w 1857 r., Małka ur. w 1849 r., Chaimem ur. w 1890 r., Beile ur. w 1891 r., Zachariaszem Bernardem ur. w 1918 r. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 485. W 1939 r. mieszkali w Samborze, a następnie w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 48. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3928, s. 5-6.

²¹⁴ Reich Rojza (ur. w 1903 r. w Tarnobrzegu, c. Hersch i Memli z d. Karpf.). Żona Szymona ur. w 1904 r., s. Jochene i Reisl Ryfki. Dzieci: Jochene ur. w 1930 r., Leib ur. w 1935 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkała wraz z Jochene ur. w 1857 r., Małka ur. w 1849 r., Chaimem ur. w 1890 r., Beile ur. w 1891 r., Zachariaszem Bernardem ur. w 1918 r. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 485. W 1939 r. mieszkali w Samborze, a następnie w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 48. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3928, s. 5-6.

²¹⁵ Zob. przypis 209.

²¹⁶ Zob. przypis 214.

[Pieczętka listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 849 Minusinsk Krasn[o]jarski Kraj. [Pieczętka pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Minusinsk Nr 849. [Stempel pocztowy z datą:] (nieczytelny).

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów Obw[ód] Lwowski/woj[ewództwo] Lwowskie ul. Grunwaldzka 46 Rajch [Reich] Roza.

[Nadawca cyrylicą:] Krasnojarski Krajmias[to] Minusinsk ul. Ostrowskaja 14 Rajch [Reich] Simon.

„Z Bożą pomocą, dzień trzeci, 15/8 44. Moja najukochańsza Rojzo! Dzięki Bogu wszyscy jesteśmy tutaj zdrowi, również kochany Ojciec, ale stale czekamy na jakiś znak życia od Ciebie i naszych kochanych dzieci. Mamy dzięki Bogu pracę. Ja, Mojsze²¹⁷, Awigdor i Jasza, wszyscy zarabiamy na życie. Czekamy jedynie, aby wkrótce nadeszła pomoc. Czekam na list od Ciebie i kochanych dzieci. Bądź zdrowa, pozdrawiam Cię serdecznie, Twój mąż Szymon. Pozdrawiam nasze kochane dzieci i czekam na list. Bądźcie zawsze zdrowe, Wasz tata, Szymon.”

Nr 95. List od A.M. Raich [Reich]²¹⁸ zm. Tczanikow o(k. Moskwy) do Josef Korn²¹⁹ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 270.

„[Złożony w trójkąt list–koperta – strona adresowa] [Stempel pocztowy z datą:][...] Jarosł[awski] obw[ód] 10.11.44. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M].

[Adresat po polsku:] Polska Rzeszów ul[ica] Szpitalna 2 Josef Korn.

[Nadawca cyrylicą:] Kostromski obwód Antropowski rejon Ikonczowskiswinosowchoz [sowchoz hodowli trzody chlewnej] wieś Tczanikowo Raich [Reich] A.M.

„6/XI 944. Moi kochani. Napisałem już wiele listów do Was i do mojej rodziny w Rzeszowie i do dziś nie dostałem żadnego znaku, że przeżyliście. Dlatego proszę Was, napiszcie do mnie jak najszybciej. Może będzie już można telegrafować. Zanim napisałem do Was ten list chciałem zatelegrafować, ale okazało się, że jeszcze nie można. Powodzi mi się całkiem nieźle, mam dzięki Bogu jedzenia do syta i jestem zdrowy. Pozdrawiam i całuję, Abraham Rajch, syn Mordechaja. Proszę, napiszcie na dwa adresy, dzisiaj jestem w kołchozie, ale mieszkam głównie w Moskwie. Adres do Moskwy: Moskwa, 116 Krasno 10 Komnata nr 12 Rajch A.M.

Nr 96. List od A. Rajch [Reich] z m. Tczannikowa do Josef Korn²²⁰ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 105.

[Złożony w trójkąt list–koperta – strona adresowa]. [Pieczętka cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 21050. Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Nik[ła]o]-PołomaJarosł[awski] Obw[ód] 20.9.44.

²¹⁷ Nussbaum Sala ur. w 1911 r., mieszkała w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Lwowskiej 203. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

²¹⁸ Zob. przypis 211.

²¹⁹ Zob. przypis 213.

²²⁰ Zob. przypis 213.

[Adresat po polsku:] Polska Województwo Lwowskie Rzeszów ul. Szpitalna 2 Josef Korn.
[Nadawca cyrylicą:] S[tacja] K[olei] Ż[elaznej] Jarosł[awski] Obw[ód] st[acja] Nika-
ło-Połoma wieś TczannikowaPuzaczowa M. (dla Rajch [Reich] A.).

„12/9 44. Moi kochani, Ja, Abraham syn Mordechaja, pragnę Was poinformować, że dzięki Bogu jestem zdrowy i mam jedzenia do syta. O moim bracie Pinchasie nie mam wiadomości już od 1941 r. Byliśmy razem, ale potem jego wysłali. Mam nadzieję, że żyje. Byłem razem z Abrahamem Mandlem, synem Gitli Mandel. Poza tym nie mam tu żadnych znajomych. Z Abrahamem korespondujemy do dziś. Mieszkam teraz w Moskwie, pracuję tu, ale przez najbliższe dwa miesiące będę w kołchozie. Potem wrócę do Moskwy. Napiszcie mi, czy moi najbliżsi przeżyli, kto przeżył zdalszej rodziny, a także o Was wszystkich. Serdecznie pozdrowienia i ucałowania od Abrahama Rajcha. Możecie do mnie pisać na dwa adresy, do Moskwy, a także do kołchozu, który znajduje się 560 km od Moskwy. Być może będę już z powrotem w Moskwie zanim list do Was dotrze. Moskwa 116, Krasnokazarmennaja 10, komn. 12. Rajch A. M.”

Nr 97. List od A.M. Rajch [Reich] z m. Tczannikowo do Ryfka Reich w Raniżowie, sygn. 81, k. 197.

[Złożony w trójkąt list-koperta – strona adresowa] [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 997. [Stempel pocztowy z datą:] Nik-PołomaJarosł[awski] obw[ód] 11.10.44.

[Adresat po polsku:] Polska Raniżów koło Rzeszowa Województwo Lwowskie Ryfka Reich.

[Nadawca cyrylicą:] S[ŹD] [Socjalnyj Żyłoj Dom (?) – społeczny dom mieszkalny (hotel robotniczy)] albo S[ŹD] [Sowietskije Żelaznyje Dorogi (?) – Sowieckie Koleje] Kostromski obw[ód] St[acja] N[ik]-Połoma w[ieś] Tczannikowo Rajch [Reich] A.M.

„Kochana żono i dzieci. Jestem zdrowy i moim jedynym życzeniem jest usłyszeć, że ocaleliście. Od brata Pinchasa nie mam wieści od końca 1940 r. Byliśmy razem, potem on wyjechał i nie mógł pisać. Mam nadzieję, że żyje. W 1941 roku otrzymałem od niego pozdrowienia przekazane przez Abrahama Mandla. Dostałem telegram, że wstąpił do armii.

Pozdrawiam i całuję Was po stokroć. Proszę napiszcie na dwa adresy, ponieważ dzisiaj jestem w jednym kołchozie, ale nie wiem jak długo tu pozostanę. Poza tym mieszkam w Moskwie. Jeszcze raz pozdrawiam, Abraham Reich. M. Moskwa 116 Krasno. Kom. 12 Rajch A.M.”

Nr 98. List od Simon Rajch [Reich]²²¹ z m. Minusinsk do Nesza Hersza Gotesman [Gottesmann]²²² w Rzeszowie, sygn. 81, k. 231.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – grafika propagandowa: walka wręcz żołnierza sowieckiego z niemieckim.] [Drukowane hasła propagandowe powyżej i poniżej:] „...deptać po piętach rannej niemieckiej bestii i do-

²²¹ Zob. przypis 204.

²²² Zob. przypis 210.

bić ją w jej własnym barłogu. J[osif] Stalin” „Tylko ten zwycięża, kto zuchwale i do śmierci walczy. (Ze stalinowskich „Żołnierskich zapisków”)”. [Obok informacje edytorskie:] „Krasnojarski Oddział Wojskowego Wydawnictwa Ludowego Komisariatu Obrony [ZSSR]. Cena 10 kop[iejek]”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Pieczęć listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 850 MinusinskKrasn[o]jarski Kraj. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Minusinsk Nr 850. [Stempel pocztowy z datą:] [Minusinsk?] 16.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów Obw[ód] Lwowski/woj[ewództwo] Lwowskie ul. Lwowska Nr 9 Gotesman [Gottesmann] Nesza [Hesza?].

[Nadawca cyrylicą:] Krasnojarski Kraj mias[to] Minusinsk ul. Ostrowskaja 14 Rajch [Reich] Simon.

„Z Bożą pomocą, 15/8 1944. Najukochańsza Nesiu! Zwracam się do Ciebie z wielką prośbą, abyś napisała mi, jak się miewają moja żona i dzieci? Bogu dziękować ja sam jestem zdrowy. A jak się miewa kochany Ojciec? Czy jest zdrowy? Proszę, napisz mi wszystko dokładnie. A co porabiasz Ty, kochana Nesiu? Jak zdrowie? Co porabia Mundek? Z Rzeszowa nie ma tutaj nikogo, tylko ja jeden. Pozdrawiam wszystkich serdecznie, Wasz dobry przyjaciel, Szymon Rajch.”

Nr 99. List od Majer [Meier] Rajch [Reich] z m. Chatirczy do Gminy Żydowskiej w Rzeszowie, sygn. 82, k. 165.

Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników: „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 12/T]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul. Bernardyńska Komitet Jewrejski [Żydowski].

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR Samarkandzki obw[ód] mias[to] Chatirczy [Czyrczyk?] St[acja] Zirabułak Poste restante Rajch [Reich] Majer [Meier].

„Z Bożą pomocą. Jako że dowiedzieliśmy się, że został u Was założony komitet, który udziela informacji o ocalałych Żydach, prosimy Was bardzo uprzejmie o informację o następującej rodzinie: Fajga Rajch z Kolbuszowej, Chaja Erlich z Kolbuszowej, rodzina Polimer z Kolbuszowej, a także Icchok Wajnsztajn z Głogowa, Mojsze Grobszrif z Rzeszowa, Mojsze Diamant ze Strzyżowa i Szolem Rajch z Sokołowa. Bardzo prosimy również, abyście byli tak dobrzy i napisali kto ocalał z mieszkańców Kolbuszowej. Z pozdrowieniem, rodzina Rajch z Kolbuszowej.”

Nr 100. List Simon Rajch [Reich]²²³ z m. Minusinsk do Gersz [Hersch] Eder w Rzeszowie, sygn. 81, k. 211.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój

²²³ Zob. przypis 204.

adres zwrotny". [Pieczętka listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 445. Minusinsk Krasn[o]jarski Kraj. [Stempel pocztowy z datą:] [...] Krasn[o]jarski Kraj [...] 7.8.44. [Stempel pocztowy polski z datą:] Rzeszów 1, 11.10.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska [miasto] Rzeszów Obw[ód] Lwowski/ woj[e-wództwo] Lwowskie ul. Jabłońskiego Eder Gersz [Hersch].

[Nadawca cyrylicą:] Krasnojarski Kraj mias[to] Minusinsk ul. Ostrowskaja 14 Rajch [Reich] Simon.

„Bożą pomocą 6/8 44. Moi kochani, Zwracam się do Was z wielką prośbą, abyście napisali mijak się miewają moja żona i dzieci. Ja jestem tutaj razem z rodzeństwem mojej żony i wszyscy Bogu dzięki jesteśmy zdrowi. Oczekuję na odpowiedź. Bądźcie wszyscy zdrowi. Wasz dobry przyjaciel, Szymon Rajch.”

Nr 101. Lista Simon Rajch [Reich] z m. Minusinsk do Roza Rajch [Reich]²²⁴ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 215.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Pieczętka listu poleconego (cyrylicą):] Z[akaznoje] Nr 446. Minusinsk Krasn[o]jarski Kraj. [Stempel pocztowy z datą:] [Krasnojarski] Kraj [Minusinsk] ...44. [Na odwrocie stempel pocztowy polski z datą:] Rzeszów 1, 11.10.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów obw[ód] Lwowski/ woj[e-wództwo] Lwowskie ul. Grunwaldzka 46 Rajch [Reich] Roza.

[Nadawca cyrylicą:] Krasnojarski Kraj mias[to] Minusinsk ul. Ostrowskaja Nr 14 Rajch [Reich] Simon.

„Z Bożą pomocą, 6/8 44. Moja najukochańsza Rojzo, Czekam na jakiś znak życia od Ciebie i od naszych kochanych dzieci. Bogu dzięki jestem zdrowy i mam nadzieję, że z Bożą pomocą wkrótce szczęśliwie się zobaczymy. Również kochany Ojciec i całe rodzeństwosą zdrowi. Są tutaj też rodzice Mojszego, wszyscy cieszą się dobrym zdrowiem. Myślmy o Waszały czas. Mamy pracę i czekamy na list od Lejbisza. Bądźcie zdrowi, [pozdrów] nasze kochane dzieci od Twojego męża, Szy[mona].”

Nr 102. List od T. Rif [Riff] z m. Tałbykurgańska Cukrownia (Ałma-Ata) do Ziberbłach [Silberbach] w Rzeszowie, sygn. 80, k. 163.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 16/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Ocenzurowano przez cenzurę wojskową 17280. [Stempel pocztowy z datą:] Ałma-Ata 24.12.44.

[Adresat cyrylicą:] Rzeszów Lwowski obw[ód] [ulica] Abrahamsberga Nr 6 Filing [?] dla Ziberbłach [Silberbach].

[Nadawca cyrylicą:] Ałmatyńskibw[ód] Tałbykurgańska Cukrownia imienia Kiro-waul[ica] Bieriegowaja 93 Rif [Riff] T.

²²⁴ Zob. przypis 215.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona tekstowa].

„[Alma-Ata] 17 XII [19]44 [r.] Najukochańsi Rodzice! Jesteśmy, Bogu dzięki, zdrowi, [i] oby Bóg pozwolił usłyszeć to samo od Was. Oby Bóg nam dopomógł, żebyśmy wkrótce znowu wszyscy byli razem w [warunkach] pokoju. Proszę o natychmiastową odpowiedź. Mnóstwo pozdrowień i ucałowań od Waszych dzieci Emmy i Jetty Silberbach, Chaim Riff.”

Nr 103. List od Salomon Roker [Rokach?]²²⁵ z m. Dżambuł do Juda Mor [Mauer]²²⁶ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 121.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 7/A-A]. [Stempel pocztowy z datą:] Kaz[achska] SSR [...]. 44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów [ulica] Baldachówka 8 Mor [Mauer] Juda.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] K[azachska] SSR [miasto] Dżambuł [ulica] Nabieieżnaja 10.

Roker Salomon.

„9/VIII.44. Kochany wujku Judlu. Po pięciu latach rozłąki szczęśliwie pisze do Ciebie Szlomo. Ponieważ Rzeszów został wyzwolony spod władzy Hitlera piszę tych kilka słów. Chciałbym wiedzieć co u Was słysząc, czy wszyscy żyjecie i czy może wiecie coś o moich rodzicach i siostrze z Przemyśla. Jeśli tak, napiszcie, cokolwiek by to było. My wszyscy jesteśmy zdrowi i chcemy to samo usłyszeć o Was. Bądźcie zdrowi, Szlomo Roker.”

Nr 104. List od Saul [Sala?] Rozenblum [Rosenblumm]²²⁷ z m. Dżambuł do Dr Abraham Taler [Thaler] dla Enghart [Engelhardt] Aron²²⁸ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 313.

²²⁵ Rokach Samuel ur. w 1885 r. w Lubyczy Królewskiej. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Bernardyńskiej 321. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715. Lub: Rokach Szulim ur. w 1925 r. w Rzeszowie, s. Abrahama (ur. w 1897 r. w Przemyślu, s. Szulima i Feigi Kupiec) i Etki z d. Wagschal (ur. w 1894 r. w Błędowej Tyczyńskiej, c. Józefa i Chaji Gitli z d. Bodner). Rodzeństwo: Izrael ur. w 1927 r., Mendel ur. w 1929 r., Hersch ur. w 1931 r., Izak ur. 1936 r. Do 1924 r. mieszkali w Przemyślu, a w latach 30–40. w Rzeszowie pod adresem Plac Wolności 10. APRz. Akta miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3929, s. 67-68.

²²⁶ Mauer Juda ur. w 1880 r. w Rozwadowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Baldachówka 390 wraz z Blimą ur. w 1880 r., Chielem ur. w 1902 r., Chają ur. w 1904 r., Sarą ur. w Rozwadowie w 1908 r., Sechają ur. w Rozwadowie w 1909 r., Leją ur. w 1910 r. w Rozwadowie, Anną ur. w 1919 w Rzeszowie. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

²²⁷ Rosenblum Sala ur. w 1901 r. w Rzeszowie, gdzie w 1927 r. mieszkała przy ul. Jabłońskiego 1044. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717.

²²⁸ Engelhardt Aron ur. w 1892 r. we Frysztaku, s. Samuela i Alty Chany z d. Rubenfeld. Żona Regina ur. w 1896 r. w Dębicy, c. Naftalego i Chaji z d. Bernstein. Dzieci: Jetka ur. w 1921 r. w Tarnowie, Chaja ur. w 1929 r. w Tarnowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Zamkniętej 3. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3881, s. 353-354.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Stempel pocztowy z datą:] (nieczytelny).

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska m[ia]sto Rzeszów ul. Matejki 10 Dr Taler [Thaler] Abraham dlaEnglhart [Engelhardt] Aron.

[Nadawca cyrylicą:] Kaz[achska] SSR [miasto] Dżambuł ul. Woroszyłowa 67 Rozenblum [Rosenblumm] Saul.

„Z Bożą pomocą, 2/1 1945. Szanowny Panie doktorze Thaler, zwracam się z uprzejmą prośbą, aby udzielił mi Pan informacji o moim wuju i ciotce, którzy mieszkali w Rzeszowie i mieli sklep galanteryjny. Przede wszystkim chciałbym wiedzieć, jak się miewają. Proszę przekazać im tę kartkę z moim adresem. Bardzo Panu dziękuję. Pański oddany, Rosenblum. Kochani wuju i ciciu, Aronie i Rywko Ringelhert. Pisze do Was syn Waszego brata i szwagierki. Jak się powodzi Wam i całej rodzinie w Dębicy? Może wiecie coś o moich kochanych rodzicach w Nowym Sączu? Być może są u Was w Rzeszowie ludzie z Nowego Sącza, którzy wiedzą coś o moich kochanych rodzicach, np. Pinchas Rosenblum z ulicy Heleny. Albo być może są tam ludzie z Dębicy, rodzina Bejli Bernsztajn i Mendla Bernsztajna? Proszę mnie z nimi skontaktować. Z wyrazami szacunku i najlepszym pozdrowieniem, Saul Rosenblum.”

Nr 105. List od Saul Rozenblum [Rosenblum]²²⁹ z m. Dżaambuł do Dr Abraham Taler [Thaler]²³⁰ w Rzeszowie, sygn.. 82, k. 104.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1590. [Stempel pocztowy z datą:] DżambułKaz[achska] SSR [...] 14.2.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul. Matejki 10 Dr Taler [Thaler] Abraham.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Kaz[achska] SSR [miasto] Dżambuł [ul.] Woroszyłowa 67 Rozenblum [Rosenblum] Saul.

„Z Bożą pomocą, dzień pierwszy czytania paraszy Mikec [5]705, 10/2 1944. Kochani wuju, ciciu i kuzynie [...], oto co jest napisane!! Pisałem do Was już kilka razy i nie otrzymałem odpowiedzi, dlatego dowiedziałem się o adres pana doktora Thalera, oby żył długie lata. Teraz piszę na jego adres i grzecznie proszę Pana doktora, aby był tak dobry i przekazał Wam mój list. Bądźcie tak dobrzy i napiszcie mi co u Was słychać i co słychać u całej rodziny Bernsztajnow z Dębicy. Może wiecie coś o naszych kochanych rodzicach, oby żyli długie lata, z Nowego Sącza? Proszę o jak najszybszą odpowiedź, jeśli to możliwe telegramem, bardzo proszę. Jestem tutaj z moją k[ochaną] żoną, k[ochanymi] dziećmi, oby żyli długie lata, i trzema k[ochanymi] braćmi Mendlem, Josefem i Benjaminem, oby żyli długie lata, a także szwagrem, bratem

²²⁹ Rosenblum Sala (zob. przypis 193).

²³⁰ Zob. przypis 17.

żony. Jesteśmy, Bogu dzięki, wszyscy zdrowi. Oby dobry Bóg pomógł, abyśmy dostali wiadomość od Was, a także od k[ochanych] rodziców, oby żyli długie lata. Obyśmy się zobaczyli. Również Hersz Lisze z Dębicy jest tu niedaleko. Też jest zdrowy. Bogu niech będą dzięki. Pozdrawiamy wszystkich serdecznie i mamy nadzieję na wieści od Was. Saul Rosenblum. Bardzo prosimy dra Thalerę o odnalezienie rodziny Arona Engelherta i jego żony Ryfki Engelhert. Mieli oni w Rzeszowie sklep z galanterią. Dziękujemy, Rosenblum.”

Nr 106. List od Fajwel [Feiwe] Rot [Roth] z m. Dżambuł do Ebert Gedalia²³¹ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 108.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Stempel pocztowy z datą:] Dżambuł [...]4. [Dopisek ołówkiem kopiowym po polsku:] nie żyje.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska wojew[ództwo] Lwowski obw[ód] mias[to] Rzeszów ul[ica] Kolejowa Nr 3 Ebert Gedalia.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Kaz[achska] SSR [miasto] Dżambuł [ulica] Stalina Nr 111 Rot [Roth] Fajwel [Feiwe].

„Z Bożą pomocą, Piąty dzień czytania paraszy Waetchanan. Dżambuł, 3/VIII.1944. Moi najukochańsi! Dziś w radiu podawali, że Rzeszów został zajęty przez naszą Armię Czerwoną, dlatego spieszę Wam donieść, że znajduję się tu z Dwojrą i Dawidem²³², oby żyli [długie lata]. Jesteśmy Bogu dzięki zdrowi i dobrze się nam powodzi. Mamy nadzieję wkrótce Was zobaczyć. Tymczasem jednak, od razu po otrzymaniu tej kartki, zatelegrafujecie do mnie oraz napiszcie list i wyczerpująco poinformujecie jak Wam się wiedzie, a także co porabia moje rodzeństwo. Jeśli Bóg da, spotkamy się wszyscy w zdrowiu. Pozdrawiam serdecznie z Dwojrą i Dawidem, oby żyli [długie lata], i życzymy sobie szybkiego spotkania z Wami. Fajwisz Roth.”

Nr 107. List od Wolf Rubin²³³ z m. Kizil Orda do Chana Elbaum [Ehlbaum] w Rzeszowie, sygn. 81, k. 83.

²³¹ Ebert Gedalie ur. w 1888 r. w Błażowej, s. Samuela i Chaji z d. Klein. Kupiec. Żona Sure z d. Stolbach (ur. w 1888 r. w Leżajsku, c. Chaji z d. Stolbach). Dzieci: Jakób ur. w 1910 r. w Leżajsku, Ester Beile ur. w 1912 r. w Błażowej, Abraham ur. w 1917 r. w Błażowej, Frieda Debora ur. w 1919 r. w Błażowej, Ida ur. w 1921 r. w Błażowej, Paula ur. w 1922 r. w Berlinie. Rodzina mieszkała w Błażowej, w latach 1936–1938 w Tarnobrzegu przy ul. Jachowicza 6, a następnie w Rzeszowie przy ul. Grodzisko 11. APRZ. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3881, s. 13-14.

²³² Roth Dwojra Ettel z d. Brod ur. w 1909 r. w Rudniku nad Sanem, c. Marjem z d. Brod. Żona kupca Israela Nachemie (ur. w 1903 r. w Krynicy, s. Barucha i Beili z d. Zimmerbaum). Dzieci: Hirsch ur. w 1934 r. w Rzeszowie, Dawid ur. w 1939 r. w Rzeszowie. Do 1934 r. mieszkali w Piwnicznej, pow. Nowy Sącz, a w latach 30. w Rzeszowie przy ul. Rzeźnicza 2. APRZ. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3929, s. 329-330.

²³³ Wolf Rubin Rudolf ur. w 1935 r., s. Majera (szewc, ur. w 1900 r., s. Benjamina i Rywki z d. Grisinger) i Mali z d. Schönwetter (ur. w 1907 r., c. Wolfa i Debory z d. Keller). Rodzeństwo: Aleksander ur. w 1938 r., Cecylia ur. w 1938 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Kopernika 165, a latach 30-40. w Rzeszowie przy ul. Batorego 13, a następnie przy ul. Kazimierza 4. APRZ. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3952, s. 255-256.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Stempel pocztowy z datą:] [...] Kaz[achski] ob[wód] 11.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Lwowski obw[ód]/[Małopolska] Rzeszów ul. Grotgера 4 Elbaum [Ehlbaum] Chana.

[Nadawca cyrylicą:] Kaz[achska] SSR Kiził Orda [Kzyzyłorda] [ulica] Niekrasowa 37 Wolf R.

„Z Bożą pomocą, 9/8. Kochana siostr²³⁴, Spieszę Ci donieść, że znajdujemy się w Azji Środkowej i jesteśmy Bogu dzięki zdrowi. Proszę, poinformuj mnie, jak się miewają kochana Matka²³⁵ i całe rodzeństwo. Mam nadzieję wkrótce się z Wami zobaczyć. Proszę pozdrów wszystkich znajomych. Do Lichta i Kulika już napisałam. Pozdrawiam, Rubin Wolf [?].”

Nr 108. List od Wolf Ruben²³⁶ do Ch[...] Wilkenfeld²³⁷, sygn. 81, k. 419.

„Z Bożą pomocą, 8/8. Szanowna Pani Ch[...] Wilkenfeld, Bardzo Panią proszę o napisanie mi kilku słów co słyhać u mojej k.[ochanej] Matki i rodzeństwa²³⁸, gdzie się znajdują i co słyhać u Pani. Pozdrawiam Ruben Wolf.”

Nr 109. List od Pinkus Szainman [Scheinmann] z Samarkandy do Szymon Szarf [Scharf]²³⁹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 376.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój

²³⁴ Wolf Cecylia ur. w 1938 r., c. Mali z d. Schönwetter (ur. w 1907 r. c. Wolfa i Debory z d. Keller) i Majera (ur. w 1900 r. w Zawadce, pow. Turka, s. Benjamina i Rywki z d. Gisinger). Ojciec szewc. Rodzeństwo: Rubin Rudolf ur. w 1935 r. w Rzeszowie, Aleksander ur. w 1938 r. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Batorego 13, a następnie przy ul. Kazimierza 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3952, s. 255-256.

²³⁵ Mała z d. Schönwetter (ur. w 1907 r., c. Wolfa i Debory z d. Keller). Mąż Majer (szewc, ur. w 1900 r., s. Benjamina i Rywki z d. Grisinger). Dzieci: Wolf Rubin Rudolf ur. w 1935 r., Aleksander ur. w 1938 r., Cecylia ur. w 1938 r. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Batorego 13, a następnie przy ul. Kazimierza 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3952, s. 255-256.

²³⁶ Wolf Rubin Rudolf (zob. przypis 198).

²³⁷ Wilkenfeld Chaja z d. Pfeffer, ur. w 1875 r., c. Joela i Beili z d. Sternheim. Kupcowa. Wdowa po Samuelu. Dzieci: Estera Mała ur. w 1909 r., Bella ur. w 1905 r., Hania Mindel ur. w 1909 r. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 300, a w latach 30–40. przy ul. Krętej 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3951, s. 245-246.

²³⁸ Mała z d. Schönwetter ur. w 1907 r., c. Wolfa i Debory z d. Keller. Mąż Majer, szewc, ur. w 1900 r., s. Benjamina i Rywki z d. Grisinger. Dzieci: Wolf Rubin Rudolf ur. w 1935 r., Aleksander ur. w 1938 r., Cecylia ur. w 1938 r. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Batorego 13, a następnie przy ul. Kazimierza 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3952, s. 255-256.

²³⁹ Scharf Simon s. Izakai Scheindli z d. Rimler, ur. w 1890 r. w Sokołowie, żonaty z Chaje Mała z d. Helen (c. Salomona i Racheli z d. Goldberg, ur. w 1890 r. w Rzeszowie). Czapnik. Dzieci: Janina Rozalia ur. w 1919 r., Rachela ur. w 1928 r. Do 1918 r. mieszkali w Sokołowie, w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Mickiewicza 75, a następnie przy Naruszewicza 5 m. 13. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3932, s. 357-358.

adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...] 13.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów [ul.] Mickiewicza Szarf [Scharf] Szymon.

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR [miasto] Samarkanda [ul.] Karatepinskaja 17 Szainman [Scheinmann] Pinkus.

„Z Bożą pomocą, Samarkanda, Tisza be-Aw (5)704 (30.VII.1944). Szanowny Przyjacielu reb Szymonie Szarfie, obyś żył długie lata, Rzeszów. Jako że wkrótce Wasze miasto zostanie zajęte przez Armię Czerwoną, zwracam się do Was z prośbą, abyście mnie poinformowali o Waszym życiu i zdrowiu. Nazywam się Pinchas Szajnman, najmłodszy syn Herszla Szajnmana z Krakowa. Znajduję się w Samarkandzie z moją żoną, oby żyła długie lata. Może macie jakieś wiadomości o moich rodzicach, oby żyli długie lata, i całej mojej rodzinie. Do 1941 r. znajdowali się, w wyniku przesiedlenia, w Dąbrowie koło Tarnowa. Może jesteście w stanie skontaktować się z nimi. Napiszcie mi wszystko dokładnie. Co porabiają Wasza żona i córka²⁴⁰, oby żyły długie lata. Mamy nadzieję usłyszeć od Was dobre wieści, jak również od całej rodziny. Oczekujemy rychłej odpowiedzi. Z podziękowaniami [...] Pinchas i Szoszana Szajnman.”

Nr 110. List od Pinkus Szainman [Scheinmann] z Samarkandy do Szymon Szarf [Scharf]²⁴¹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 376.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...] 13.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów [ul.] Mickiewicza Szarf [Scharf] Szymon.

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR [miasto] Samarkanda [ul.] Karatepinskaja 17 Szainman [Scheinmann] Pinkus.

„Z Bożą pomocą, Samarkanda, Tisza be-Aw (5)704 (30.VII.1944). Szanowny Przyjacielu reb Szymonie Szarfie, obyś żył długie lata, Rzeszów. Jako że wkrótce Wasze miasto zostanie zajęte przez Armię Czerwoną, zwracam się do Was z prośbą, abyście mnie poinformowali o Waszym życiu i zdrowiu. Nazywam się Pinchas Szajnman, najmłodszy syn Herszla Szajnmana z Krakowa. Znajduję się w Samarkandzie z moją żoną, oby żyła długie lata. Może macie jakieś wiadomości o moich rodzicach, oby żyli długie lata, i całej mojej rodzinie. Do 1941 r. znajdowali się, w wyniku przesiedlenia, w Dąbrowie koło Tarnowa. Może jesteście w stanie skontaktować się z nimi. Napiszcie mi wszystko dokładnie. Co porabiają Wasza żona i córka²⁴², oby żyły długie lata.

²⁴⁰ Scharf Chaje Mala z d. Helen (c. Salomona i Racheli z d. Goldberg, ur. w 1890 r. w Rzeszowie). Czapnik. Dzieci: Janina Rozalia ur. w 1919 r., Racheli ur. w 1928 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3932, s. 357-358.

²⁴¹ Scharf Simon (zob. przypis 204).

²⁴² Scharf Chaje Mala z d. Helen (c. Salomona i Racheli z d. Goldberg, ur. w 1890 r. w Rzeszowie). Czapnik. Dzieci: Janina Rozalia ur. w 1919 r., Racheli ur. w 1928 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3932, s. 357-358.

Mamy nadzieję usłyszeć od Was dobre wieści, jak również od całej rodziny. Oczekujemy rychłej odpowiedzi. Z podziękowaniami [...] Pinchas i Szoszana Szajnman.”

Nr 111. List o Abram Szeps z m. Dżambuł do Tobiasz Szeps w Rzeszowie, sygn. 81, k. 100.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 12/T]. [Pieczęć pocztowa listu poleconego (alfabetem europejskim):] [R] Dchambai Nr 197. [Pieczęć pocztowa listu poleconego po francusku:] Recommandé, [odręcznie:] N 194. [Stempel pocztowy z datą:] Dżambaj Samarkand[zki obwód] 17.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów [ul.] Marszałkowska Nr 27 Szeps [Scheps] Tobiasz.

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR Samarkandzki Obwód r[ejo]n Dżambaj Rozjazd. [mijanka] 69 Szeps [Scheps] Abram Poste restante.

„Rozjezd 69. Najukochańsi rodzice! Pragnę Was poinformować, że jesteśmy zdrowi i to samo życzymy sobie usłyszeć o Was. Kochani rodzice, proszę Was, abyście napisali mi w jak się miewacie. Co porabiają rodzice Esti? Napiszcie mi wszystko dokładnie, czy żyją i w ogóle o całej naszej rodzinie. Kochani rodzice, mamy nadzieję, że wkrótce się zobaczymy. Więcej nic nowego. Pozdrawiam Was, moich braci i siostry i znajomych. Pozdrawiam Was wszystkich, Wasz syn, A. Szeps.”

Nr 112. List od Chaskiel Szildkraut [Schildkraut]²⁴³ z m. Sedniew do Jakob Szildkraut [Schildkraut]²⁴⁴ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 226.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”.

[Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 42/M]. [Stempel pocztowy z datą:] SedniewCzernich[owski] obw[ód] 7.10.44.

[Adresat polsku:] Polska Rzeszowie [Rzeszów] ulica Jabłońska [Jabłońskiego] Nr 5 Szildkraut [Schildkraut] Jakob.

[Nadawca cyrylicą:] Poczta Sedniew Sowchoz im[ien]ia Czkałowa Czernichowski obw[ód] Czernichowski rejon Szildkraut [Schildkraut] Chaskiel.

²⁴³ Schildkraut Chaskel Lipa ur. w 1891 lub 1893 r. w Żurawnie, s. Jakuba Naftalego i Basi Hanci z d. Schildkraut. Berta Schildkraut z d. Nussbaum ur. w 1891 r. w Rzeszowie, c. Leisora i Mariem z d. Keller. Mąż Schildkraut Chaskel Lipa ur. w 1891 lub 1893 r. w Żurawnie, s. Jakuba Naftalego i Basi Hanci z d. Schildkraut. Dzieci: Maria Debora ur. w 1924 r. w Rzeszowie, Jakób Naftali ur. w 1926 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grottgera 864. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3933, s. 139-140.

²⁴⁴ Schildkraut Jakob ur. w 1926 r., s. Jakuba Naftalego i Basi Hanci z d. Schildkraut. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grottgera 864, a w latach 30–40. przy ul. Kołłątaja 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3933, s. 139-140.

„Czkałow, 6/10 44. Kochana Berto²⁴⁵ i drogie, kochane dziecieczki! Pisałem do Was jeszcze z domu inwalidów. Mam nadzieję, że wszyscy jesteście zdrowi. Bogu dzięki, że wreszcie pozbyliśmy się tego bandyty Hitlera. Bardzo Was proszę abyście, jeśli to możliwe, natychmiast wysłali do mnie telegram. Może uda się wydostać mnie stąd. Jest tu ze mną pewien Warszawski Szimen, szwagier zięcia Wandera-Kellera. Pozdrówcie go od niego. Pozdrawiam i całuję Was po stokroć, Wasz kochający i niezapomniany ojciec i mąż, Chaskel Szildkraut.”

Nr 113. List od Chaskel Szildkraut [Schildkraut]²⁴⁶ z m. Siedniew do Jakub Szildkraut [Schildkraut]²⁴⁷ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 326.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 30/K]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Stempel pocztowy z datą:] SiedniewCzernichow[ski] obw[ód] ...3.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Jabłońskiego Nr 5 Szildkraut [Schildkraut] Jakub.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Czernichowski obw[ód] poczta Siedniew Sowchoz [imienia] Czkałowa.

„7 III 45. Najukochańsza Berto i kochane, najdroższe dziecieczki! Bardzo mnie dziwi, moi kochani, że po tylokrotnym pisaniu nie otrzymałem od Waszadnego znaku życia. Proszę Was bardzo, abyście od razu po odebraniu tej kartki zatelegrafowali do mnie. Chwała Bogu dobrze mi sięwiedzie. Mówią tutaj, że wkrótce pojedziemy do domu. Mam nadzieję, że z Bożą pomocą spotkamy się wszyscy w zdrowiu i radości. Zbliży się Pesach, więc życzę wam wesołych, koszernych i zdrowych świąt. Proszę, nie kaźcie mi długo czekać na list. Pozdrawiam i całuję Was po wielokroć. Wasz kochający i niezapomniany ojciec i mąż, Chaskel. Pozdrawiam krewnych i znajomych. Proszę, odpowiedzcie szybko. Szildkraut [Schildkraut] Chaskel.”

Nr 114. List od Chaskiel Szylidkraut [Schildkraut]²⁴⁸ z m. Tawda do Jakob Szylidkraut [Schildkraut] z Rzeszowa, sygn. 81, k. 242.

²⁴⁵ Berta Schildkraut z d. Nussbaum ur. w 1891 r. w Rzeszowie, c. Leisora i Mariem z d. Keller. Mąż Schildkraut Chaskel Lipa ur. w 1891 lub 1893 r. w Żurawnie, s. Jakuba Naftalego i Basi Hanci z d. Schildkraut. Dzieci: Maria Debora ur. w 1924 r. w Rzeszowie, Jakób Naftali ur. w 1926 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grottgera 864, a w latach 30–40. przy ul. Kołłątaja 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3933, s. 139-140.

²⁴⁶ Schildkraut Chaskel. Zob. przypis 245.

²⁴⁷ Schildkraut Jakub. Zob. przypis 209.

²⁴⁸ Schildkraut Chaskel Lipa ur. w 1891 lub 1893 r. w Żurawnie, s. Jakuba Naftalego i Basi Hanci z d. Schildkraut. Berta Schildkraut z d. Nussbaum ur. w 1891 r. w Rzeszowie, c. Leisora i Mariem z d. Keller. Mąż Schildkraut Chaskel Lipa ur. w 1891 lub 1893 r. w Żurawnie, s. Jakuba Naftalego i Basi Hanci z d. Schildkraut. Dzieci: Maria Debora ur. w 1924 r. w Rzeszowie, Jakób Naftali ur. w 1926 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grottgera 864. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3933, s. 139-140.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 12972. [Pieczętka listu poleconego (cyrylicą; odwrócona):] Z[akaznoje] Nr 857 [...] [U góry dopisano odręcznie po rosyjsku:] Polecony. [W górnym rogu dopisano odręcznie po polsku:] nie żyje.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów Lwowski obwód ul. Jabłńskaja [Jabłońskiego] Nr 5 Szyldkraut [Schildkraut] Jakob.

Nadawca cyrylicą:] Swierdłowski Obwód mias[to] Tawda Dom Inwalidów Szyldkraut [Schildkraut] Chaskiel.

Tawda, [...] ²⁴⁹ 1944. Kochana Berto i drogie [dzieci]. W końcu po pięciu latach [...] oswobodzeni od tego bandyty Hitlera. Mam nadzieję, że ta kartka spotka Was w zdrowiu i radości. Jeśli to możliwe natychmiast mi zatelegrafujcie. Ja jestem Bogu dzięki zdrowy, przebywam w domu inwalidów. Pozdrawiam i całuję Was po tysiącokroć, Wasz oddany ojciec i mąż.

Nr 115. List od Ch[askiel] Szildkraut [Schildkraut] ²⁵⁰ z m. Sedniew do Jakub Szildkraut [Schildkraut] ²⁵¹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 244.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 84/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Stempel pocztowy z datą:] Sedniew Czernich[owski] obw[ód] 28.12.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Rzeszowski obw[ód]/Województwo Rzeszowskie m[iasto] Rzeszów ul. Jabłońskiego Nr 5 Szildkraut [Schildkraut] Jakob.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Czernichowski obw[ód]/Województwo Czernichowskie Poczta Sedniew Sowchoz im[ienia] Czkałowa Szildkraut [Schildkraut] Ch[askiel]. „26/12 944. Kochana Berto i dziateczki! Jestem bardzo zaniepokojony. Już tak wiele razy pisałem i nie otrzymałem żadnej odpowiedzi. Proszę Was bardzo napiszcie do mnie natychmiast, moje oczy są stale mokre od łez. Ja dzięki Bogu jestem zdrowy i mam nadzieję, że ta kartka również Was spotka w zdrowiu. Powodzi mi się tu całkiem dobrze. Zatelegrafujcie do mnie natychmiast, a prześlę pieniądze. Pozdrawiam i całuję Was wszystkich, Wasz oddany i niezapomniany ojciec i mąż. Pozdrowcie wszystkich znajomych, Chaskel.”

²⁴⁹ [...] oznacza ubytek w tekście.

²⁵⁰ Schildkraut Chaskel. Zob. przypis 245.

²⁵¹ Schildkraut Jakob ur. w 1926 r. w Rzeszowie, w 1927 r. mieszkał z rodziną przy ul. Grottgera 864. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3933, s. 139-140.

Nr 116. List od Szildkraut [Schüldkraut] Chaskiel²⁵² z m. Tawda do Schüldkraut Jakob²⁵³ z Rzeszowa, sygn. 81, k. 233.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”.

[Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Wierch-Tawda Swierd [łowski obwód] [...]. [U góry dopisano odręcznie po polsku:] nie żyje. [Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska miasto Rzeszów Lwowski obwód ul. Jabłońskiego Nr 5.

Schüldkraut Jakob.

[Nadawca cyrylicą:] Swierdłowski obwód mias[to] Tawda Dom Inwalidów Szylidkraut [Schüldkraut] Chaskiel.

„Tawda, 7.8.1944. Kochana Berto i kochane dzieciaczki! Dzięki Bogu jestem zdrowy, co chciałbym usłyszeć również o Was. Wysłałem do Was już kilka kartek i z niecierpliwością czekam na odpowiedź, moi kochani. Mam nadzieję, że ta kartka spotka Was w szczęściu i zdrowiu. Jeśli to możliwe natychmiast do mnie zatelegrafujcie. Pozdrawiam i całuję Was po tysiackroć. Wasz kochający i niezapomniany ojciec i mąż, Chaskel Szildkraut.”

Nr 117. List od Chaskiel Szildkraut [Schildkraut]²⁵⁴ z Sowchoz [imienia] Czkałowa do Jakub Szildkraut [Schildkraut]²⁵⁵ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 377.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/K]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Stempel pocztowy z datą:] Siedniew Czernich[owski] obw[ód] [...] ...3.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Jabłońskiego Nr 5 Szildkraut [Schildkraut] Jakob.

[Nadawca cyrylicą:] Czernichowski obw[ód] poczta Siedniew Sowchoz [imienia] Czkałowa Szildkraut [Schildkraut] Chaskiel.

²⁵² Schildkraut Chaskel Lipa. Zob. przypis 213.

²⁵³ Schildkraut Jakób Naftali ur. w 1926 r. w Rzeszowie, s. Chaskla Lipy (ur. w 1891 lub 1893 r. w Żurawnie, s. Jakuba Naftalego i Basi Hanci z d. Schildkraut) i Berty Schildkraut z d. Nussbaum ur. w 1891 r., w Rzeszowie, c. Leisora i Mariem z d. Keller. Dziecko: Maria Debora ur. w 1924 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grottgera 864, a w latach 30–40 przy ul. Kołtątaja 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3933, s. 139-140.

²⁵⁴ Schildkraut Chaskel ur. w 1893 r. w Żurawnie, s. Jakóba Naftalego i Basi z d. Schildkraut. Inwalida. Mieszkał w 1927 r. przy ul. Grottgera 864 wraz z żoną Bertą z d. Nussbaum, ur. w 1891 r. c. Leizora i Mariem z d. Keller w Rzeszowie, Manią – Marią Deborą ur. w 1924 r., Jakubem Naftalim ur. w 1926 r. W latach 30–40. mieszkali przy ul. Grottgera 1. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3933 s. 139-140.

²⁵⁵ Schildkraut Jakob ur. w 1926 r. w Rzeszowie, w 1927 r. mieszkał z rodziną przy ul. Grottgera 864. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3933, s. 139-140.

„21/III 945 Kochana Berto²⁵⁶ i kochane dzieciaczki! Bardzo mnie dziwi, moi drodzy, że już tyle razy do Was pisałem i do dziś nie otrzymałem od Was żadnej odpowiedzi. Jestem dlatego bardzo zaniepokojony. Mam nadzieję, że kiedy ta kartka do Was dotrze, będę już w domu, ponieważ mówi się tutaj, że 15 kwietnia pojedziemy do domu. Oby Wszechmogący pomógł i zobaczę Was w dobrym zdrowiu i radosnych. Czy dostaliście coś z Ameryki? Ja dostaję bardzo rzadko. Bardzo Was proszę, napiszcie do mnie natychmiast, żebym nie musiał się martwić. Na dziś już nic więcej. Życzę Wam koszerne i wesołego święta Pesach. Dziś kupiłem już mąkę i będziemy wypiekać mace. Niech Bóg pomoże, abyśmy razem mogli ją jeść w zdrowiu. Obyśmy spotkali się zdrowi. Pozdrawiam i całuję Was tysiąc razy. Pozdrówcie wszystkich krewnych i znajomych. Kochający Was ojciec i mąż Jecheskiel [Schildkraut]. Proszę, odpowiedzcie natychmiast.”

Nr 118. List od M.B. Szlejszstejn [Schleifstein] z m. Miljutynskaja do Pepi Siegel²⁵⁷ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 213.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] (nieczytelny).

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów Obw[ód] Lwowski ul. Baldachówka 8 Siegel Pepi.

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR Samarkand[ski] obw[ód] St[acja] Miljutynskaja ul. Woroszyłowa 169 Szlejszstejn [Schleifstein] M.B.

„Miljutynska, 18/VIII 44. Moi kochani! Odkąd oswobodzono nasze rodzinne strony każdego dnia piszemy kartkę. Co u Was słychać? Czy wszyscy jesteście zdrowi? My Bogu dzięki cieszymy się dobrym zdrowiem. Jest tutaj Ecia z mężem i dzieckiem, teść z Raszką oraz Szyja. Abramcie z bratem Lejbiszem i jego rodziną są w Samarkandzie, gdzie mieszka również wuj Josef. Napiszcie do Kańczugi, aby dostać list od ojca. Pozdrawiam Was wszystkich serdecznie i całuję, Wasz Wolf.”

Nr 119. List od Mosze Chaim Zemler Szmidt z m. Semipałatyńsk do Dr [Abraham] Taler [Thaler]²⁵⁸ w Rzeszowie, sygn. 82, k. 164.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach dru-

²⁵⁶ Schildkraut Berta z d. Nussbaum ur. w 1891 r., c. Leizora i Mariem z d. Keller w Rzeszowie. Żona Chaska ur. w 1893 r. w Żurawnie, s. Jakóba Naftalego i Basi z d. Schildkraut. Wraz z dziećmi: Manią – Marią Deborą ur. w 1924 r., Jakubem Naftalim ur. w 1926 r. mieszkała w 1927 r. przy ul. Grottgera 864, a w latach 30–40. przy ul. Grottgera 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3933 s. 139-140.

²⁵⁷ Siegel Pepi z d. Winer ur. w 1899 r. w Łańcucie, c. Isaaka i Lei. Żona Józefa ur. w 1900 r. w Cieszanowie, s. Nuchym i Ruchli z d. Sternlicht. W latach 30–40. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Grottgera 6a. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3935, s. 43-44.

²⁵⁸ Zob. przypis 17.

kowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1590. [Stempel pocztowy z datą:] Semipałatyńsk Kazach[ska] SSR [...] 14.11.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów [ul.] Matejki Nr 10 Dr [Abraham] Taler [Thaler].

[Nadawca cyrylicą:] Kaz[achska] SSR mias[to] Semipałatyńsk ul. Gogola Nr 16 Szmidt [Schmidt] Moisej N.

„Semipałatyńsk, 10.11.1944. Drogi towarzysz Thaler! Słyszałem, że znajduje się Pan w Rzeszowie. Pisałem już kilka razy i mam nadzieję otrzymać od Pana odpowiedź. Czy jest Pan z żoną i synem? Proszę napisać mi wyczerpującą odpowiedź. Niech nawet będzie smutna prawda. Jestem tu z moją rodziną, jesteśmy wszyscy zdrowi. Czy wie Pan coś o moim wuju Jakubie Szmidcie²⁵⁹? On został w Rzeszowie. Zysła Zylber znajduje się w ZSRR i jest zdrowa. Pozdrawiam Pana i czekam na odpowiedź. Mosze Chaim Zemler Szmidt²⁶⁰.”

Nr 120. List od Mosze Chaim Zemler Szmidt z m. Semipałatyńsk do Dr A[braham] Taler [Thaler] w Rzeszowie, sygn. 82, k. 175.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1014. [Stempel pocztowy z datą:] Semipałatyńsk [...] 9.12.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów [ul.] Matejki 10 Dr A[braham] Taler [Thaler].

[Nadawca cyrylicą:] Kaz[achska] SSR mias[to] Semipałatyńsk ul. Gogola Nr 16 Szmidt [Schmidt] Moisej Nisenowicz.

„Semipałatyńsk, 6/XII 1944. Towarzyszu Thaler, Dowiedziałem się, że przeżył Pan wojnę, Bogu niech będą dzięki. Ja znajduję się w Semipałatyńsku wraz z rodziną i jesteśmy wszyscy zdrowi. Wysłałem do Pana już trzy kartki i nie otrzymałem odpowiedzi. Proszę do mnie napisać, czy może wie Pan jak się miewamój wuj Jakub Szmidt²⁶¹. Proszę o list. Pozdrawiam i oczekuję na odpowiedź. Mosze Chaim Zemler Szmidt.”

²⁵⁹ Schmidt Jakub ur. w 1879 r. w Rzeczycy Długiej/Tarnobrzeg. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 491 przy ul. Kościuszki 20-21. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

²⁶⁰ Schmidt Meilech ur. w 1922 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Ogrodowej 587 przy ul. Kościuszki 20-21. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716. Mariem Gitel z d. Rosenzweig ur. w 1887 r. w Rzeszowie, c. Simona Dawida i Perli. Syn: Chaim Chiel ur. w 1912 r. w Rzeszowie. Do 1905 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Słowackiego, w 1927 r. ul. Baldachówka 572, a w latach 30-40. ul. Baldachówka 9. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3904, s. 141-142.

²⁶¹ Zob. przypis 260.

Nr 121. List od Simcha Szprung [Sprung] z Buchary Uz[becka] SSR do Berty Grosser [Gross?]²⁶², sygn. 80, k. 115.

Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczaniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 6/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Buchara [...] 8.44. [U góry dopisano odręcznie: Registrit (polecony)].

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Krakowski obw[ód]/Krakowskie woj[ewództwo] m[ia]sto Rzeszów [ulica] Grunwaldzka Nr 2 Grosser Berta.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Uz[becka] SSR [miasto] Buchara [ulica] Łomannyj Nr 1 Szprung [Sprung] Simcha.

„Z Bożą pomocą, Trzyście atrybutów miłosierdzia! Moi drodzy! Jakże chciałbym, aby ten list [...] przekazać [...] i tym samym spełnić wszystkie nasze stęsknione życzenia. W tym wypadku chciałbym Was zapytać, co się dzieje z moimi rodzicami, a także z całym moim rodzeństwem. Jak się teraz miewają? Obyśmy doznali szczęścia usłyszenia [wieści] od Was i od wszystkich moich krewnych. Tęskniący za Wami Symcha. Golda, Sonia [Tonia?] z Ester²⁶³ kontaktowali się ze mną kilka razy.”

Nr 122. List od Chuns [Huns] Szyf [Schiff] z Samarkandy do Pinkus Minc [Münz]²⁶⁴, sygn. 81, k. 232.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1001. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...] 8.8.44. [Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Lwowski obwód Rzeszów ul. Grunwaldzka 15 Minc Münz] Pinkus.

[Nadawca cyrylicą:] miasto Samarkanda ul. Dinawskaja 37 Chuns [Huns] Szyf [Schiff]. „Z Bożą pomocą, Mocej szabat kodesz, parasza Wa`etchanan, rok 704 według skró-

²⁶² Gross Berta ur. w 1925 r. w Woli Rafałowskiej, c. Markusa (ur. 1894 w Handzlówce, s. Mozeza i Beili z d. Sielzechner) i Marii Machli (ur. w 1898 r. w Woli Rafałowskiej, c. Hersch i Estery z d. Rubinfeld). Rodzeństwo: Mozes ur. w 1923 r. w Przemyślu. Do 1927 r. rodzina mieszkała w Woli Rafałowskiej, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Skarbowej 13, m. 3. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3889, s. 124-125.

²⁶³ Rodzina Sprung ur. w 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Kreczmera 779 wraz z Willym ur. w 1895 r. w Sieniawie, Tonią ur. w 1901 r., Salą ur. w 1910 r., Sabiną ur. w 1898 r., Leją ur. w 1912 r., Leibisch ur. w 1905 r., Getzel (żonaty) ur. w 1867 r., Friedą (zamężna) ur. w 1875 r., Abrahamem ur. w 1902 r., Sabiną (zamężna) ur. w 1891 r. w Sieniawie, Feiwalem (żonaty) ur. w 1890 r. w Sędziszowie. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

²⁶⁴ Być może Münz Pinkas ur. w 1884 r. w Rzeszowie (s. Szymona Tobiasza i Tolzy z d. Wang). Żonaty z Sarą z d. Engelder, c. Mojżesza i Tauby z d. Klausner, ur. w 1883 r. w Nowym Sączu. Kupiec. Zamieszkiwali w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 316 wraz z Tolzą ur. w 1853 r. (matka), Miną ur. w 1903 r., Eberem ur. w 1904 r., Lidią ur. w 1907 r., Mozesem ur. w 1909 r., Ernestyną Chają ur. w 1911 r., Markusem ur. w 1880 r. Później mieszkali w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 15. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3916, s. 285-286.

conej rachuby Kochany i drogi wuju, obyś żył długie lata, pierwsza w nocy[?] Proszę o poinformowanie mnie co dobrego słycać u Was i Waszych dzieci i czy macie jakieś wieści od moich k.[ochanych] rodziców i teściów, oby żyli długie lata, ponieważ nie wiem gdzie ich szukać. Jesteśmy, Bogu niech będą dzięki, zdrowi, pracujemy i zarabiamy, Bogu dziękować. Oczekujemy natychmiastowej odpowiedzi telegraficznej [...].”

Nr 123. List od M.D. Szwarz²⁶⁵ z m. Barnauł do Dora Szwarz²⁶⁶ w Rzeszowie, dygn. 81, k. 117.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 16/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Barnauł 8.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ulica Sokoła Nr 1 Szwarz Dora.

[Nadawca cyrylicą:] Ałtajski Kraj mias[to] Barnauł ul[ica] 2-a [Druga] Ałtajska 50 Szwarz M.D.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona tekstowa].

„[Barnauł] Poniedziałek, dnia 7 VIII 1944 [r.] Ukochana Dorciu, powiadamiam Cię, że znajduję się w sowieckiej Rosji. Jestem, dzięki Bogu, zdrowy i tego samego [życzę] Tobie. Chciałbym usłyszeć od Ciebie więcej, [ale] nie mogę do Ciebie pisać. Mam nadzieję, że wkrótce Cię zobaczę, pozdrawiam i całuję Ciebie i kochane moje dzieciaki, moje słodkie serdeczne dzieci. Pozdrów wszystkich znajomych. Nie zapominający o Tobie Markus [Szwarc].”

Nr 124. List od Bernard J. Talgejm [Talheim]²⁶⁷ z m. Ponietajewski Indom [Inwalidny dom do Naftali Rauch²⁶⁸ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 108.

[Złożony w trójkąt list–koperta – strona adresowa] [Dwa okrągłe stemple cenzury wojennej ZSSR 16/M]. [Pieczętka cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 09617. [Stempel pocztowy z datą:] Ponietajewkagork[owski] obw[ód] [...] 18.9.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów Rauch Naftali skład papieru. [Nadawca cyrylicą:] Gorkowskiobw[ód] Szatk[owski] rejon Ponietajewski Indom

²⁶⁵ Szwarz Markus ur. w 1897 r. Mieszkał wraz z Dorą ur. w 1899 r. w Samborzer, Dariań ur. w 1926 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Sokoła 356. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

²⁶⁶ Szwarz Dora ur. w 1899 r. w Samborze, mieszkała wraz z Markusem ur. w 1897 r. i Dariań ur. w 1926 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Sokoła 356. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

²⁶⁷ Thalheim Bernard ur. w 1887 r. w Jarosławiu, s. Joela i Marii z d. Kupferman. Kupiec. Żona Teofila z d. Diamand (ur. w 1889 r., c. Henryka i Natalii z d. Flicker). Dzieci: Henryk ur. w Mielcu w 1915 r., Natalija ur. w 1923 r. Do 1914 mieszkali w Przemyślu. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Sobieskiego 446, a w latach 30–40. przy ul. Sobieskiego m. 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3944 s. 299-300.

²⁶⁸ Rauch Naftali ur. w Sanoku w 1894 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Joselewicza 149. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

[Inwalidny dom (dom dla inwalidów)] Korpus [budynek/skrzydło] Nr 5 Talgejm [Thalheim] Bernard J.

[Złożony w trójkąt list–koperta – strona tekstowa].

„[Gorkowski obwód] 18 IX [1]944 [r.] Wielce Szanowny Panie Rauch! Proszę wybaczyć, że zwracam się do Pana z prośbą, a mianowicie [chodzi o to, że] nie otrzymałem od mojej żony aż do dzisiaj żadnego odzewu na wszystkie moje listy, które napisałem. Będę Panu ogromnie wdzięczny i zobowiązany, jeśli mógłby Pan powiadomić mnie niezwłocznie o sytuacji mojej żony i dzieci²⁶⁹ i gdzie oni właściwie są. Obecnie przebywam w Domu Inwalidów pod [niżej] podanym adresem i proszę uprzejmie o potwierdzenie mi otrzymania tego [listu]. Z góry bardzo dziękuję, pozostaję z szacunkiem i łączę najserdeczniejsze pozdrowienia dla Pana i Pańskiej rodziny. [Bernard] Thalheim. Adres [do korespondencji]: Gorkowskiobw[ód] Szatk[owski] rejon Ponietajewski Indom [Inwalidny dom (dom dla inwalidów)] Korpus [budynek/skrzydło] Nr 5 Talgejm [Thalheim] Bernard J.”

Nr 125. List od Jakub Teller [Thaler?]²⁷⁰ z Gori do Chaim Fraj [Frey] w Rzeszowie, sygn. 81, k. 457.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Wysyłajcie swoją korespondencję za poświadczeniem o doręczeniu”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczęć cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzona przez cenzurę wojskową 08221.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska m[iasto] Rzeszów Fraj [Frey] Chaim.

[Nadawca cyrylicą:] Gruzińska SSR m[iasto] Gori ul. Grapowa 5 Teller Jakub.

„Moce szabat kodesz²⁷¹ Wa`etchanan²⁷², niech jego Skala chroni go i obdarza życiem. Mój drogi przyjacielu rebMeirze, obyś żył długie lata. Bardzo proszę napisać mi, co u Was słyhać i czy macie jakieś wiadomości z Tarnowa[?] [o tym] co tam uczynili mordercy z Żydami. Żyjemy tu ogólnie dobrze i mamy nadzieję otrzymać od Was dobre wieści. [...] Jakub Geller. Prośba do wszystkich Żydów. Kto otrzyma tę kartkę, niech mi udzieli odpowiedzi, co się stało ze wszystkimi Żydami.”

Nr 126. List od Hirsch Teller z m. Dżambuł do S. Bergman. w Rzeszowie, sygn. 81, k. 324.

²⁶⁹ Rodzina Thalheim: Bernard ur. w 1887 r. w Jarosławiu, s. Joela i Marii z d. Kupferman. Kupiec. Żona Teofila z d. Diamand (ur. w 1889 r., c. Henryka i Natalii z d. Flicker). Dzieci: Henryk ur. w Mielcu w 1915 r., Natalija ur. w 1923 r. Do 1914 r. mieszkali w Przemyślu, w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Sobieskiego 446, a w latach 30–40 przy ul. Sobieskiego m. 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3944 s. 299-300.

²⁷⁰ Thaler Salomon Jakub ur. w 1895 r. w Łańcucie, s. Ozjasza i Lei z d. Kalter. Kupiec. Żona Itta z d. Barth (ur. 1893, c. Chamine i Chany z d. Kalber). Dzieci: Sara Frimet ur. w 1923 r. w Wielopolu, Ozjasz ur. 1926 r. w Rzeszowie, Różia ur. w 1928 r. w Rzeszowie, Józef Dawid ur. w 1931 r. w Rzeszowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Gałęzowskiego 186, a w latach 30–40. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Gałęzowskiego 16. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3944, s. 297-298.

²⁷¹ Sobota po zachodzie słońca.

²⁷² 45-tygodniowa porcja czytania Tory, Pwt 3,23-7,11.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1259. [Stempel pocztowy z datą:] DżambułKaz[achski] Obw[ód] 30.3.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Republ[ika]/Polska mias[to] Rzeszów [ul.] Tannenbauma 6 Bergman S.

[Nadawca po polsku:] Kaz[achska] SSR [miasto] Dżambuł [ul.] Staro Taszkienska 49 Teller H[irsz].

„25 III 45. Kochany Szyjo! Otrzymaliśmy Twoją kartkę z 15 października 1944. Bardzo się cieszymy, że uratowałeś się przed nazistowskimi mordercami. Bogu dziękować jesteśmy zdrowi i prosimy, abyś często do nas pisał. Serdecznie pozdrawiam i całuję Was wszystkich, Twój szwagier, C. Bergman²⁷³.”

Nr 127. List od H[irsz] Teller z m. Dżambuł do S. Bergman w Rzeszowie, sygn. 81, k. 325.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Pieczęć z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1259. [Stempel pocztowy z datą:] DżambułKaz[achski] Obw[ód] 1.4.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polsk[a] Republ[ika]/Polska mias[to] Rzeszów [ul.] Tannenbauma 6 Bergman S.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Kaz[achska] SSR [miasto] Dżambuł [ul.] St[aro] Taszk[ienska] 49 Teller H[irsz].

„1.4.1945. Kochany Szyjo, oto co jest napisane! Kilka tygodni temu otrzymaliśmy Twoją kartkę z 15 października ubiegłego roku. Jakże ogromną radość wywołała w nas wiadomość, że jesteś jednym z tych szczęśliwców, którzy cudem uratowali się przed hitlerowskimi bestiami. Piszemy do Ciebie często. Jesteśmy dzięki Bogu zdrowi i mamy nadzieję wkrótce się z Tobą zobaczyć. Pisz do nas często, a z Bożą pomocą otrzymamy od naszych bliskich dobre wieści, że również ocaleni. Myślimy, że z pewnością będziesz w Sączu, a może również w Sosnowcu. Pozdrawiamy serdecznie i całujemy od nas wszystkich. Mocno wierzymy, że wreszcie zobaczymy koniec wojny i Hitlera, imię jego niech będzie wymazane. Cwi Teller.”

²⁷³ Bergman Izaak ur. w 1899 r. w Gorlicach, s. Wolfa i Aary z d. Holländer. Żona Beila. Dzieci: Eljasz ur. w 1931 r. w Rzeszowie, Chaskiel ur. w 1934 r. w Rzeszowie. Do 1931 r. mieszkali w Gorlicach, a następnie w Rzeszowie przy ul. Krótką 1 m. 7. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3869, s. 91-92.

Nr 128. List od Tencer [Tenzer]²⁷⁴, z Georgijewki do Kikinis Refail [Kikenis?]²⁷⁵ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 235.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Georgijewka [...] 16.9.44.

[Adresat cyrylicą:] Polskamias[to] Rzeszów ul. Kolejowa Kikinis Refail.

[Nadawca cyrylicą:] Kazachsk[a] SSR Dżambułsk[i] obw[ód] Kurbansk[i] r[ejo]n w[ieś] Georgijewka ul. Kirpicznyj U[jez]d Tencer [Tenzer] I.

„Z Bożą pomocą [...] Georgewka, Dobrego zapisania i zabezpieczenia²⁷⁶ 8/9 1944. Kochana siostr²⁷⁷ i szwagrze²⁷⁸, obyście żyli długie lata. Po pierwsze donoszę Wam, że jestem Bogu dzięki zdrowy i życzę sobie od Was wkrótce otrzymać dobre wieści o Waszym zdrowiu i [...] donieść o tym, jak się mają moja k.[ochana] żona i dzieci, a także rodzice. Czekam na list od Was wkrótce. Pozdrawiam Was serdecznie każdego z osobna i życzę Wam, abyście zostali zapisani na dobry rok. Ode mnie, Twojego brata, Icchaka Tencera.”

Nr 129. List od Lejzer Trink z m. Dżambuł do Kahału w Rzeszowie, sygn. 82, k. 227.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1587. [Stempel pocztowy z datą:] Dżambuł [...] 3.2.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Szeszow [Rzeszów] Do Kahału w Rzeszowie.

[Nadawca cyrylicą:] ZSSR Kaz[achska] SSR St[acja] Dżambuł [ul.] Raboczyj Pierieułok [Zaułek Robotniczy] 6 TrinkLejzer.

²⁷⁴ Tenzer Izaak ur. w 1868 r. w Strzyżowie, żonaty. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Kolejowej 250. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715. Syn Mozesza i Jochwet z d. Wiener, żonaty z Leą z d. Diamant. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3944, s. 245-246.

²⁷⁵ Kikenis Rafael ur. w 1902 r. w Rawie Ruskiej, s. Elkune (ur. w 1876 r., s. Abraham i Lei) i Rywki z d. Holender (c. Abisa i Symii, ur. w 1874 r.). Żonaty z Goldą Tenzer Rodzice. Zamieszkały w 1927 r. przy ul. Lwowskiej 211 w Rzeszowie, następnie przy ul. Dojazd do rampy 5. Mieszkał wraz z matką Ryfką ur. w 1876 r., ojcem ur. w 1876 r., bratem Salomonem ur. w 1912 r., Leą ur. w 1929 r., Abrahamem Jozefem ur. w 1932 r., Lewym Izaakiem ur. w 1934 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3899, s. 151-153, 153-154.

²⁷⁶ Zwyczajowe życzenia przed Rosz Haszana.

²⁷⁷ Tenzer Golda, c. Mozesza i Jochwet z d. Wiener, ur. w 1903 r. w Rzeszowie. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3899, s. 153-154.

²⁷⁸ Na ul. Kolejowej 250 w Rzeszowie w 1927 r. mieszkali Leja ur. w Strzyżowie w 1863 r., Josef ur. w 1899 r. w Strzyżowie, Ernestyna ur. w 1898 r. w Strzyżowie, Tenzer Rózią ur. w Strzyżowie w 1906 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

„Dżambuł, 30.I.945. Szanowna Gmino! Wiele razy pisałem już do mojej rodziny i nie mam odpowiedzi. Proszę Was zatem bardzo uprzejmie, abyście zrobili mi tę przysługę i poinformowali nas, gdzie znajduje się nasza rodzina. Nazywam się Leiser Trink, mieszkałem w Malawie. Nasza rodzina to: Chana Tencer [Tenzer?] z dziećmi²⁷⁹ i Chana Fass z dziećmi, oraz Dawid Landesman z żoną i dziećmi. Mieszkali w Malawie. Ester Szyfman z synem w Zwiężycy. Bardzo prosimy o poinformowanie nas, gdzie znajdują się nasi krewni, a także nasz krewny Lejbusz Kresz [Kresch]²⁸⁰, który mieszkał w Rzeszowie z żoną i dziećmi. ul. Skarbowa Wyszynek Rzeszów. Prosimy o szybką odpowiedź. Z pozdrowieniami i wyrazami szacunku Leiser Trink zamieszkały w Malawie.”

Nr 130. List od braci Turm²⁸¹ z m. Buchara do L. [Lotti lub Leon] Wachs²⁸² w Rzeszowie, sygn. 81, k. 219.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 12/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Buchar[ski] Kagan [...] 5.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Centralna Polska miasto Rzeszów ul. Mickiewicza 5 L. Wachs.

[Nadawca cyrylicą:] Uz[becka] SSR [miasto] Buchara [ul.] Riepina 8 Turm.

„Z Bożą pomocą. Kochani wujku i ciociu, oto co jest napisane. Jako że Bóg dopomógł, że możemy wysłać do Was jakiś znak życia, zatem śpieszymy Wam donieść, że Bogu dzięki jesteście zdrowi i to samo chcielibyśmy usłyszeć o Was. Jak Wasze zdrowie? Co porabia moja kochana Mama i Siostra? Czy są zdrowe? Napiszcie mi wszystko. Otrzymuję często listy od Waszej kochanej córki i jej rodziny. Są zdrowi, Bogu niech będą dzięki. Pozdrawiamy i całujemy Was serdecznie. Bracia Turm. Buchara, 4.8.44.”

²⁷⁹ Tenzer Chana ur. w 1893 r. w Malawie. Żona Izaaka Tenzera ur. w 1890 r. Wraz z dziećmi: Arnoldem ur. w 1920 r., Henrykiem ur. w 1923 r., Reginą ur. w 1925 r., mieszkali w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Kościuszki 20-21. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717.

²⁸⁰ Kresh Józef Lejb ur. w 1898 r. w Łańcucie, s. Leisera i Gitli z d. Beck. Kupiec. Żona Ida ur. w 1900 r. w Rzeszowie. Dzieci: Ludwik ur. w 1936 r. w Rzeszowie, Helena ur. w 1938 r. w Rzeszowie. Do 1937 r. mieszkali w Łańcucie przy ul. Grunwaldzkiej 393, później w Rzeszowie przy ul. Skarbowej 3. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3904, s. 131-132.

²⁸¹ Bracia Turm być może pochodzili z rodziny mieszkającej w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Baranówka 1034. Mieszkali tam: Chaim ur. w 1877 r., Zona Mała ur. w 1889 r., Mindla ur. w 1914 r., Izaak ur. w 1920 r., Abraham ur. w 1922 r., Lejzer ur. w 1924 r., Czarna ur. w 1925 r., Beila ur. w 1926 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717.

²⁸² Wachs Lotti ur. w 1877, Leon ur. w 1875 r. W 1927 r. mieszkali wraz z Amalią ur. w 1907 r., Izaakiem ur. w 1909 r. w Rzeszowie przy ul. Bernardyńskiej 321. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715. Lub: Wachs Leon ur. w 1909 r. Mieszkał w Rzeszowie w 1927 r. przy ul. Marszałkowskiej 894. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3948.

Nr 131. List od Ida Wargaftik [Wahrhaftig] z m. Samarkanda do Mozes [Samuel?] Hirt²⁸³ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 101.

[Drukowany obustronnie blankiet listu–koperty – strona wewnętrzna z rubrykami oraz nadrukiem na górnym i dolnym marginesie:] „Nie pisać powyżej/poniżej kreski!”. [U góry strony grafika propagandowa:] pięć owalnych portretów (Uljana Gromowa, Iwan Ziemnuchow, Oleg Koszewoj, Sergiej Tiulenin, Lubow Szewcowa) oraz order z gwiazdą i sztandar ZSSR na tle liści lauru i dębu, niżej wstęga z napisem: „Bohaterowie Krasnodonu »Młoda Gwardia«”.

[Drukowany obustronnie formularz listu–koperty – strona zewnętrzna z rubrykami adresowymi, godłem ZSSR i nadrukiem propagandowym:] „Niech żyje Leninowski Komsomoł – wierny pomocnik bolszewickiej partii w walce o wolność i niezawisłość naszej ojczyzny!”. [U dołu nadruk:] Cena 13 kop[iejek]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 6/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...] 12.9.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul. Słowackiego Hirt Mozes.

[Nadawca cyrylicą:] Samarkanda [ulica?] Inkłob 49 Wargaftik [Wahrhaftig] Ida. „12/9 1944. Mój najukochańszy bracie, Proszę, napisz mi jak się miewasz Ty i cała rodzina, czy jesteście wszyscy zdrowi razem z dziećmi. Proszę napisz mi, czy wiesz gdzie jest moja kochana Salcia i wujenka Lonka, bo nic o nich nie wiem. Proszę Cię, kochany bracie, napisz mi wszystko o sobie i o Twoich dzieciach i co wiesz o drogiej Salci i Lonce. Proszę o jak najszybszą odpowiedź. Bardzo cię proszę. Ida Wahrhaftig Samarkand Inklojz 49 Stare Miasto.

Kochany bracie, bardzo cię proszę o natychmiastową odpowiedź, Twoja siostra, Ida. Pozdrawiam serdecznie Ciebie i wszystkich pozostałych.”

Nr 132. List od Sara Wałach [Wallach]²⁸⁴ z m. Ałma-Ata do Majer Frajfeld [Freifeld] w Leżajsku, sygn. 80, k.116.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/A-A]. [Stempel pocztowy z datą:] Ałma-Ata [...] 11.44. [Stempel pocztowy

²⁸³ Hirt Samuel Mozes ur. w 1876 lub 1879 r. w Głogowie, s. Leisera i Serki Gitli z d. Graubart. Kupiec. Żona Rywka Felsenfel ur. w 1889 r. w Nienadówce, c. Leiba i Beili z d. Somphf. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Kosciuszki 20-21 wraz z rodziną: Reginą ur. w 1889 r., Manią ur. w 1906 r., Frydą ur. w 1909 r., Lolą ur. w 1911 r. W ewidencji ruchu ludności odnajdujemy wpis dzieci: Frani ur. w 1909 r. w Rzeszowie, Laury ur. w 1911 r. w Rzeszowie, Mirjem ur. w 1916 r. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 6 m. 5. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3892, s. 353-354.

²⁸⁴ Wallach Sara, po mężu Weiss ur. w 1912 r., c. Wolfa (ur. 1864, s. Chaskla i Schendli z d. Schneweiss) i Chaji (ur. w 1868 r. w Gwoźnicy, c. Wolfa i Małki z d. Krieger). Do 1915 r. mieszkali w Zamysławowie, w latach 1935–1938 w Mysłowicach, a następnie w Rzeszowie przy ul. Marszałkowskiej 24 m. 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3940, s. 353-354.

polski z datą:] Leżajsk 22.5.45. [U góry dopisano ołówkiem kopiowym po polsku:] Dosiła się [na adres:] Rzeszów, ul. Asnyka 10, u p[ana] Dr. Reicha.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska m[iasto] Leżajsk [skreślono ołówkiem kopiowym] Frajfeld [Freifeld] Majer.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Kaz[achską] SSR mias[to] Ałma-Ata ul[ica] Isikskaja 12 Wałach [Wallach] Sara.

„Ałma Ata 7/11. Wielce Szanowny Majerze Frajfeldzie! Słyszałam, że jest Pan w Leżajsku, więc proszę Pana, aby był tak dobry i natychmiast napisał mi jak się miewają moja córka Esti oraz jej mąż, a także Ecia Lieberman z mężem oraz Raszka i Stenia Lezer. Oni wszyscy byli we Lwowie. Moje serce umiera z niepokoju. Oby Bóg mi dopomógł i otrzymała od Pana dobre wieści. Będę Panu niezmiernie wdzięczna. Byłam z Pana rodzicami i rodzeństwem w jednym posiółku. Teraz nie wiem, gdzie oni pojechali. Słyszałam, że są niedaleko od nas. Mam nadzieję, że mi Pan odpowie. Będę Panu za to dozgonnie wdzięczna. Serdecznie pozdrawiam, Pańska Sara Wallach.”

Nr 133. List od Mendel Chaimowicz Wajs [Weiss] z m. Kara-Bałta do Moses Fraind [Freund?]²⁸⁵ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 90.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Posługujcie się adresową kartką pocztową przy wprowadzaniu informacji adresowych” [tzn. wpisujcie adres w rubrykach drukowanych na kartce]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Frunze Kirg[iiski] obw[ód] 10.8.44. U góry dopisano ołówkiem kopiowym po polsku:] nie ma.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Słowackiego Nr 5 Frajnt [Freind] M[oses] Wiel[możny] Pan Moses Fraind.

[Nadawca cyrylicą:] Kir[giska] SSR Frunzenski [obwód] St[acja] Karabałty [Kara-Bałta] ul. Stadionnaja Nr 15 Wajs [Weiss] Mendel Chaimowicz.

„Z Bożą pomocą, 15 miesiąca Aw 5704, Karabałta (Kirgizja), niech Bóg nas chroni²⁸⁶. Życzenia pokoju i wszystkiego najlepszego dla wielce prawego i bogobojnego męża, szanownego nauczyciela i rebego MojszegoFreinda, oby żył długie lata, amen. Dziś w radiu podawali radosną wiadomość, że Rzeszów został oswobodzony przez Armię Czerwoną. Proszę Was zatem, abyście jak najszybciej donieśli mi, jak się miewacie, a zwłaszcza nasz nauczyciel i rebe, oby żył długie lata w pomyślności, oraz cała jego rodzina. Proszę napisać o każdym szczególe, bo dusza moja pragnie wiedzieć wszystko. Proszę Was również o poinformowanie mnie, co się dzieje w Dukli. Jeśli to możliwe proszę powiadomić moich krewnych, że ja z bratem moim, Cwim Hirszem, znajdujemy się w Kirgizji. Proszę również o szybką odpowiedź, jak się miewają moi k[ochani] Rodzice, oby żyli wiele lat. Bardzo cierpimy ze zmartwienia o nich. Będę Wam za to wdzięczny przez resztę mego życia. Niech pokój i szacunek będą z Wami i całym Waszym domem. Przekazuję życzenia wszystkiego dobrego i pokoju. Menachem Mendel Weiss z Dukli zwany Mendlem Duklerem.”

²⁸⁵ Freund Mozes ur. w 1887 r. w Tycynie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 46-47. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

²⁸⁶ Tekst pocztówki fragmentarycznie po hebrajsku.

Nr 134. List od Chaim Mosze Wajsel [Mozes Weissel?]²⁸⁷ z m. Jozskar-Oła dla Abramcia [Abraham?] Zylber [Silber?²⁸⁸], sygn. 81, k. 450.

[Kartka kratkowana z adresem] Mari El [Marylska] SSR m[iasto] Jozskar-Oła ul. Kominternu 20 Wajsel [Weisel] Chaim.

„Z Bożą pomocą, 3 dzień czytania parasza Eikew²⁸⁹ 8/8 [...] Jozskar-Oła Kochany kuzynie Abramcie Zylber, obyś żył długie lata. Po pierwsze jesteście, Bogu dzięki, zdrowi. Niech Bóg da usłyszeć od Ciebie dobre wiadomości. Kochany kuzynie, napisz mi czy jesteście zdrowi, jak się Wam powodzi i czy Icie[?] Wajdenbaum [Weidenbaum?] jest tam z Sarcią²⁹⁰ i dziećmi w Rzeszowie. Czy masz wieści od [...] Elimelecha z Mielca? Napisz mi wszystko. Pozdrawiam serdecznie. [...] i dziecipozdrawiają Was z rodzinami.[...] Chaim Mosze Wajsel. Proszę o odpowiedź telegraficzną.”

Nr 135. List od Wajsler [Weisler] z m. Bystrówka do Berta Emer²⁹¹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 202.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – grafika propagandowa: natarcie czołgów ze wsparciem lotniczym] [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/T].

[Stempel pocztowy z datą:] Frunze [...] 18.9.44. [Dopisek ołówkiem kopiowym po polsku:] Gm[ina] żydowska.

[Adresat cyrylicą:] Polska Rzeszów ul. Miczkow. [Mickiewicza?] Nr 2 Emer Berta.

[Nadawca cyrylicą:] Kir[giska] SSR Frunze[nski] obw[ód] Bistrowskij r[ejo]n [ul.] Pionierskaja Nr 39 Wajsler [Weisler].

„Z Bożą pomocą, Bystrówka, 4/9 1944. Kochana szwagierko Balciu! Spieszę Ci donieść, że jesteście zdrowi i to samo życzymy sobie usłyszeć o Tobie. Kochana szwagierko, napisz i zatelegrafuj mi jak zdrowie Twoje oraz kochanych dzieci i całej naszej rodziny. Tymczasem to jest dla nas najważniejsza informacja. Kiedy dostanę od Was odpowiedź, napiszę wam więcej. Bądźcie zdrowi, wszyscy Was całują i pozdrawiają, Szmul Wajsler.”

²⁸⁷ Weissel Mozes, mąż Chawy z d. Kirsch. Zamieszkały w Wysokiej, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Grottera 4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3950, s.143-144.

²⁸⁸ Silber Abraham ur. w 1896 r. w Nisku. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Batorego 951. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

²⁸⁹ Pwt 7,12. 46-tygodniowa porcja Tory.

²⁹⁰ Weidenbaum Sara ur. w 1892 r. w Łańcucie, c. Lazara (ur. 1890 w Leżajsku, s. Dawida i Laji z d. Katz) i Dory z d. Shipper (ur. w 1892 r. w Łańcucie, c. Jakóba i Schifry). Rodzeństwo: Amalia ur. w 1925 r., Róża ur. w 1928 r., Sabina ur. w 1931 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Sokoła 350, w latach 1935–1936 w Przybyszówce, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Tannenbauma 12. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3949, s. 337-338.

²⁹¹ Emmer Berta ur. w 1885 r. w Tarnobrzegu. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Mickiewicza 291. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

Nr 136. List od Chaim Mosze Wajsel [Mozes Weissel?]²⁹² z m. Joszkar-Oła dla Abramcia [Abraham?] Zylber [Silber?²⁹³], sygn. 81, k. 450.

[Kartka kratkowana z adresem] Mari El [Marylska] SSR m[iasto] Joszkar-Oła ul. Kominternu 20 Wajsel [Weisel] Chaim.

„Z Bożą pomocą, 3 dzień czytania parasza Eikew²⁹⁴ 8/8 [...] Joszkar-Oła Kochany kuzynie Abramcie Zylber, obyś żył długie lata. Po pierwsze jesteśmy, Bogu dzięki, zdrowi. Niech Bóg da usłyszeć od Ciebie dobre wiadomości. Kochany kuzynie, napisz mi czy jesteście zdrowi, jak się Wam powodzi i czy Icie[?] Wajdenbaum [Weidenbaum?] jest tam z Sarcia²⁹⁵ i dziećmi w Rzeszowie. Czy masz wieści od [...] Elimelecha z Mielca? Napisz mi wszystko. Pozdrawiam serdecznie. [...] i dzieci pozdrawiają Was z rodzinami.[...] Chaim Mosze Wajsel. Proszę o odpowiedź telegraficzną.”

Nr 137. List od Lejb [Leib] Winer [Wiener] z Samarkandy do Zigel [Siegel] Pepi w Rzeszowie, sygn. 81, k. 208.

[Prowizoryczna karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa poliniowana i zapisana odręcznie] [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 6/T]. [Stempel pocztowy z datą:] Samarkanda [...].

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Rzeszów Małopolska [ul.] Baldachówka 8 Zigel [Siegel] Pepi [Pepa?].

[Nadawca cyrylicą:] Uzb[eck]a SSR [miasto] Samarkanda Stare Miasto ul. Jutuk 22 Winer [Wiener] Lejb [Leib] dla L. Menta [?].

„Samarkand, 29/VII 1944. Kochana babciu i ciociu Pesiu. Przez trzy lata nie mogłem dać Wam żadnego znaku życia. Jednak dziś, dzięki bohaterskiej Armii Czerwonej, mogę napisać do Was kilka słów. Jest tu ze mną moja żona, Lejbisz Kajlę i dzieckiem, Ecia z mężem i córeczką, przepiękną laleczką, a także teść z Raszka i Abramcie ze swoim bratem Szymonem. Wszyscy jesteśmy dzięki Bogu zdrowi, to samo życzymy sobie usłyszeć o Was. Proszę, napiszcie mi jak najszybciej, co słyhać u Was i u wszystkich naszych najbliższych. Pozdrawiam i całuję Was wszystkich z osobna. Pozdrowienia od mojej żony, Eci Walfisz, Lejbisza i wszystkich naszych bliskich. Jeszua.”

Nr 138. List od Aron aWeinfeld[?] Poste restante [do] Branickiej dla Arona do Sabina Sztang [Stang] w Głogowie Małopolskim, sygn. 81, k. 435.

²⁹² Weissel Mozes (zob. przypis 249).

²⁹³ Silber Abraham ur. w 1896 r. w Nisku. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Batorego 951. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

²⁹⁴ Pwt 7,12. 46-tygodniowa porcja Tory.

²⁹⁵ Weidenbaum Sara ur. w 1892 r. w Łańcucie, c. Lazara (ur. 1890 w Leżajsku, s. Dawida i Laji z d. Katz) i Dory z d. Shipper (ur. w 1892 r. w Łańcucie, c. Jakóba i Schifry). Rodzeństwo: Amalia ur. w 1925 r., Róża ur. w 1928 r., Sabina ur. w 1931 r. W 1927 r. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Sokoła 350, w latach 1935–1936 w Przybyszówce, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Tannenbauma 12. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2717, 3949, s. 337–338.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Pieczęć cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 28100. [Adresat cyrylicą:] Polska Lwowski obw[ód] r[ejo]n Rzeszów miasteczko Głogów [Małopolski] ul. Rynek 58 Sztang [Stang] Sabina. [Nadawca cyrylicą:] Poł[udniowy] Kaz[achstan] R[ejo]n Sary-Agacz Poste restante [do] Branickiej dla Arona.
 „Kochana Sabino, Dzięki Armii Czerwonej [możemy] już prowadzić korespondencję. Napisz mi natychmiast co porabiasz i jak Twoje zdrowie. Napisz co słychać u moich rodziców. Jestem zdrowy. Aron Wajnfeld.”

Nr 139. List od Heli [Heni?] Werker²⁹⁶ (Nadłowa) z m. Bijsk z Kraju Ałtajskiego do rodziny Sak [Sack?]²⁹⁷ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 168.

„Bijsk, 16/8 194²⁹⁸. Kochana rodzinno Sak! Po pierwsze pragnę Wam donieść, że znajduję się na Syberii, w Kraju Ałtajskim. Napiszcie mi, moi drodzy przyjaciele, co u Was słychać. Czy daj Boże cieszyć się dobrym zdrowiem. Napiszcie moi drodzy przyjaciele, czy moja teściowa żyje. Gdzie są mój szwagier i szwagierka, kto mieszka w moim mieszkaniu? Proszę Was, kochana pani Sak, jak najszybciej prześlijcie mi list polecający²⁹⁹ dla mnie i dla moich kochanych dzieci. Nie wiem gdzie się znajduje mój mąż. Opuścił mnie z dwojgiem moich drogich dzieci i odszedł ode mnie. Już trzy lata jak jestem sama z moimi drogimi dziećmi. Fajgele ma już, bez roku 13 lat, a Henoch 10. Napiszcie mi wszystko moi kochani przyjaciele. Tutaj nazywam się Werker, tak jak w [...] ³⁰⁰. Pozdrawiam i całuję [...] ³⁰¹ Hela. Życzę dobrego Nowego Roku. Nadłowa³⁰².”

²⁹⁶ Być może Werker Henia, matka Salomona ur. w 1906 r. w Magierowie, ożenionego z Werker Henia Rosie z d. Kalchman ur. w 1906 r. w Lubyczy Królewskiej, c. Mozesia i Chaji Fejgi z d. Kalchman. Dzieci Salomona i Heni: Klara Fryda ur. w 1913 r. w Rzeszowie, Henek ur. w 1934 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Kopernika 8. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3950, s. 213-214.

²⁹⁷ Najprawdopodobniej chodzi o rodzinę Sack, zamieszkałą w 1927 r. przy ul. Kopernika 872, a w latach 30–40. przy ul. Kopernika 8, ponieważ na odwrocie listu w języku jidysz jest zwrot w języku polskim „Kochana Regińciu – Regina Sack -ur. w 1922 r. w Rzeszowie, c. Israela (ur. w 1895 r., s. Chaskla i Sary z d. Mendel) i Pauliny Pessel z d. Eisen (ur. w 1897 r. w Rzeszowie, c. HerschLiba i Chany Serki z d. Grejer). Rodzeństwo: Herman Leon ur. w 1926 r. w Rzeszowie. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3932, 2716, s. 11-12.

²⁹⁸ Ubytek w papierze.

²⁹⁹ Chodzi prawdopodobnie o zaproszenie do Polski.

³⁰⁰ Ubytek w papierze.

³⁰¹ Ubytek w papierze.

³⁰² Napisane alfabetem łańcińskim na górze strony.

Nr 140. List od E. Wiszne [?] z Dnieprodzierżyńska do Grinboim [Grünbaum?]³⁰³ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 367.

[Złożony w trójkąt list-koperta na kartce wyrwanej z książki (cennik artykułów tekstylnych?) – strona adresowa]. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1570. [Stempel pocztowy z datą:] Dnieprodzierżyńsk Dniepropiet[rowski] obw[ód] 16.2.45.

[Adresat cyrylicą:] Polska miasto Rzeszów ulica Szpitalna dom Nr 6 Grinboim [Grünbaum?].

[Nadawca cyrylicą:] Dniepropietrowski obwód miasto Dnieprodzierżyńsk ulica Żelaznodorożnaja [Kolejowa] Nr 40 Wiszne [?] E.

„Droży moi sąsiedzi Grynbaumowie! Piszę do Was list. Może list sprawi Wam przyjemność. Znajdujemy się na [...]. Nie jest nam źle. Napiżemy do Was, jeśli dostaniemy jakieś dobre wiadomości. Wtedy będzie nam jeszcze lepiej. Mam dwóch synów, Josefa i Leona[?], to bardzo dobre dzieci. Chciałabym jedynie jeszcze raz z Wami porozmawiać. Jeśli to możliwe napiszcie odpowiedź. Jak żyjecie i co słysząc u rodziny Rajznerów[?]. Napiszcie czym prędzej odpowiedź. Tak długo nie dostaliśmy od Was listu i dlatego przyszedł odpowiedni czas, abyśmy napisali. Tymczasem dość. Pozdrawiamy i całujemy Was wszystkich, ja z mężem i dwoma synami. Pozdrówcie Rajznerów[?] Wisznia.

Nr 141. List od Mosze Zalczman [Salzman]³⁰⁴ z m. Uzen do Sara Salamon³⁰⁵ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 450.

[Prowizoryczna koperta zapisana odręcznie – strona adresowa] [Stempel pocztowy z datą:] Uzgen Kir[giska] SSR [...] ...8.44.

³⁰³ Rodzina *Grünbaum* mieszkała w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Garncarskiej 143: Scheindla ur. w 1892 lub 1893 r., c. Judy i Rywki r., Sara ur. w 1906 r., Mina ur. w 1908 r., Izrael ur. w 1900 r. W latach 30–40. mieszkali nadal przy Placu Garncarskim 3 (Scheindla, Mina, Israel – dzieci Judy i Rywki z d. Nell). APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3888, s. 250-251, 252-253, 254-255. Druga rodzina mieszkała w 1927 r. na ul. Baldachówka 437: Markus ur. 1905, Lei ur. w 1865 r., Estera ur. w 1867 r., Benjamin ur. w 1899 r. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715. Leib ur. w Dynowie w 1865 r., s. Sachera i Pesli z d. Cukier, Estera z d. Zucker ur. w Dynowie w 1868 r., c. Beniamina i Gitli z d. Münz. Dzieci: Benjamin ur. w 1897 r., Markus ur. w 1904 r., Józef. Zamieszkiwali w Dynowie, a w latach 30. w Rzeszowie przy ul. Baldachówka 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3889, s. 244-245.

³⁰⁴ Salzman Mojżesz ur. w 1916 r. w Tyczynie lub Chmielniku, s. Markusa (ur. 1884 r., s. Herscha Dawida) i Perli d. Schindler. Żona Sara z d. Schimmel (ur. w 1876 r. w Dubiecku, c. Friedy z d. Schimmel). Rodzeństwo: Dwojra ur. w 1908 r. w Tyczynie, Etlia ur. w 1913 r., Tharajan ur. w 1918 r., Aron ur. w 1920 r., Lea Hendla ur. w 1924 r., Estera ur. w 1925 r. Do 1931 r. mieszkali w Tyczynie, a później w Rzeszowie przy ul. Batorego 13. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3932, s. 149-150.

³⁰⁵ Saloman Sara Lea z d. Hilselbeck ur. w 1893 r. w Nisku, c. Abrahama Chaima i Perli z d. Zeisel. Mąż Chaim Aron ur. w 1894 r. w Przecławiu, s. Tauby i Salomona. Kupiec. Dzieci: Abraham ur. w 1923 r. w Rzeszowie, Izaak ur. w 1924 r. w Rzeszowie, Hania Rebeka ur. w 1926 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Półkole 13 m. 1. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3932, s. 99-100.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Małopolska m[iasto] Rzeszów [ul.] Półkole 13
Salamon Sara.

[Nadawca cyrylicą:] Kirg[iska] SSR Omski obw[ód] m[iasto] Uzen Poste restante
Zalcman [Salzman] Mozes.

[Tylna strona prowizorycznej koperty z drukowanym fragmentem wiersza:]

„[...] *Odplacimy straszliwą ceną.*

Dał nam Stalin wolę i moc.

Płomienny nasz zapal bojowy,

Wykopaliśmy Niemcom mogiłę

W zimych polach pod Moskwą.

Nie zawahamy się w walce

O swoją stolicę.

Ojczysta Moskwa jest nam droga.

Niewzruszonym murem,

Stalową obroną

Zatrzymamy,

Odrzucimy wroga.”

[Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 11/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Uzgen
Kir[giska] SSR [...] ... 8.44.

„Z Bożą pomocą, Moja kochana Mamusiu, siostry, szwagrowie i dziecięczki, oto co jest napisane! W końcu nadeszła dobra chwila, kiedy możemy się skontaktować. Bardzo Was proszę, napiszcie wszystko drobiazgowo i dokładnie o życiu wszystkich [...] Napiszcie wszystko, niczego nie pomijajcie. Jesteśmy oboje zdrowi, Bogu niech będą dzięki. Pracujemy i zarabiamy [...] Oby Bóg sprawił, że wkrótce się zobaczymy. Bardzo Was proszę, napiszcie wszystko, co wiecie. Jak się miewają nasza k[ochana] Mamusia, Mosze, Josef [...], kochany Motele z domownikami i Mute[?] z domownikami, a także wuj Mosze z domownikami [...] Karpf Awigdor. Pozdrawiamy i całujemy Was bardzo serdecznie, Chana i Mosze.”

Nr 142. List od Samuel Zilber [Silber]³⁰⁶ z m. Stalinir do Anna Zilber [Silber]³⁰⁷ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 236.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 08221. [Stempel pocztowy z datą:] Tbilisi [...] 17.8.44.

³⁰⁶ Silber Samuel, kupiec, ur. w 1895 r. w Kolbuszowej, s. Hersch Jakóba i Doby. Żona Silber Anna z d. Holz, ur. w 1889 r. w Rzeszowie, c. Salomona i Racheli z d. Goldberg. Dzieci: Rachela ur. w 1929 r., Chaja ur. w 1930 r., Salomon ur. w 1933 r. W 1927 r. mieszkali w gminie Kolbuszowa, a później w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 11. APRz. Akta Miasta Rzeszow, sygn. 3935, s. 189-190.

³⁰⁷ Silber Anna z d. Holz ur. w 1889 r. w Rzeszowie, c. Salomona i Racheli z d. Goldberg. Żona Samuela, kupca, ur. w 1895 r. w Kolbuszowej, s. Hersch Jakóba i Doby. Dzieci: Rachela ur. w 1929 r., Chaja ur. w 1930 r., Salomon ur. w 1933 r. W 1927 r. mieszkali w gminie Kolbuszowa, a później w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 11. APRz. Akta Miasta Rzeszow, sygn. 3935, s. 189-190.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Słowackiego 11 Anna Zilber [Silber].

[Nadawca cyrylicą:] Gruz[ińska] SSR Poł[udniowo] Osetyński obw[ód] mias[to] Stalinir[i] ul. Nabiereżna 78 Zilber [Silber] Samuel.

„Staliniri, 16/VII. Z Bożą pomocą, czwarty dzień czytania paraszy Re`eh. Kochana żono i kochane dzieciaczki! Donoszę Ci, że znajduję się w Gruzji i jestem Bogu dzięki zdrowy. Niech Bóg dopomoże i usłyszę o Was to samo. Bardzo Cię proszę, napisz mi, czy jesteście zdrowi, a także co słyhać w Kolbuszowej u mojego rodzeństwa. Co prawda napisałem do Kolbuszowej, ale myślę, że od Ciebie prędzej dostanę wiadomości. Poza tym nic ważnego nie mam do napisania. Pozdrawiam i całuję kochane dzieci, Twój oddany Szmul.”

Nr 143. List od Samuel Zilber [Silber]³⁰⁸ z m. Stalinir do Anna Zilber [Silber]³⁰⁹ z Rzeszowa, sygn. 81, k. 239.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 08221. [Stempel pocztowy z datą:] Tbilisi [...] 12.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Słowackiego 11 Anna Zilber [Silber].

[Nadawca cyrylicą:] Gruzińska SSR Poł[udniowo] Osetyński Autonomiczny obw[ód] mias[to] Stalinir[i] ul. Nabiereżna 78 Zilber [Silber] Samuel.

„Staliniri, 9/VII 44. Z Bożą pomocą, trzeci dzień czytania paraszy Ekew. Moi drodzy! Donoszę Wam, że znajduję się w Gruzji i jestem Bogu dzięki zdrowy. Niech Bóg mi dopomoże, abym to samo usłyszał o Was i to jak najszybciej. Napiszcie mi co słyhać u Was i u reszty rodziny. Co słyhać w Kolbuszowej u mojego rodzeństwa i kochanego Ojca? Do Kolbuszowej również pisałem, ale proszę Cię, kochana żono, abyś była tak dobra i napisała mi co tam słyhać. Proszę Was bardzo, napiszcie mi odpowiedź zaraz po otrzymaniu tej kartki. Poza tym nic ważnego nie mam do napisania. Niech Bóg pomoże, abym otrzymał od Was dobre wiadomości. Pozdrawiam i całuję kochane dzieciaczki. Twój oddany Szmul Silber.”

Nr 144. List od Samuel Zilber [Silber]³¹⁰ z m. Stalinsk do Anna Zilber [Silber]³¹¹ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 82.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M]. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 08221. [Stempel pocztowy z datą:] Stalinsk [...] 29.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Słowackiego 11 Anna Zilber [Silber].

³⁰⁸ Zob. przypis 307.

³⁰⁹ Zob. przypis 308.

³¹⁰ Zob. przypis 308.

³¹¹ Zob. przybis 309.

[Nadawca cyrylicą:] Gruz[ińska] SSR Po[łudniowo] Osetyński obw[ód] m[iasto] Stalinsk [ulica] Naberiezna 78 Zilber [Silber] Samuel.

„Bożą pomocą, Szósty dzień czytania paraszy Szoftim. Staliniri, 25/VIII. Kochana żono i kochane dzieciaczki! Donoszę Wam, że znajduję się w Gruzji, jestem Bogu dzięki zdrowy i jeśli Bóg dopomoże, to samo będę miał szczęście usłyszeć o Was. Napiszcie mi co u Was słyhać. Chciałbym w końcu otrzymać od Was jakiś znak życia. Napiszcie co porabia całe rodzeństwo i w ogóle co się dzieje w Kolbuszowej u Taty i reszty rodziny. Poza tym nic ważnego nie mam do napisania. Z Bożą pomocą wojna wkrótce się skończy i będziemy razem. Pozdrawiam Ciebie i nasze kochane dzieci. Najlepsze pozdrowienia ślę również rodzeństwu. Obyśmy wkrótce się spotkali. Wasz mąż i ojciec, Szmul Silber.

Nr 145. List od Samuel Zilber [Silber]³¹² z m. Stalinir do Zilber [Silber] Anna³¹³ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 420.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 4/...]. [Stempel pocztowy z datą:] (nieczytelny).

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul. Słowackiego 11 Zilber [Silber] Anna.

[Nadawca cyrylicą:] Gruz[ińska] SSR Po[łudniowo] Osetyński obw[ód] mias[to] Stalinir[i]

ul. Naberiezna [Nadbrzeżna] 78 Zilber [Silber] Samuel.

„Stalinir, dnia 12/XII. Moi kochani! Donoszę Wam, że znajduję się w Gruzji i jestem zdrowy, Bogu niech będą dzięki. Niech Bóg pomoże, abym miał szczęście otrzymać od Was jakiś znak życia. Byłbym już naprawdę szczęśliwy. Obym tego dożył. Bardzo Was proszę, napiszcie do mnie odpowiedź od razu po otrzymaniu tej kartki. Bardzo Was proszę, napiszcie co porabia rodzeństwo, a także napiszcie co słyhać w Kolbuszowej. Napisałem już wiele kartek i do dziś nie mam żadnej odpowiedzi. Więcej nic ważnego nie mam do napisania. Niech Wszechmogący pomoże, abym otrzymał od Was znak, że żyjecie. Pozdrawiam Was wszystkich z całego serca. Pozdrówcie ode mnie całą rodzinę. Szmul Silber.”

Nr 146. List od Samuel Zilber [Silber]³¹⁴ z m. Stalinir do Anna Zilber [Silber]³¹⁵ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 428.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 19/M]. [Stempel pocztowy z datą:] [Staliniri] 6.9.44.

³¹² Zob. przypis 308.

³¹³ Zob. przypis 270.

³¹⁴ Zob. przypis 308.

³¹⁵ Silber Anna (zob. przypis 270).

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Słowackiego 11 Anna Zilber [Silber].

[Nadawca cyrylicą:] Gruz[ińska] SSR Poł[udniowo] Osetyński obw[ód] mias[to] Stalinir[i] ul. Nabierieżna [Nadbrzeżna] 78 Zilber [Silber] Samuel.

„Stalinir, 30/VIII Z Bożą pomocą dzień 4 czytania paraszy Ki Teizei³¹⁶ Kochana żono i k. [ochane] dziecieczki! Donoszę Wam, że jestem w Gruzji i jestem zdrowy, Bogu niech będą dzięki. Oby Wszzechmogący uszczęśliwił mnie dając mi jakiś znak życia od Was. Będę wtedy najszczęśliwszy. Napiszcie jak u Was ze zdrowiem. U mnie, Bogu dzięki, wszystko w porządku. Tylko niech Bóg da, abym od Was usłyszał to samo. Proszę Was bardzo, napiszcie mi co słyhać w Kolbuszowie u ojca i rodzeństwa. Więcej nie ma nic ważnego do napisania. Pozdrawiam i całuję wszystkie dzieci. Pozdrówcie całe rodzeństwo. Serdeczności.”

Nr 147. List od Samuel Zilber [Silber]³¹⁷ z m. Stalinir do Anna Zilber [Silber]³¹⁸ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 238.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne adresy”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 19/M]. [Pieczętka cenzury z godłem ZSSR:] Sprawdzone przez cenzurę wojskową 08221. [Stempel pocztowy z datą:] Tbilisi [...] 17.8.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Słowackiego 11 Anna Zilber [Silber].

[Nadawca cyrylicą:] Gruz[ińska] SSR Po[łudniowo] Osetyński obw[ód] mias[to] Stalinir[i] ul. Nabiereżna 78 Zilber [Silber] Samuel.

„Z Bożą pomocą, dzień czwarty Staliniri, 16/VIII 44. Kochana żono i kochane dziecieczki! Donoszę Wam, że znajduję się w Gruzji i Bogu dzięki jestem zdrowy. Z Bożą pomocą usłyszę o Was to samo. Proszę napiszcie mi jak się macie. Proszę też, abyście napisali co słyhać w Kolbuszowej. Bardzo proszę, odpowiedzcie jak najszybciej, bo bardzo się o Was niepokoję. Poza tym nie mam nic ważnego do napisania. Pozdrawiam i całuję kochane dzieci. Pozdrów wszystkich znajomych, Twój drogi Szmul.”

Nr 148. List od Samuel Zilber [Silber]³¹⁹ z m. Stalinir do Anna Zilber [Silber]³²⁰ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 247.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 17/M]. [Stempel pocztowy z datą:] [Staliniri] 8.9.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Słowackiego 11 Anna Zilber [Silber].

³¹⁶ 49-tygodniowa porcja.

³¹⁷ Zob. przypis 308.

³¹⁸ Zob. przyp. 270.

³¹⁹ Zob. przypis 308.

³²⁰ Zob. przyp. 270.

[Nadawca cyrylicą:] Gruz[ińska] SSR Poł[udniowo] Osetyński obw[ód] mias[to] Stalinir[i] ul. Naberieżna 78 Zilber [Silber] Samuel.

„Staliniri³²¹ 30/VIII. Z Bożą pomocą, czwarty dzień czytania paraszy Ki Tece. Kochana żono i kochane dzieciaczki! Donoszę Wam, że znajduję się w Gruzji i jestem Bogu dzięki zdrowy. Oby dobry Bóg sprawił, że otrzymam od Was odpowiedź. Napiszcie mi jak się macie. Czy jesteście zdrowi? Chwalić Boga u mnie wszystko w porządku, ale moim jedynym życzeniem jest otrzymać od Was jakiś znak życia. Napiszcie mi co słyhać w Kolbuszowej u kochanego Ojca i rodzeństwa. Poza tym nie mam nic ważnego do napisania. Pozdrawiam i całuję Was wszystkich bardzo serdecznie. Pozdrówcie ode mnie całe rodzeństwo. Wasz mąż i ojciec, Szmul.”

Nr 149. List od Samuel Zilber [Silber]³²² z m. Stalinir do Anna Zilber [Silber]³²³ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 210.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 17/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Staliniri [...] 9.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polskamias[to] Rzeszówul. Słowackiego 11 Anna Zilber [Silber].

[Nadawca cyrylicą:] Gruz[ińska] SSR Poł[udniowo] Osetyński obw[ód] mias[to] Stalinir[i] ul. Naberieżna 78 Zilber [Silber] Samuel.

„Z Bożą pomocą, trzeci dzień czytania paraszy Tawo³²⁴, Staliniri³²⁵, 5.IX.44. Kochana żono i dzieciaczki! Donoszę Wam, że znajduję się w Gruzji, w mieście Staliniri. Bogu dzięki jestem zdrowy. Oby dobry Bóg sprawił, że to samo usłyszę o Was. Napiszcie mi jak się macie. Czy jesteście zdrowi? Napiszcie mi co słyhać w Kolbuszowie u kochanego Ojca i rodzeństwa. Co robi Twoje rodzeństwo, kochana żono? Poza tym nie mam nic ważnego do napisania. Pozdrawiam i całuję Ciebie i kochane dzieci. Życzę Wam, abyście zostali zapisani na dobry rok³²⁶ i abyśmy z Bożą pomocą wkrótce wszyscy się zobaczyli. Pozdrów całe rodzeństwo. Wasz mąż i ojciec, Szmul.”

Nr 150. List od A.L. Zilber [Silber] z m. Czeremchowo do Pinkas Orbach w Rzeszowie, sygn. 81, k. 318.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Piszcie właściwe, dokładne i czytelne

³²¹ Chcinwali – największe miasto i stolica nieuznawanego państwa Osetii Południowej, miasto w Gruzji w regionie Wewnętrzna Kartlia.

³²² Zob. przypis 308.

³²³ Zob. przyp. 270.

³²⁴ Według żydowskiego kalendarza liturgicznego. W kalendarzu żydowskim jest 54 lub 55 tygodni, na każdy przypada inna parasza.

³²⁵ Chcinwali. Zob. przypis 282.

³²⁶ Tradycyjne życzenia na Nowy Rok.

adresy”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 84/M]. [Stempel pocztowy z datą:] [...] Irkuck[i] obw[ód] ...2.45.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów Ob[ywateł] Orbach Pinkas.

[Nadawca:] Irkucki obw[ód] [miasto] Czeremchowo [ul.] Pierwomajskaja 150/2 Zilber [Silber] A.L.

„10/2.45. Moi kochani! Podczas ewakuacji niestety zostawiliśmy w kraju moją narzeczoną. Nazywa się Frydla Silber, jest córką Szlomy Orbacha. Ostatnio przebywali u swojej rodziny, Pinchasa Malca, w Sędziszowie. Wcześniej mieszkali w Niemczech. Ja jestem na Syberii z moją rodziną i jesteśmy Bogu dzięki zdrowi. Żyjemy w wielkim niepokoju o moją narzeczoną i jej najbliższych. Z całego serca proszę Was o informację o nich i nawiązanie dla mnie kontaktu nimi. Będzie Wam to policzone jako największy dobry uczynek. Z najlepszymi pozdrowieniami, Abraham Silber. Mój adres: Czeremchowo, Irkuckajaobłast, Pierwomajskaja 150/2 Silber A.L.”

Nr 151. Kartka pocztowa (bez listu) wysłana przez Samuel Zilber [Silber] z m. Stalinir do Anna Zilber [Silber]³²⁷ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 421.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”.

[Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Pieczęć cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzony przez cenzurę wojskową 08221.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów ul. Słowackiego 11 Anna Zilber [Silber].

[Nadawca cyrylicą:] Gruz[ińska] SSR Poł[udniowo] Osetyński obw[ód] mias[to] Stalinir[i]

ul. Naberieżna [Nadbrzeżna] 78 Zilber [Silber] Samuel.

Nr 152. List od Abraham A. Zilbersztain [Silberstein] z m. Chanty-Mansyjsk do Józef Siegel³²⁸ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 84.

[Prowizoryczna koperta – strona adresowa zapisana odręcznie]. [Dwa stemple pocztowe z datą:] Ostiako-Wogulski obw[ód] [...] 1.9.44.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów, Siegel Józef.

[Nadawca cyrylicą:] Omski obw[ód] Chanty-Mansyjskul. Krasnaja 43 Zilbersztain [Silberstein] Abraham A.

„Z Bożą pomocą, dzień trzeci czytana parasz. Re’eh. Kokand. 15 VIII 1944. Do mojej najukochańszej Racheli [Ruchli?]³²⁹, oby żyła wiele lat i całej rodziny, oby żyli. Ko-

³²⁷ Zob. przypis 270.

³²⁸ Siegel Józef ur. w 1900 r. w Cieszanowie, s. Nuchyma i Ruchli z d. Sternlicht. Kupiec. Żona Pepi z d. Winer ur. w 1899 r. w Łańcucie, c. Izaaka i Lei z d. Frochlich. Do 1918 r. mieszkali w Cieszanowie, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Grottgera 6a. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3935.

³²⁹ Być może matka Samuela Pfeffera – Rachela Ruchla z d. Sternlicht, żona Nuchymaur ur. 1869 r. w Cieszanowie. W latach 30–40 mieszkała wraz z mężem w Rzeszowie przy ul. Kilińskiego 2. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3935, s. 39-40.

chana, najdroższa Rachelo i dzieci, niech Bóg pomoże, abyście byli zdrowe, oto co jest napisane ...j! Pragnę Wam donieść, że my wszyscy, to znaczy ja i szwagier z dziećmi, jesteśmy zdrowi. Mam nadzieję usłyszeć od Was same dobre nowiny Proszę napiszcie szybko wszystko o sobie i podajcie dokładny adres. Z niecierpliwością czekamy na jakiegokolwiek wieści. Twój mąż. Abram Szmul Fefer [Pfeffer?] ³³⁰. Jakub Tochman [Tuchman?] ³³¹ z synem. Chana Nusbaum ³³² z trzema synami. Józef i [..] ³³³ Feder. Kochana Rachelo, pozdrawiam bardzo serdecznie Ciebie, a także Esterkę oraz moje ³³⁴ i Twoje dzieci. Całuję wszystkich.”

Nr 153. List od Abraham A. Zilbersztajn [Silberstein] z m. Chanty-Mansinsk do Abraham Pikgolc [Pickholz] ³³⁵ w Rzeszowie, sygn. 81, k. 190.

[Prowizoryczna koperta zapisana odręcznie – strona adresowa]. [Stemple pocztowe dwa z datą:] Ostiako-Wogulsk Omsk [...] 1.9.44. [Tylina strona prowizorycznej koperty]. [Okragły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M].

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska mias[to] Rzeszów ul. Naruszewicza 25 Pikgolc [Pickholz] Abraham.

[Nadawca cyrylicą:] Omski obw[ód] [miasto] Chanty-Mansinskul. Krasnaja 43 Zilbersztajn [Silberstein] Abraham A.

³³⁰ Pfeffer Samuel ur. w 1902 r. w Nisku, żona Rachelo ur. w 1893 r. w Radomyślu, c. Herscha i Ryfki z d. Brod. Dzieci: Sara ur. w 1923 r. w Radomyślu, Józef ur. w 1925 r. w Rzeszowie, Markus ur. w 1930 w Radomyślu. Do 1936 r. mieszkali w Radomyślu, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 29. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3922, s. 385-386.

³³¹ Tuchman Jakób Wolf ur. w 1913 r. w Rzeszowie, s. Nuchyma Leizora (ur. w 1878 r. w Tyczynie, s. Estery Reisli Tuchman) i Basi z d. Meller ur. w 1884 r. w Rzeszowie (c. Majera Mendela i Sury z d. Eisen). Rodzeństwo: Ozjasz ur. w 1910 r., Markus ur. w 1913 r., Herman ur. w 1919 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie pod adresem Rynek 2-4. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3946, s. 1-2.

³³² Nussbaum Chawe z d. Rosen ur. w 1883 r., c. Markusa i Nechumy z d. Samel. Mąż Rafael. Dzieci Elte ur. w 1910 r., w Rzeszowie, Ozjasz ur. w 1919 r. w Rzeszowie, Abraham Markus ur. w 1913 r. w Rzeszowie, Schabse ur. w 1919 r. w Rzeszowie, Mojżesz Józef ur. w 1921 r. w Rzeszowie, Salomon ur. w 1927 r. w Rzeszowie, Nechman ur. w 1928 r. w Rzeszowie. Od urodzenia mieszkała w Rzeszowie, a w latach 1932–1937 w Tarnobrzegu, Rynek Główny 37. Wraz z rodziną wróciła do Rzeszowa, gdzie mieszkała pod adresem Rynek 26, m. 6. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3918, s. 309-310.

³³³ Synowie Chawy Nussbaum z d. Rosen-Nussbaum Ozjasz ur. w 1919 r. w Rzeszowie, Abraham Markus ur. w 1913 r. w Rzeszowie, Schabse ur. w 1919 r. w Rzeszowie, Mojżesz Józef ur. w 1921 r. w Rzeszowie, Salomon ur. w 1927 r. w Rzeszowie, Nechman ur. w 1928 r. w Rzeszowie. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3918, s. 309-310.

³³⁴ Pfeffer Sara ur. w 1923 r. w Radomyślu, c. Samuela ur. w 1902 r. w Nisku, żona Rachelo ur. w 1893 r. w Radomyślu, c. Herscha i Ryfki z d. Brod. Dzieci: Sara ur. w 1923 r. w Radomyślu, Józef ur. w 1925 r. w Rzeszowie i Markus ur. w 1930 r. w Radomyślu. Do 1936 r. mieszkali w Radomyślu, a w latach 30–40. w Rzeszowie przy ul. Grunwaldzkiej 29. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3922, s. 385-386.

³³⁵ Pikhholz Abraham ur. w 1894 r., w Borysławiu, pow. Drohobycz, s. Sary Pikhholz. Kupiec. Żona Estera Małka z d. Siegel ur. w 1894 r. w Cieszanowie, c. Nuchima i Rachel z d. Sternlicht. Dzieci: Leopold ur. w 1922 r. w Rzeszowie, Benzion ur. w 1924 r. w Rzeszowie. W latach 30–40. mieszkali w Rzeszowie przy ul. Słowackiego 23. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3923, s. 313-314.

„Z Bożą pomocą, 3/8 1944. Kochana rodzino Pikhholz³³⁶. Jako że w radiu podawali, że nasze miasto zostało oswobodzone spod władzy faszystów, podajemy Wam nasz adres, abyście telegraficznie poinformowali czy jesteście wszyscy zdrowi. My nadal przebywamy na Syberii i Bogu dzięki wiedzie się nam tutaj dobrze. Serdecznie pozdrawiamy, Abraham, Ita, Malka i Fajwel Ziegel. Czekamy na telegram. Omskaja-obłast.”

Nr 154. List od Salam[on] Zalcman [Salzmann] z m. Uzgen do Sara Zalcman [Salzmann] w Rzeszowie, sygn. 81, k. 97.

[Prowizoryczna koperta zapisana odręcznie – strona adresowa]. [Z boku banderola cenzury z nadrukiem:] Ocenzurowano.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska/Małopolska [Lwowski obwód (skreślono)] m[iasto] Rzeszów ul. Słowackiego 13 Zalcman [Salzmann] Sara.

[Nadawca cyrylicą:] Kirg[iska] SSR Omski obw[ód] m[iasto] Uzgen Poste restante Zalcman [Salzmann] Salam[on].

[Tylna strona prowizorycznej koperty (sklejonej z kartki wyrwanej z książki?).]

[Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 10/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Uzgen Kirg[iska] SSR [...]. [Z boku dopisano ołówkiem kopiowym po polsku:] nie żyje.

„Z Bożą pomocą, dzień drugi czytania paraszy Ekew [...]. 7/VII 44. Kochani i szanowni rodzice i przyjaciele, Dzięki Bogu mogę Wam donieść, że jestem zdrowy i to samo chciałbym usłyszeć o Was. Ku mojej radości usłyszałem, że jesteście już oswobodzeni. Nie możecie sobie wyobrazić, z jaką niecierpliwością czekam na odpowiedź od Was natychmiast po otrzymaniu tego listu. U mnie, dzięki Bogu, wszystko w najlepszym porządku. Pracuję w swoim fachu. Mieszkamy razem, ja, Eli, Mojsze Rozengarten³³⁷ i Izrael Lando [Landau?]³³⁸. Mamy pracę. Myślmy tylko o Was. Pozdrówcie kochaną siostrę i brata od waszego syna, który ma nadzieję wkrótce Was zobaczyć, Szlomo Icchak. Jest tutaj z nami rodzina Pachtmanów z Majdana. Proszą o informację, czy wrócili ich dzieci.”

verte

„Z Bożą pomocą, Moi najukochańsi! Dzięki Bogu jesteśmy tutaj wszyscy razem i cieszymy się dobrym zdrowiem, tylko cały czas myślmy o Was. Pisałem już wiele razy,

³³⁶ Fröhlich Izrael Chaim ur. w 1879 r. w Głogowie, s. Hersch i Sary z d. Kohn, żona Feiga Dwojra Birnfeld ur. w 1879 r. w Głogowie, c. Symchy i Chany. Dzieci: Pesla ur. w 1902 r., Cluwa ur. w 1907, zamężna Fülbach, Juda Salomon ur. w 1908 r. w Głogowie, Mozes Markus ur. w 1914 r. w Głogowie. Do 1914 r. mieszkali w Głogowie, w 1927 r. w Rzeszowie przy u. Grunwaldzkiej 515, a w latach 30–40. przy Grunwaldzkiej 38. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716, 3884, s. 250-251.

³³⁷ Rosengarten Mojżesz ur. w 1896 r. Mieszkał w 1927 r. w Rzeszowie przy ul. Gałęzowskiego 180. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2716.

³³⁸ Landau Izrael ur. w 1880 r. we Lwowie. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Mickiewicza 76. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715. Lub: Landau Izrael ur. w 1887 r. w Dąbrowie, s. Mozesa Dawida i Zeftel z d. Wind. Żonaty z Mirlą z d. Sigman (ur. w 1889 r. w Rzeszowie, c. Salomona i Reli z d. Blum). Dzieci Es-tera ur. w 1912 r., Lea ur. w 1917 r., Marja ur. w 1920 r., Mamischa ur. w 1923 r. W 1927 r. mieszkali przy ul. Grunwaldzkiej 313, a w latach 30–40. przy Grunwaldzkiej 25 m. 17. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715, 3908, s. 89-90.

ale bardzo się niecierpliwę. Co u Was słyhać? Oby Bóg sprawił, abyśmy się spotkali. Pozdrawiamy i całujemy serdecznie. Izrael. *³³⁹Ja również pozdrawiam, Mojsze Rosengarten. *³⁴⁰Kochany wuju i rodzinie, Co u Was dobrego? Co porabiają moja Matka, żona z dziećmi i w ogóle cała rodzina? Bardzo się o Was wszystkich martwimy. Dzięki Bogu niczego nam tutaj nie brakuje. Oddzielnie napisałem do Głogowa, do mojej żony i Matki. Mojsze z żoną mieszkają osobno. Znajduje się tu również Elimelech. Mam nadzieję wszystkich Was zobaczyć.”

Nr 155. List od Eliasza Zalczman [Salzman]³⁴¹ z m. Uzgen do Niche Rosengarten [Rosengarten]³⁴² w Rzeszowie, sygn. 81, k. 458.

[Blankiet powiadomienia o doręczeniu przesyłki pocztowej (z rubrykami po obu stronach karty), użyty tutaj jako kartka-korespondentka – strona adresowa z nadrukiem:] „L[udowy] K[omisariat] Łączności ZSSR”, w środku godło ZSSR, w górnym rogu karty informacja: „Wzór 119”, a na dole wezwanie do użytkowników: „Wypełniajcie stronę adresową na własne nazwisko”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 40/M]. [Pieczętka cenzury wojennej z godłem ZSSR:] Sprawdzony przez cenzurę wojskową 23777.

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska/[Małopolska] Rzeszów Rynek 18 Niche Rosengarten [Rosengarten].

[Nadawca cyrylicą:] Kirg[iska] SSR Omski obw[ód] [miasto] Uzgen Zalczman [Salzman] Eliaz.

„Z Bożą pomocą. Najukochańsza Mamo, Donoszę Ci, że ja, Mosze z żoną i Szlomą, a także Izrael Landau z Łańcuta jesteśmy zdrowi, Bogu nich będą dzięki. Powodzi się tu nam bardzo dobrze. Ciągłe myślimy o Tobie. Razem z nami jest tu siostrzenica Judla Meira z Rozwadowa, Tauba Kac. Powodzi się jej dobrze. [...] Melech Gros napisze odrębną kartkę do Głogowa. Jest tu rodzina Hartmanów z Modin[?]. Powiadom Melecha Pasternaka, aby dał znać swoim dzieciom w Modin[?]. Co słyhać u Ciebie i Szewy z dziećmi i u całej rodziny? Pozdrawiam i całuję Cię serdecznie.

Nr 156. List od Abraham, Ita, Malka i Falwel Zigel z m. Chaczty do Josefa i Arona w Rzeszowie, sygn. 81, k. 199.

„Z Bożą pomocą, dzień piąty, 3/8 1944. Kochani Josefie i Aronie z rodziną. Dziś dowiedziałem się z radia, że Wasze miasto zostało wyzwolone spod władzy faszystów.

³³⁹ Od * inny charakter pisma.

³⁴⁰ Od * inny charakter pisma.

³⁴¹ Salzman Eliaz ur. w 1907 r. w Sędziszowie, s. Nechy Salzman. kupiec. Żona Schewa (ur. w 1905 r., c. Józefa i Frymety z d. Sabów. Dzieci: Rachela ur. 1933 r. w Rzeszowie, Jozef ur. w 1937 r. w Rzeszowie, Perla ur. w 1940 r. w Rzeszowie. Do lat 30 mieszkali w Głogowie przy ul. Joselowicza, pow. Rzeszów, a później w Rzeszowie przy ul. Siemiradzkiego. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3932, s. 135-136.

³⁴² Rosengarten Niche ur. w 1879 r. w Tyczynie, c. Dawida i Perli z d. Schmotter. Żona kupca Salomona ur. w 1871 r. w Sędziszowie, s. Eliasa i Racheli z d. Schwebel. Dzieci: Eliaz ur. w 1907 r. w Sędziszowie, Mozes Simon ur. w 1910 r. w Sędziszowie. Do lat 30. mieszkali w Sędziszowie, a później w Rzeszowie przy ul. Baldachówka 8. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3929, s. 251-252.

Bardzo Was proszę, wyślijcie mi telegram z informacją o Waszym zdrowiu na adres, który podajemy na dole. Pozdrawiamy Was wszystkich serdecznie. Wiedzie się nam dobrze, Bogu dzięki. Mieszkamy niedaleko posesji, gdzie przebywaliśmy wcześniej. Abraham, Ita, Malka i Falwel Zigel. Omskaja obłast, Chaczty. Podajcie adres do Ojca i Matki.”

Nr 157. List od Salomon Zimerman [Zimmermann]³⁴³ z Łodzi do Żydowskiego Komitetu w Rzeszowie, sygn. 82, k. 109.

[Koperta zapisana odręcznie – strona adresowa – polska poczta] [Znaczki pocztowe polskie, stemple nieczytelne].

[Adresat po polsku:] Do Żydowskiego Komitetu w Rzeszowie.

[Nadawca na odwrocie:] Zimerman Salomon Łódź [ul.] Żeromskiego 31 m[ieszkanie] 24.

[Tylna strona koperty zapisana odręcznie] [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1091.

[Nadawca po polsku:] Zimerman [Zimmermann] Salomon Łódź [ul.] Żeromskiego 31 m[ieszkanie] 24.

„Z Bożą pomocą, Szanowni towarzysze Żydzi z Rzeszowa. Ja, Naftali Fligelman z Majdana³⁴⁴ oraz Zalman Zimerman i Abramcie Rimlerz Majdana, rodem z Kolbuszowej, jako że jesteśmy obecnie w Łodzi prosimy o poinformowanie nas, czy do Rzeszowa wrócił ktoś z Majdana albo z Kolbuszowej oraz powiadomienie tych osób, że my znajdujemy się w Łodzi pod tym adresem: Łódź, Żeromskiego 31 m. 24 Zimerman Salomon.”

Nr 158. List od Benzion Zinger [Singer]³⁴⁵ z m. Lengier do Bajla Spic [Spitz]³⁴⁶ w Rzeszowie, sygn. 80, k. 117.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1576. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 44/M]. [Stempel pocztowy z datą:] Lengier [...] Poł[udniowy] Kaz[achstan] 16.11.44.

³⁴³ Zimmerman Salomon ur. w 1913 r. w Cieszanowie, s. Markusa i Ryfki. Do 1936 r. mieszkał w Babicy, później w Rzeszowie przy ul. Grottgera 6a. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 3955, s. 151-152.

³⁴⁴ Dotyczy Majdana Królewskiego, w którym przed II wojną światową istniała samodzielna gmina żydowska, zniszczona przez Niemców na początku okupacji. W 1921 r. mieszkało w niej 565 Żydów. Synagoga została podpalona przez hitlerowców, a jedynym zachowanym śladem po społeczności jest żydowski cmentarz (kirkut), znajdujący się w lesie na południowy wschód od rynku.

³⁴⁵ Zinge Bencion ur. w Szczucinie w 1893 r. W 1927 r. mieszkał w Rzeszowie przy ul. Kolejowej 262. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715.

³⁴⁶ Spitz Beila ur. w 1888 r. w Baranowie. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Kolejowej 262. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715. Spitz Beila ur. w 1908 r. w Sokołowie. W 1927 r. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Mickiewicza 291. APRz. Akta Miasta Rzeszowa, sygn. 2715. Lub: Spitz Beila ur. w 1888 r. w Rzeszowie, c. Janasa i Małki. W latach 30–40. mieszkała w Rzeszowie przy ul. Mickiewicza 236 m. 4. APRz. Akta miasta Rzeszowa, sygn. 3937, s. 331-332

[Adresat cyrylicą i po polsku:] m[iasto] Rzeszów Lwowski obw[ód]/woj[ewództwo] Lwowskie ul[ica] Mickiewicza 3 Spic [Spitz] Bajla.

[Nadawca cyrylicą i po polsku:] Poł[udniowy] Kazachstan [miasto] Lengier ul[ica] 5-tyj [Piąty] Auł 160 Zinger [Singer] Benzion.

„Z Bożą pomocą, Pierwszy dzień czytania paraszy Noach, 15/10. Lenger. Do mojej najdroższej. Spieszę Ci donieść, że znajduję się w Lenger w Kazachstanie i chwala Bogu jestem zdrowy. Napisz mi, co u Was słyhać. Więcej napiszę Ci w kolejnej kartce. Pozdrów wszystkich od swojego ukochanego, Bencyjon Zinger.”

Nr 159. List od Markus I. Zmienzib [Senensieb?] z m. Samarkanda do Ida Berel w Rzeszowie, sygn. 81, k. 225.

[Karta pocztowa (korespondentka) – strona adresowa z nadrukiem – godło ZSSR, a poniżej wezwanie do użytkowników:] „Na każdej przesyłce pocztowej piszcie swój adres zwrotny”. [Okrągły stempel cenzury wojennej ZSSR 6/T]. [Stempel pocztowy z datą:] [...] Uz[becka] SSR Samarkanda [...].

[Adresat cyrylicą i po polsku:] Polska Rzeszów Rynek 18 Berel Ida.

[Nadawca cyrylicą:] [Uzbecka SSR] [miasto] Samarkanda [ul.] Izbaskienczko[...] Nr 120 Zmienzib [Senensieb?] Markus I.

„Z Bożą pomocą, 19/IX 1044. Samarkand. Kochani Ido, Mojsze i dzieci. Pisaliśmy już do Was. Chcielibyśmy dostać od Was jakiś znak życia. Jestem tutaj z Mańkiem i Edą. Ryfcia z mężem są w Palestynie. Adres: Rebeka Sonenblick? Schor Tel Aviv, Shlomo Hamelech 64. U nas wszystko w porządku, jesteśmy zdrowi. Pozdrawiamy Was serdecznie. Życzymy szczęśliwego Nowego Roku i czekamy na odpowiedź. Mordechaj Mojsze i Eda.”

Nr 160. Blankiet z Teheranu do Gminy Żydowskiej W Rzeszowie, sygn. 81, k. 391.

[Drukowany blankiet Amerykańskiego Komitetu Pomocy Joint w Teheranie – strona adresowa] [Pieczętka z orzełkiem polskiej cenzury:] Sprawdzono przez cenzurę wojskową 1590. [Stempel pocztowy z datą:] (nieczytelny). [U góry pieczętka z zapisaną fonetycznie cyrylicą nazwą:] „AmierikienDżojntDistribjusenKommitti Teheran”. [W górnym rogu odręczna dekretacja czerwonym ołówkiem kopiowym po polsku:] Ż[ydowska gmina].

[Adresat cyrylicą:] Polska m[iasto] Rzeszów Gmina Żydowska [Nadawca cyrylicą:] Amierikien Dżojnt Distribjusen Kommitti Teheran [Drukowany blankiet Amerykańskiego Komitetu Pomocy Joint w Teheranie – strona informacyjna po rosyjsku].

[U góry adres nadawcy cyrylicą:] Amierikien Dżojnt Distribjusen Kommitti Teheran Pocz[towa] skrytka Nr 167. [Poniżej rubryki częściowo wypełnione odręcznie:]

„Wysłaliśmy Wam [w dniu] 31.1.[19]45 przez firmę PELTURS w Teheranie, przesyłkę [paczkę] Nr T. 1727/611-620. zawierającą: [Tu w pustych rubrykach wbito pieczętkę z wykazem zawartości paczki:] „Kurtka, Spodnie, Czapka, Mleko w prosz[ku] – gr[amów] 500, Zupa w prosz[ku] – gr[amów] 500, Mąka – gr[amów] 1250.”

[Poniżej pouczenie dla odbiorcy po rosyjsku:] „Otrzymanie wyżej wymienionego N[umeru] przesyłki prosimy niezwłocznie potwierdzić, w miarę możliwości telegraficznie wyłącznie na wyżej podany adres. Kolejne przesyłki będą wysyłane tyl-

ko po otrzymaniu potwierdzenia [odbioru]. Przesyłka [jest] ubezpieczona przez Gosstrach [Gosudarstwiennoję Strachowanije – Państwowy (Zakład) Ubezpieczeń]. W razie niedostarczenia [paczki] zwracajcie się przez Główny zarząd Gosstrachu ZSSR Moskwa ul. Kujbyszewa 9 z zawiadomieniem do Biura Reklamacji Moskiewskiej Poczty Głównej. W zawiadomieniu podajcie numer i datę wysłania przesyłki i Wasz dokładny adres, dołączając informację miejscowego urzędu pocztowego o nieotrzymaniu przesyłki. Poświadczenie, otrzymane z Moskwy, przyslijcie nam w celu podjęcia [przez nas] stosownych kroków. W przypadku zmiany adresu prosimy przekazać [nam] nowy z dołączeniem poprzedniego. Wszelkie koszty przesyłki [są] opłacone przez nas.

Amierikien Dżojnt Distribjuszen Kommitti Teheran.” [Amerykański Komitet Pomocy Joint w Teheranie].

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Rzeszowie. Zarząd Miejski w Rzeszowie. Korespondencja osób poszukujących swych członków rodzin w Rzeszowie 1944–1945, sygn. 80, sygn. 81, sygn. 82, sygn. 83.

Źródła drukowane

Materiały źródłowe do dziejów Żydów w Rzeszowie w okresie niemieckiej okupacji, red. E. Rączy, W. Wierzbieniec, G. Zamoyski, Rzeszów 2016.

Spis imion żydowskich, Warszawa 1928.

Opracowania

Bryk A., *Najlepsze dziecko prezesa – poczta w getcie łódzkim (1939–1944)*. „Zagłada Żydów. Studia i Materiały” 2020, nr 16.

Buryła S., *Jacek Leociak. Tekst wobec Zagłady. (O relacjach z getta warszawskiego)*, Wrocław 1997. Dzienis-Todorczuk M., Markiewicz M., *Wagony szły na Wschód. Rzecz o sowieckich deportacjach z lat 1940–1941*, <https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/137719,Deportacje-Polakow-w-glab-Zwiazku-Sowieckiego>

Koźmińska-Frejłak E., *List należy do życia... Listy prywatne jako źródło badań nad Zagładą*. „Kwartalnik Historii Żydów” 2014, nr 2(250).

Leociak J., *Relacje z getta warszawskiego: między osobowym a bezosobowym sposobem opowiadania*. „Pamiętnik Literacki” 1996, nr 87/3.

Materiały do instrukcji wydawniczej dla źródeł do dziejów najnowszych Polski. Oprac. S. Kalabiński, F. Tych, Warszawa 1958.

Ożóg M.E., *Żydzi po wyzwoleniu*, [w:] *Dzieje Rzeszowa*, t. III, red F. Kiryk, Rzeszów 2001.

Szymańska O., *Do widzenia... Żegnam Was... Żegnajcie... Ostatnie listy Żydów z Płońska*, <https://www.jhi.pl/artykuly/do-widzenia-zegnam-was-zegnajcie-listy-zydow-z--plonska>

Tabasz W., *Podkarpaccy Żydzi. Codziennosc – Noc – Nadzieja*, Wydawnictwo: Milenium, Dębica 2009.

Tandecki J., Kopiński K., *Edytorstwo źródeł historycznych*, Warszawa 2014.

Urynowicz M., *Listy o Zagładzie: kryptoinformacja*. „Pamięć i Sprawiedliwość” 2002, nr 1.

Wierzbieniec W., *Początek akcji „Reinhard” w Rzeszowie w świetle wspomnień Mali Minzberg, Mosze Oстера i Aleksandra Hellera – żydowskich mieszkańców grodu nad Wisłokiem*. „Nowiny” 11 marca 2022 r. (80 lat od „Akcji Reinhard”. Dodatek historyczny Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie).

Wierzbieniec W., *Życie religijne*, [w:] *Dzieje Rzeszowa*, t. III, red. F. Kiryk, Rzeszów 2001.

Wierzbieniec W., *Żydzi rzeszowscy*, [w:] *Encyklopedia Rzeszowa*, red. J. Draus, Rzeszów 2004.

Wójcik Z.K., *Rzeszów w latach drugiej wojny światowej. Okupacja i konspiracja 1939–1944–1945*, Rzeszów–Kraków 1998.

Strony internetowe

<https://sztelt.org.pl/pl/miejscowosci/g/99-glogow-malopolski/116-miejsca-martyrologii/45905-miejsce-egzekucji-zydow-w-lesie-bor-kolo-glogowa-malopolskiego>

Abstract**Letters of Jewish People Looking for Their Families
and Friends in Rzeszow in the 1944–1945 Period
Correspondence in Yiddish and German from
the Soviet Union**

The State Archive in Rzeszow has collected and stored the correspondence of residents from Rzeszow and surrounding areas who lived in the Soviet Union. This collection of letters and postcards is a valuable source of information about people of Jewish descent in the 1944–1945 period. Part of this collection, written in Russian, has been published in the 36th tome of *Prace Historyczno-Archiwalne* (pp. 193-289). However, this specific collection is in Yiddish and German. The correspondence has been catalogued alphabetically based on the sender's last name. Each handwritten letter and postcard written in Yiddish and German was translated into Polish and given a number and a title. Similar to the correspondence in Russian, published in the previous tome, these letters and postcards are of historical importance and can be researched in regard to the Holocaust as well as population migrations.

Keywords:

Yiddish, German, correspondence, World War II, Holocaust, Rzeszow, Jews, war migrations, Soviet Union